

TATIANOY ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ (1)

TATIANI ORATIO ADVERSUS GRÆCOS.

243 1. *Artium inventionem frustra sibi arrogant Græci.*—Ne infensum omnino in barbaros animum, o Græci, gerite, nec eorum invidete placitis. Quod enim apud vos institutum non a barbaris originem accepit? Nam Telmessensium spectatissimi divinandi ex somniis artem invenerunt; prænoscendi ex astris Cares; Phryges et Isaurorum antiquissimi auspicia; haruspicinam Cyprii; astronomiam Babylonii, magiam Persæ, geometriam Ægyptii, litterarum elementa Phœnices. Quapropter desinite inventa dicere quæ imitatione expressa sunt. Poesim enim excolere et cantare docuit vos Orpheus; idem et initiari; plasticen Tuscani; historias adornare commentarii temporum apud Ægyptios. Marsyæ autem et Olympi tiliarum modulationem ascrivistis. Ambo Phryges, ambo homines agrestes, fistulæ concen-

1. Μὴ πάνυ φιλέθρως διατίθεσθε πρὸς τοὺς βαρβάρους, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, μηδὲ φθονήσητε τοῖς τούτων δόγμασι. Ποῖον γὰρ ἐπιτήδευμα παρ' ἡμῖν τὴν σύστασιν οὐκ ἀπὸ βαρβάρων ἐκτήσατο; Τελμισσέων (2) μὲν γὰρ οἱ δοκιμώτατοι τὴν δι' ὀνείρων ἐξεῦρον μαντικὴν· Κᾶρες τὴν διὰ τῶν ἀστρων πρόγνωσιν· πτήσεις ὀρνίθων Φρύγες καὶ Ἰσαύρων οἱ παλαιότατοι, Κύπριοι θυτικὴν (3), ἀστρονομεῖν (4) Βαβυλώνιοι, μαγεύειν Πέρσαι, γεωμετρεῖν Αἰγύπτιοι, τὴν διὰ γραμμάτων παιδείαν Φοίνικες. Ὅθεν παύσασθε τὰς μιμήσεις εὐρέσεις ἀποκαλοῦντες. Ποίησιν μὲν γὰρ ἀσχεῖν καὶ ᾄδειν Ὀρφεὺς ὑμᾶς ἐδίδασκεν· ὁ δὲ αὐτὸς καὶ μυσθεῖσθαι· Τουσκανοὶ πλάττειν, ἱστορίας συντάττειν αἱ παρ' Αἰγυπτίοις τῶν χρόνων ἀναγραφαί. Μαρσύου δὲ καὶ Ὀλύμπου τὴν αὐλητικὴν ἀπτηνέγκασθε· Φρύγες (5) δὲ οἱ ἀμρότεροι τὴν διὰ

(1) Πρὸς Ἕλληνας. Additur in editis: "Ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιτηδευμάτων, οἷς Ἕλληνες καλλωπίζονται, Ἕλληνικόν· ἀλλ' ἐκ βαρβάρων τὴν εὐρεσιν ἐσχηκός. Quod nullum ex institutis, quibus Græci gloriantur, Græcum est, sed a barbaris inventum. Sed hæc pro titulo arponi non debent; non enim argumentum hujus orationis comprehendunt, ac instar scholii habentur in Regio primo. Legitur initio μὴ πάντως in Reg. 2.

(2) Τελμισσέων. Uterque Regius cod. Τελμισσέων. Sic etiam Clemens Strom. 1, p. 307. At Eusebius Præp. lib. x, c. 5, et Gregorius Naz. or. 5, p. 401, habent ut editi nostri.

(3) Κύπριοι θυτικὴν. Hinc forte Cyprii Jovem εἰλαπιναστήν καὶ σπλαγγνοτόμον *convivatore* et *viscerum sectorem* colebant, teste Eustathio p. 1413. Ex hoc autem Tatiani loco non pauca Clemens Alexandrinus in primum Stromatum librum, p. 307, et Gregorius Naz. in tertiam orationem, p. 400, transtulerunt. Illam θυτικὴν videtur Gregorius non haruspicinam, sed victimarum immolationem intelligere. Ait enim: Τὸ θύειν δὲ οὐ παρὰ Χαλδαίων εἶτ' οὐν Κυπρίων; *Sacrificare autem nonne a Chaldæis, sive a Cypriis?* Sed leve est hoc discrimen; sive enim sacrificia, in quibus exta inspiciuntur, sive ipsa inspiciendorum ars extorum tribuatur Cypriis, perinde est. At illud mirum est, quod Gregorius Chaldæos hic obtrudat. Hi enim secernuntur ab haruspicibus, ut patet ex his Plutarchi ver-
lis in Mario, p. 430: Ὀκτάβιον δὲ Χαλδαῖοι καὶ θῦται τινες καὶ σιβυλισταὶ πείσαντες ἐν Ῥώμῃ κατ-

ἔσγον. *Octavium autem Chaldæi et haruspices quidam et Sibyllistæ Romæ detinuerunt.* Chaldæis præcipue astrologia tribuitur; hinc ibidem Plutarchus tabulam Chaldaicam in sinu Octavii interempti repertam fuisse narrat. Clemens nec Cypriis, nec Chaldæis inventæ haruspicinæ dedecus adjudicat; sed, ut alii fere omnes scriptores, Hetruscis, qui hujus disciplinæ Tagetem monstratorem ferebantur habuisse. Hinc Tagetici libri apud Ammianum lib. xvii. Ex quo emendari potest quod legitur in epistola inter Augustinianas 234, *De præceptis Orphicis, Ageticis et Trismegisticis.* Legendum Tageticis.

(4) Ἀστρονομεῖν. Deest in utroque codice Regio et Anglicano. Sed necessarium est illud verbum ad sententiæ seriem, atque ita legerunt Clemens et Gregorius, qui Babylonios astronomiæ inventores fuisse dicunt. Iisdem astronomiam attribuit Clemens in alio opere, nempe *Protrept.*, p. 48. Theodoretus, lib. 1 *adv. Græc.* astronomiam ascribit Ægyptiis, ἀστρολογίαν εἰ γενεθλιαλογίαν Chaldæis, pag. 467.

(5) Φρύγες. Frustra Gesnerus et Worthius ad majorem et minorem Phrygiam confugiunt, ut Tatianum explicent. Loquitur de Marsya et Olympo, ambobus Phrygibus et agrestibus. Clemens Alexandrinus Strom. 1, pag. 506: Τυρρῆνοὶ σάλπιγγα ἐπενόησαν, καὶ Φρύγες αὐλόν. Φρύγες γὰρ ἦσθην Ὀλυμπός τε καὶ Μαρσύας. *Tyrrheni tubam, Phryges tibiam excogitaverunt. Phryges enim erant Olympus et Marsyas*

σύριγγος ἀρμονίαν ἀγροικοὶ συνεστήσαντο· Τυρρῆ-
νοὶ σάλπιγγα· χαλκεύειν Κύκλωπες, καὶ ἐπιστολάς
συντάσσειν ἡ Περσῶν, ποτε ἡγησαμένη γυνὴ (καθά-
περ φησὶν Ἑλλάνικος)· Ἄτοσσα δὲ ὄνομα αὐτῆς ἦν.
Καταβάλλετε τοιγαροῦν τοῦτον τὸν τύφον, μηδὲ προ-
βάλλεσθε ῥημάτων εὐπρέπειαν, οἵτινες ὑφ' ὑμῶν (6)
αὐτῶν ἐπαινούμενοι, συνηγόρους τοὺς οἴκοι κέκτη-
σθε. Χρῆ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντα τὴν ἀφ' ἐτέρων περι-
μένειν μαρτυρίαν, συνάδειν τε (7) καὶ ἐν τῇ τοῦ λό-
γου προφορᾷ. Νῦν δὲ μόνοις ὑμῖν ἀποθέβηκε, μηδὲ
ἐν ταῖς ὁμιλίαις ὁμοφωνεῖν. Δωριέων μὲν γὰρ οὐχ ἡ
αὐτῆ λέξις τοῖς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς· Αἰολεῖς τε οὐχ
ὁμοίως τοῖς Ἴωσι φθέγγονται. Στάσεως δὲ οὐσης τοσ-
αύτης παρ' οἷς οὐκ ἐχρῆν, ἀπορῶ τίνα με δεῖ κα-
λεῖν Ἑλληνα. Καὶ γὰρ τὸ πάντων (8) ἀτοπώτατον,
τὰς μὴ συγγενεῖς ὑμῶν ἐρμηνείας τιμηθήκατε, βαρ-
βαρικαῖς τε φωναῖς ἔσθ' ὅτε καταχρώμενοι, συμφύρ-
δην (9) ὑμῶν πεποιθήκατε τὴν διάλεκτον. Τούτου χά-
ριν ἀπεταξάμεθα τῇ παρ' ὑμῖν σοφίᾳ, κἂν εἰ πάνυ
σεμνὸς τις ἦν ἐν αὐτῇ. Κατὰ γὰρ τὸν Κωμικόν·

Ἐπιφωλλίδες ταῦτ' ἐστὶ (10) καὶ στωμύλιμα,
Χελιδόνων μουσεῖα, λωθηταί, τέχνης
Λαρυγγιώσι τε οἱ ταύτης ἐφιέμενοι,
Καὶ κοράκων ἀφιένται (11) φωνήν.

Ῥητορικὴν μὲν γὰρ ἐπ' ἀδικίᾳ καὶ συκοφαντίᾳ συν-
εστήσασθε, μισθοῦ πιπράσκοντες τῶν λόγων ὑμῶν
τὸ αὐτεξούσιον· καὶ πολλάκις τὸ νῦν δίκαιον, αὐθις
οὐκ ἀγαθὸν παριστῶντες· ποιητικὴν δὲ, μάχας
ἵνα συντάσσητε, καὶ θεῶν ἔρωτας καὶ ψυχῆς δια-
σφορὰν.

2. Τί γὰρ σεμνὸν (12) φιλοσοφοῦντες ἐξηνέγκατε;
τίς δὲ τῶν πάνυ σπουδαίων ἀλαζονείας ἔξω καθέ-
στηκεν; Διογένης, πιθάκνης καυχῆματι τὴν αὐτάρ-

(6) Ἐφ' ὑμῶν. Sic codex Anglicanus et Fronto
Ducæus in Bibliotheca Patrum, melius quam alii
codices mss. et editi ὑφ' ἡμῶν. Mox codex Joannis
Frisii, qui primus Tatianum Græce edidit, ad mar-
ginem habebat κέχρησθε pro κέκτησθε.

(7) Συνάδειν τε. Frustra Tatiani interpretes ad-
dendum putant, τοὺς μάρτυρας; unde Gesnerus sic
vertit: *et testes ipsos inter se consentire*. Non tes-
tium in dicendo testimonio, sed loquentium in
sermonis pronuntiatione consensum requirit Tati-
anus. Hunc enim consensum opponit variis pronun-
tandi modis inter Græcos vigentibus. Quamobrem
negat eos jure sermonis elegantiam sibi vindicare;
primo quidem quia aliorum expectandum esset
testimonium, deinde vero, quia eadem pronuntian-
di ratio inter Græcos adhibenda esset; aliis enim
aliter pronuntiantibus jam statui non posse quinam
sint Græci.

(8) Τὸ πάντων. Ita editiones Paris. ex conjectu-
ra Gesneri. Legitur τὸ πᾶν in Tigur. et tribus mss.
His autem verbis insignis quædam et absurda in-
constantia notatur. Quare monuit me vir peracutus
et eruditus D. D. de Monsoury, abbas Orbacensis,
legendum esse ἡτιμηθήκατε. *Dictiones vobis non affi-
nes spernitis et barbaris interdum vocibus utentes,*
etc. Quæ quidem legendi ratio non videtur vitupe-
rari posse. Sed tamen necessariam illam esse non
puto, quia jam satis Tatianus exprobravit Græcis
contemptum barbarorum, ut ea res legentium menti
hæreat, ac Græcos absurdissime facere intelligant,

A tum invenerunt; tubam Tyrrheni, fabricam æra-
riam Cyclopes, epistolas scribere mulier, Persa-
rum, ut ait Hellanicus, olim regina, cui nomen erat
Atossæ. Deponite igitur hunc fastum, nec verbo-
rum elegantiam ostentate; qui dum vosmetipsos
laudatis, domesticos adhibetis patronos. Oportet
autem ut qui hanc laudem sibi arrogant, ii, si sa-
pient, aliorum testimonium expectent, ac in ipsa
sermonis pronuntiatione inter se consentiant. Nunc
autem vobis solis contigit 244 ne in colloquiis
quidem similes sonos edere. Neque enim Doricorum
eadem dictio est ac Atticorum; nec Æoles simili-
ter ut Iones loquuntur. Cum ergo tantum sit inter
eos dissidium, inter quos minime oportebat, sta-
tuere non possum, quem a me Græcum oporteat
B appellari. Nam quod omnium absurdissimum est, di-
citiones, quæ vobis affines non sunt, in pretio habetis,
et barbaris interdum vocibus abutentes, sartagi-
nem loquendi linguam vestram effecistis. Quamob-
rem sapientiæ vestræ valediximus, quamvis in hoc
genere præclarus omnino et spectatus aliquis es-
sem. Nam, ut ait Comicus:

*Infructuosi hæc sunt pampini et loquacitas,
Musæa hirundinum: inferunt damnum haud leve
Et turpe clamant hujus artis aucupes
Corvique ructantur sonos.*

Rhetoricam enim ad injustitiam et calumniam insti-
tulistis, pretio addicentes sermonum vestrorum li-
bertatem, et sæpe id quod nunc justum, alias haud
bonum asserentes. Poeticam vero, ut pugnas de-
scriberetis, et deorum amores et animæ corrupte-
lam.

2. *Philosophorum vitia et errores.*— Quid enim
egregii philosophando protulistis, aut quis ex iis,
qui præstantissimi fuerunt, extra arrogantiam con-

qui non solum inter se variis dialectis discrepant,
sed etiam a barbaris, quos spernunt, vocabula mu-
tuantur. Illud ergo absurdissimum videtur Tatiano,
quod non solum se a suis dirimant Græci, sed etiam
cum barbaris conjungant.

(9) Συμφύρδην. Sic uterque codex Reg. cum
Anglicano et editionibus Tigur. et Front. Duc.
Aliæ editiones συμφέρδην. Hanc autem vocem
aptius vertere non potui, quam imitando illud Per-
sii, sat. 1:

*... Unde hæc sartago loquendi
Venerit in linguas.*

Melius συμφυρτήν. Mox editi παρ' ἡμῖν. Reg. 2,
Angl. et Ducæus ut in textu. Ibidem recentior co-
dex Reg. et Angl. cum edit. Tigur. et Front. ἦν
ἐν αὐτῇ. Deerat ἦν in aliis.

(10) Ἐπιφωλλίδες. Duo primi versus desumpti
sunt ex *Ranis* Aristophanis, act. 1, scen. 2, v. 55;
sequentia unde hausta sint nescio. Tatiani oratio-
nem esse, non versus, existimat eruditus editor
Oxonienis. Quod autem de absurdis poetis dicit
Aristophanes, eos esse infructuosos pampinos, etc.,
id Tatianus de ipsa Græcorum dicendi arte usur-
pat, ita ut hæc esse debeat illius verborum con-
structio: *λωθηταί εἰσι, λαρυγγιώσι τε οἱ τέχνης
ταύτης ἐφιέμενοι.*— Vere editor Oxon. Ed. Patr.

(11) Ἀφιένται. Uterque Reg. et Angl. ἐφιένται.

(12) Τί γὰρ σεμνόν. Reg. secundus, τί γὰρ
σοφόν.

stitutus fuit? Diogenes, qui dolii ostentatione de frugalitate gloriabatur, cum polypum crudum vorasset, morbo intestinorum correptus propter intemperantiam periit. Aristippus in veste purpurea ambulans gratuito nepos erat. Dum Plato philosophatur, a Dionysio propter gulam venditus est. Aristoteles, qui fines providentiæ imperite posuit, et felicitatem iis rebus, quibus delectabatur, admodum **245** inscite circumscripsit, Alexandro assentabatur, adolescentem illum esse oblitus. Qui quidem amicum suum prorsus Aristotelice, quod adorare se nollet, instar ursi aut pardi inclusum circumferebat. Omnino igitur parebat magistri decretis fortitudinem in conviviis et virtutem demonstrans, et amicum in primis charum hastili transficens, ac postea plorans, seque per causam doloris inedia, ne in odium suorum incurreret, macerans. Rideo equidem illius etiamnum opinionum sectatores, qui cum sublunaria negent providentia regi, ipsi viciniore terræ quam luna, ejusque orbe inferiores, rebus a providentia desertis provident.

(13) Πολύποδος ὀμοβορία. De morte Diogenis, inquit Laertius lib. vi, varia feruntur. Alii eum cum polypodem crudum comedisset, bili accensa correptum interiisse; alii cum animam continuisset. Ad hanc postremam opinionem accedit quod ait Hieronymus lib. ii in Jovin.: Eum eliso per noctem gutture interiisse, cum non tam mori se diceret, quam febrem morte excludere. Julianus factum Diogenis pluribus defendit in quinta oratione, eumque ob voratum polypodem crudum immerito exagitari contendit. Videtur Gregorius Nazianzenus ad hanc historiam respicere, cum Diogeni ὀφοφαγίαν, sive obsoniorum aviditatem exprobrat orat. 23, p. 414. Eum inter celebres ὀφοφάγους sive obsonii voratores recenset Athenæus lib. viii, cap. 5, ob hunc polypodem voratum.

(14) Ἀξιοπίστως ἡσωτεύσατο. Videtur Tertullianus hæc Tatiani verba interpretari voluisse cum diceret Apolog. c. 46: Aristippus in purpura sub magna gravitatis specie nepotatur. Sed valde dubito an Tatiani mentem assecutus sit. Neque enim Aristippus tristis quidam libidinosus fuit; nec gravitatem inter voluptates, sed jocum potius et lusum adhibebat, ut ex multis ejus dictis apud antiquos memoratis perspicitur. Vid. Clementem Alex. Pædag. p. 177 et 179. Refert Lactantius l. iii Institut., c. 14, illud Aristippi dictum, ad quod respexisse Tatianum existimo: Illud inter me, aiebat Aristippus, et nepotes interest, quod isti percharo, ego gratis voluptates consequar. Videtur ἀξιοπίστως idem valere apud Tatianum ac gratis apud Lactantium. Significat enim Aristippum, cum voluptatibus se daret, coactum non fuisse pecuniam statim numerare, sed idem ei honoris habitum fuisse ac divitibus, quibus facile creditur, quia bonum nomen existimari solent. Illud enim ἀξιοπίστως in hanc sententiam Tatianus accipere solet. Opponit n. 13 ἀξιοπιστίαν paupertatis et indigentiae opinioni; et n. 11 divitibus ἀξιοπιστίαν attribuit; quia videlicet bona nomina existimantur, nec numerata pecunia, si quid emere velint, aut pignora, si pecuniam mutuentur, exigi ab illis soleant. Jocatur ergo in Aristippum Tatianus, eumque libidines gratuito satiasset indicat, cum illum ἀξιοπίστως luxuriatum, id est pretii statim solvendi lege, veluti bonum aliquod nomen, immunem fuisse dicit.

(15) Διὰ γαστριμαργίαν ἐπιπράσκετο. Platonis

κείαν σεμνυνόμενος, πολύποδος ὀμοβορία (13), πάθει συτχεθεὶς ἰλεῶ διὰ τὴν ἀκρασίαν ἀποτέθηκεν. Ἀριστιππος ἐν πορφυρίδι περιπατῶν ἀξιοπίστως ἡσωτεύσατο (14). Πλάτων φιλοσοφῶν, ὑπὸ Διονυσίου διὰ γαστριμαργίαν ἐπιπράσκετο (15). Καὶ Ἀριστοτέλης, ἀμαθῶς ὄρον τῆ προνοίας θεῆς, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν οἷς ἡρέσκετο περιγράφας λίαν ἀπαιδεύτως, Ἀλέξανδρον τε μεμνημένος (16) μειράχιον ἐκολάκευεν ὅστις Ἀριστοτελικῶς πάνυ τὸν ἑαυτοῦ φίλον, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτὸν προσκυνεῖν καθείρξας, ὡσπερ ἄρκτον ἢ πάρδαλιν, περιέφερε. Πάνυ γοῦν ἐπέθετο τοῖς τοῦ διδασκάλου δόγμασι, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀρετὴν συμποσίοις ἐπιδεικνύμενος, καὶ τὸν οἰκεῖον καὶ πάνυ φίλτατον διαπείρων τῷ δόρατι, καὶ πάλιν κλαίων καὶ ἀποκαρτερῶν προφάσει λύπης, ἵνα ὑπὸ τῶν οἰκεῖων μὴ μισηθῆ. Γελάσαιμι δ' ἂν καὶ τοὺς μέγχι νῦν τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ καταχρωμένους, οἷ, τὰ μετὰ σελήνην ἀπρονοήτα λέγοντες εἶναι, προσγειότεροι παρὰ τὴν σελήνην ὑπάρχοντες, καὶ κατώτεροι τοῦ ταύτης δρόμου, προνοοῦσι τῶν ἀπρονοήτων. Παρ' οἷς δὲ οὐκ ἔστι κάλλος, οὐ πλοῦτος, οὐ βώμη σώματος,

famæ nocuerunt Siculæ dapes. Hinc eum Xenophon non obscure vellicat in quadam ad Æschinem epistola. Tertullianus loco supra citato: Plato, inquit, a Dionysio ventris gratia venditur. Carpit etiam Gregorius Nazianzenus orat. 3: Siculam Platonis voracitatem, ob quam etiam ipse venditur, ac ne ab ullo quidem discipulorum, imo nec ab homine Græco redimitur. Ter profectus est in Siciliam Plato, semel quidem sub Dionysio seniore, his sub juniore, ut Plutarchus in Dionis Vita, Diogenes Laertius lib. iii, Aristides apud Photium testantur. Utrique tyranno in offensam venit: senior eum Pollidi Lacedæmonio tradidit, a quo venditus est Æginæ; sub juniore in periculum adductus est, ut Dionis ad liberandam insulam hortator. Probabilius hæc postrema molestia in amorem Siculæ mensæ rejiceretur; nam Dionysii junioris invitatu in Siciliam venit, nec ingustatis aulæ deliciis abiit. Sed aliud illud periculum, quod Pollidi traditus subiit, in eandem causam conferri non potest. Nam eo consilio sub tyranno seniore in Siciliam navigavit Plato, ut insulam viseret, nec se in tyranni familiaritatem insinuavit; sed ad ejus colloquium opera Dionis admissus, sic illius animum dicendi libertate commovit, ut statim de illo necando aut saltem vendendo mandata Pollidi data sint, ut narrat Plutarchus in Vita Dionis. Erravit ergo temporibus Tatianus. Multo minus consentit cum Plutarcho S. Cyrillus, qui in libro ii adv. Jul., p. 50, ait de Platone: Οὐ γὰρ ἀρεσθέντα ταῖς παρ' αὐτοῦ θωπελαῖς τὸν Διονύσιον ἀποδόσθαι φασὶν αὐτόν. Venditus enim fertur a Dionysio illius assentationibus offenso.

(16) Ἀλέξανδρον τε μεμνημένος. Legitur ad marginem in cod. Reg. 2: Ἀλεξάνδρω τετιμημένος. Vox illa μεμνημένος deest in codice Anglicano, Cotelerius tom. III Monum. Eccl. Græc., p. 657, legendum censet μεμνημένον μειράχιον, adolescenti furioso assentabatur. At multo aptior emendatio, si legamus, μὴ μεμνημένος, adolescentem esse oblitus. Facile potuit excidere illud μὴ ob similitudinem syllabæ sequentis. Nullus dubito sic legisse Tertullianum: sic enim reddit hunc locum Tatiani: Aristoteles, inquit Apolog. p. 46, tam turpiter Alexandro, regendo potius, adulatur. Nemo non videt quam apte respondeat illud Tertulliani, regendo potius, his Tatiani verbis μὴ μεμνημένος μειράχιον, adolescentem esse oblitus.

οὐκ εὐγένεια, παρὰ τούτοις οὐκ ἔστι παρὰ τὸν Ἀριστοτέλην (17) τὸ εὐδαιμον. Καὶ οἱ τοιοῦτοι (18) φιλοσοφείωσαν.

3. Τὸν γὰρ Ἡράκλειτον οὐκ ἂν ἀποδεξαίμην, Ἐμμαντὸν ἐδίδαξάμην (19), εἰπόντα, διὰ τὸ αὐτοδίδακτον εἶναι καὶ ὑπερήφανον. Οὕτ' ἂν ἐπαινέσαιμι κατακρύφοντα τὴν ποίησιν ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ναῶ, μυστηριωδῶς ὅπως ὕστερον ἢ ταύτης ἑκδοσις γένηται (20). Καὶ γὰρ οἷς μέλλον ἔστι περὶ τούτων, φασίν, Εὐριπίδην τὸν τραγωδοποιὸν κατιόντα, καὶ ἀναγινώσκοντα, διὰ μνήμης κατ' ὀλίγον τὸ Ἡρακλείτου σκότος (21) σπουδαίως παραδεδωχέναι. Τούτου μὲν οὖν τὴν ἀμαθίαν ὁ θάνατος διήλεγξεν. Ὑδρωπι γὰρ συσθεῖς, καὶ τὴν ἰατρικὴν ὡς φιλοσοφίαν (22) ἐπιτηδεύσας, βολήτοις τε περιπλάσας ἑαυτὸν, τῆς κόπρου κρατυνθείσης, συνολκᾶς τε τοῦ παντὸς ἀπεργασαμένης σώματος, σπασθεῖς (23) ἐτελεύτησε. Τὸν γὰρ Ζήνωνα διὰ τῆς ἐκπυρίσεως ἀποφαινόμενον ἀνίστασθαι πάλιν τοὺς αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, λέγω δὲ Ἄνυτον καὶ Μέλιτον (24) ἐπὶ τῷ κατηγορεῖν, Βούσιριν δὲ ἐπὶ τῷ ξενοκτονεῖν, καὶ Ἡρακλέα πάλιν ἐπὶ τῷ ἀθλεῖν παραιτητέον· ὅστις ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν λόγῳ (25) πλείονας τοὺς μοχθηροὺς τῶν δικαίων εἰσιγγεῖται, Σωκράτους ἐνὸς καὶ Ἡρακλέους, καὶ τινῶν ἄλλων (26) τοιούτων γεγονότων ὀλίγων, καὶ οὐ πολλῶν. Οἱ γὰρ κακοὶ πάνυ πλείους εὐρεθή-

(17) Παρὰ τὸν Ἀριστοτέλην. Ita Regii codices cum Anglicano et editione Tigurina. Aliæ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην.

(18) Τοιοῦτοι. Addit μὲν ad marginem Reg. 2, et mox pro τὸν γὰρ habet in margine τὸν δέ.

(19) Ἐμμαντὸν ἐδίδαξάμην. Legendum crediderim, ἐδιζησάμην; tum quia insulsa prorsus esset et Tatiani salibus indigna hæc ταῦτολογία: *Heraclitum non probaverim dicentem, Ego meipsum docui, quia a seipso doctus erat et superbus*; tum quia memorabile est inprimis illud Heracliti dictum, quod refertur a Juliano, orat. 6: *Ἐδιζησάμην ἐμμουτόν, Ego meipsum investigavi*. Confirmant emendationem nostram hæc Laertii de Heraclito verba, lib. ix: *Ἦκουσέ τε οὐδενὸς, ἀλλ' αὐτὸν ἔφη διζήσασθαι καὶ μαθεῖν πάντα παρ' ἑαυτοῦ. Neminem audivit, sed se investigasse seipsum dicebat, et a seipso omnia didicisse*.

(20) Γένηται. Sic legitur hic locus in margine Regii secundi: Γένηται. Καὶ γὰρ ἔτεσι τριάκοντα περὶ τούτων.

(21) Τὸ Ἡρακλείτου σκότος. Editio Tigurina τὸ Ἡρακλείτειον σκότος. Reg. I et Angl. Ἡράκλειτον. Nemo nescit Heraclitum apud antiquos σκοτεινὸν appellatum fuisse. Tenebrosum appellat Tertullianus lib. *De anima*. Unus ex legatis Philippi Macedonum regis ad Annibalem Heraclitus scotinus vocabatur, nomen et cognomen Heracliti Ephesii referens. Emendandus Cyrillus Alexandrinus in lib. i *adv. Jul.*, pag. 15, ubi legitur septuagesima Olympiade floruisse Democritum et Anaxagoram philosophos physicos simul et Heraclidem cognomine Σκοτεινόν. Nemo non videt legendum esse Heraclitum. Lepide jocatur in has Heracliti tenebras Plato, cum ait lib. vi *De rep.*, p. 498, studium philosophiæ in plerisque citius exstingui quam solem Heracti, quia videlicet clare interdum et splendide disserebat Heraclitus, ut testatur Laertius, sed cito tenebris suis immergebatur.

(22) Ἰατρικὴν ὡς φιλοσοφίαν. Medicinam eodem modo ac philosophiam pertractasse dicitur Hera-

Quibus autem non adest pulchritudo, non divitiæ, non robur corporis, non nobilitas, ab iis abest secundum Aristotelem felicitas. Ac tales quidem homines philosophentur.

3. *Philosophos vellicare pergit*.—Heraclitum enim minime probaverim, qui cum esset a seipso doctus et arrogans, dicebat: *Ego ipse me investigavi*. Nec laudaverim quod carmen in templo Dianæ occultaverit, ut postea instar mysterii ederetur. Nam quibus ista curæ sunt, ii Euripidem tragicum dicunt, cum eo ventitaret et legeret, memoriæ paulatim Heracliti tenebras diligenter tradidisse. Hujus autem imperitiam mors redarguit. Aqua enim intercute correptus, cum medicinam eodem modo ac philosophiam pertractasset, seque stercoreibus boum circumlevisset, fimo indurato ac totum corpus convellente dilaceratus interiit. Neque etiam audientibus Zeno, qui per conflagrationem pronuntiat eosdem rursus homines ad eadem resurgere, id est, Anytum et Melitum ad accusandum, Busirim ad hospites necandos, Herculem ad repetendos certaminum labores. Qui quidem in hac conflagrationis ratione plures inducit improbos quam justos, cum unus tantum Socrates fuerit, unus Hercules, et alii ejusmodi non multi exstiterint, sed pauci. Mali enim omnino plures inveniuntur, 246 quam boni. Deus quoque malorum secundum illum auctor esse de-

clitus, quia ab illis tenebris, quibus philosophiam demerserat, ne hydropicus quidem factus in consulendis medicis discedere voluit. Nam, ut ait Laertius: *Τῶν ἰατρῶν αἰνιγματωδῶς ἐπυθάνετο εἰ δύναιντο ἐξ ἐπομβρίας αὐχμὸν ποιῆσαι. Quærebat a medicis per ænigma, an ex imbre siccitatem possent efficere*.

(23) *Σπασθεῖς*. Existimavit auctor editionis Oxoniensis sic interpretandum esse: *Dilaceratus a canibus, interiit*. At nequaquam Tatianus dilaceratum a canibus Heraclitum dicit, sed ab illo bovis stercore, quod totum corpus convellebat et dilacerabat. Sic etiam apud Tertullianum Heraclitus *se bubulo stercore oblitum exussisse dicitur*. Idem testatur Hermippus apud Laertium lib. ix, nempe Heraclitum, cum pueris jussisset ut se bovis stercore oblinerent, κατατεινόμενον δευτεραῖον τελευτῆσαι, καὶ ταφῆναι ἐν τῇ ἀγορᾷ, *obriguisse ac postridie interiisse ac sepultum fuisse in foro*. Fucum fecit erudito Anglo quod ait ibidem Neanthes Cyzicenus, Heraclitum μὴ δυνηθέντα αὐτὸν ἀποσπάσαι τὰ βόλιτα μείναι, καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν ἀγνοηθέντα, κυνόδρωτον γενέσθαι, *cum non potuisset sterco avellere, ibidem mansisse, et cum ob immutationem agnitus non fuisset, canibus escam fuisse*. Sed hoc Neanthis testimonium pugnat illud quidem cum Hermippo de Heracliti sepultura, nequaquam autem de mortis genere; si quidem uterque Heraclitum bovis stercore oblitum periisse memorat; verum alter postridie sepultum dicit, alter a canibus voratum propterea quod ab hominibus agnitus non fuisset.

(24) *Μέλιτον*. Reg. 2, Μέλητον.

(25) *Ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν λόγῳ*. Nullus hic liber Zenonis de conflagratione aut de universo citatur; sed quod ex illius de conflagratione sententia consequbatur, id refellit Tatianus.

(26) *Ἄλλων*. Deest in Reg. secundo. Mox lego πάνυ πλείους ut in Reg. 1, et Angl. Reg. 2, ad marg. πολὺ πλείους. Editi πάλιν πλείους. Doctus abbas in superiore pagina laudatus existimat Heraclitum hic pro Hercule reponendum, ut apud Justinum *Apol.* i, n. 46.

prehendetur, et in cloacis et vermibus et nefanda patrantibus versari. Empedoclis autem arrogantiam ignis in Sicilia eruptiones coarguerunt, quia cum Deus non esset, parum absuit quin se Deum esse mentiretur. Rideo etiam Pherecydis aniles fabulas, et ejus decretorum Pythagoram hæredem, et Platonem, etiamsi id negent nonnulli, imitatore. Quis autem caninas Cratetis nuptias testimonio suo comprobaverit, ac non potius rejecta ejus similibus arrogantibus linguæ insaniam, ad id quod vere bonum est inquirendum sese convertat? Quare non vos abripiant philosophorum, qui philosophi non sunt, solemnes conventus; qui secum ipsi pugnant, et ut quæque res in mentem venerit, ita eam quisque effutiunt. Multæ autem etiam apud eos offensiones; odit enim alter alterum; æmulis inter se opinionibus certant, præstantiora loca ob arrogantiam eligunt. Oportebat autem, ut nec imperia anticipatis officiis colerent, nec principibus assentarentur, sed expectarent, dum magni ad eos veniant.

ραπεύειν, ἢ κολακεύειν τοὺς ἡγουμένους· περιμένειν

4. *Merito hæc spernunt Christiani ac solum Deum colunt.* — Quid est igitur, o Græci, cur tanquam in

(27) *Τοῦθ' ὅπερ ἔλεγεν.* Claudicat hic Tatiani sententia, sed emendari potest levissima immutatione, si pro τοῦθ' ὅπερ ἔλεγεν, legamus τοῦτο παρ' ὀλίγον. Non enim dicebat Empedocles se Deum esse, sed astu consequi voluit ut Deus haberetur, ac ea mente in ardentem Ætnam desiluit. Quare nihil propius factum est quam ut evanuisse et in cælum translatus esse crederetur. Sed illius commentum nudaverunt crepidæ, quas ignis erumpens rejecit.

(28) *Γρασιολογίαν.* Pherecydes anilium fabularum auctor hoc loco dicitur, non ob descriptam deorum genealogiam, ut eruditi viri Gesnerus et Worth. censuerunt, sed ob inventam Metempsychosim. Aniles fabulas vocat Tatianus hoc dogma, quod a Pherecyde Pythagoram accepisse, Platonem imitatione expressisse pronuntiat. Addit de Platone nonnullis videri secus. Revera sic elaboravit Plato in hac illustranda sententia, ut illius parens et architectus habitus sit. Hinc Irenæus sic de Metempsychosi ac de Platone loquitur lib. II, c. 33: *Ad hæc Plato, vetus ille Atheniensis, qui et primus sententiam hanc introduxit, cum excusare non posset, oblivionis induxit poculum.* De eodem Platone Tertullianus lib. *De anima*, c. 23: *Novum, inquit, elaboravit argumentum, μαθήσεις ἀναμνήσεις, id est discentias, reminiscencias esse.* Sustulimus ope codicis Anglicani τὴν ante has voces περὶ τούτου.

(29) *Τῇ Κράτητος κοινογαμία.* Legendum movet κοινογαμία auctor editionis Oxoniensis. Quam lectionem duplici ratione confirmat; 1° quidem, quia communes nuptias nusquam Crates approbasse, meretrices nonnunquam insectatus esse dicitur. Deinde vero quia apud Clementem Alexandrinum *Strom.* IV, p. 523, apud Theodoretum *adv. Græc.* p. 671, et apud Suidam Crates dicitur κοινογαμίαν, sive caninas nuptias aperto et publico concubitu in porticu celebrasse. Assentiri non possum erudito viro communitatem mulierum Crateti probatam non fuisse. Certe Diogenes illius præceptor hoc inter alia impudenter autumabat, teste Laertio, communes mulieres esse oportere, ne verbo quidem nuptias appellans. Ipse Crates filiam suam discipulis fertur tradidisse. Quod autem meretricibus convicium fecisse dicitur, id minime mirum de homine omnibus conviciari solito. Magis arridet altera doctis-

Λ σονται τῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὁ Θεὸς κακῶν ἀποδειχθήσεται κατ' αὐτὸν ποιητῆς, ἐν ἀμάραις τε καὶ σκώληξι, καὶ ἀβήτουργοῖς καταγιγνώμενος. Ἐμπεδοκλέους γὰρ τὸ ἀλαζονικὸν αἰ κατὰ τὴν Σικελίαν τοῦ πυρὸς ἀναφυσήσεις ἀπέδειξαν· ὅτι μὴ Θεὸς ὢν τοῦθ' ὅπερ ἔλεγεν (27) εἶναι κατεψεύδετο. Γελῶ καὶ τὴν Φερεκύδους γρασιολογίαν (28), καὶ τοῦ Πυθαγόρου τὴν περὶ τὸ δόγμα κληρονομίαν, καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος, κἀν τινες μὴ θέλωσι, περὶ τούτου μίμησιν. Τίς γὰρ ἂν ἐπιμαρτυρήσαι τῇ Κράτητος κοινογαμίᾳ (29), καὶ οὐ μᾶλλον (30) παραιτησάμενος τὴν ἐντυφον τῶν ὁμοίων αὐτῷ γλωσσομανίαν, ἐπὶ τὸ ζητεῖν τὸ κατ' ἀλήθειαν σπουδαῖον τρέφεται; Διόπερ μὴ παρασυρέτωσαν ὑμᾶς αἱ τῶν φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων (31) πανηγύρεις, οἵτινες ἐναντία μὲν ἑαυτοῖς δογματίζουσιν· κατὰ δὲ τὸ ἐπελθὼν ἕκαστος ἐκπεφώνηκε (32). Πολλὰ δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς ἐστὶ προσκρούματα· μισεῖ μὲν γὰρ ἕτερος τὸν ἕτερον· ἀντιδοξοῦσιν δὲ ἑαυτοῖς (33), διὰ τὴν ἀλαζονείαν τόπους ἐπιλεγόμενοι τοὺς προδχοντας. Ἐχρῆν δὲ μῆτε βασιλείας (34) προλήμματι (35) θεοῦ δὲ μέχρις ἂν πρὸς αὐτοῖς οἱ μεγιστᾶνες ἀφίκωνται.

4. Διὰ τί γὰρ, ἄνδρες Ἕλληες, ὡσπερ ἐν πυγμῇ συγκρούειν βούλεσθε τὰς πολιτείας καθ' ἡμῶν (36);

simi editoris ratio, ex Clementis, Theodoreti et Suidæ testimoniis petita. Celebriores enim Cynici ob caninos, sive publicos concubitus, quam ob mulierum communitatem. Gregorius Naz. *orat.* 23, p. 19, *κοινογαμίαν*, ut Tatianus, exprobrat Crateti. Sed Elias Cretensis videtur legisse *κονογαμίαν*. Hanc enim potissimum causam affert, cur Crates ita notetur, *quod in publica schola corpus cum uxore miscuerit.*

(30) *Καὶ οὐ μᾶλλον.* Reg. 2, cum Angl. καὶ μᾶλλον. Mox Reg. 2, ἐπιζητεῖν ἐπὶ τῷ et ad marg. τό. Angl. ἐπὶ τὸ ζητεῖν ἐπὶ τό. Sic etiam Tigur.

(31) *Φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων.* Delendum videtur illud καὶ quod hujus griphi elegantiam deformat. Erit enim elegantius si legas, ut apud Clementem Alex., *ἄκουε μῦθον, οὐ μῦθον lib. Qui dives*, etc. et *ἄνδρες οὐκ ἄνδρες* initio *Exhort.*, vel forte legendum, ut apud Justinum in minore *Apol.*, II, 3: *Φιλοσόφων καὶ οὐ φιλοσόφων. Strepitus non sapientia amatorum.*

(32) *Ἐκπεφώνηκε.* Edit. Tigur. ἐκπεφρόνηκε. Paris. anni 1613 ἐκπεφρόνηκε. Mox Reg. 2 ἐπιπροσκρούματα.

(33) *Ἐαυτοῖς.* Ita Reg. 1, cum Anglicano et Front. Duc.; editi αὐτοῖς, αὐτοῖς Reg. 2.

(34) *Βασιλείας προλήμματι.* Ita Reg. uterque cum Anglicano; editi, excepto Tigur., habent βασιλέας, ex conjectura prorsus inutili. Putarunt enim eruditi viri, hanc vocem, βασιλείας esse in singulari gignendi casu; hinc auctor editionis Oxon. sic interpretandum putat, si legatur βασιλέας, *regia majestatis prætextu.* At facilis et usitata est hæc loquendi ratio, βασιλείας προλήμματι imperia sive imperantes anticipatis officiis colere. Nam ut ἀρχή non solum imperium designat, sed eos etiam qui imperant, sic etiam βασιλέας. Hinc illud Gregorii Naz. *orat.* 3, p. 66, in philosophos dictum, *τὰς σεμνάς τυραννίδας μόνον οὐ προσκυνοῦσι, splendidas tyrannides tantum non adorant.*

(35) *Προλήμματι.* Reg. 1, προσλήμματι, 2, προλήμματι. Ita etiam editio Paris. anni 1613, et Oxon. Habent προλήμματι cod. Angl. et Ducæus.

(36) *Καθ' ἡμῶν.* Ita Reg. uterque cum Angl.; editi καθ' ἡμᾶς. Mox iidem codices cum editione Tigurina τοῖς τινῶν. Aliæ editiones τοῖς ὑμῶν.

Καὶ εἰ μὴ τοῖς τινῶν νομίμοις συγχρῆσθαι βούλομαι, τίνας χάριν καθάπερ μιαιώτατος μεμίσηται; Προσάττει φόρους τελεῖν ὁ βασιλεὺς; Ἐτοιμος παρέχειν. Δουλεύειν ὁ δεσπότης καὶ ὑπηρετεῖν; τὴν δουλείαν γινώσκων (37). Τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον ἀνθρωπίνως τιμητέον. Φοβητέον δὲ μόνον τὸν Θεόν· ὅστις ἀνθρωπίνους οὐκ ἔστιν ὁρατὸς ὀφθαλμοῖς, οὐ τέχνη περιληπτός. Τοῦτον μόνον ἀρνεῖσθαι κελευόμενος, οὐ πεισθήσομαι, τεθνήξομαι δὲ μᾶλλον, ἵνα μὴ ψεύστης καὶ ἀχάριστος ἀποδειχθῶ. Θεὸς ὁ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἔχει σύστασιν ἐν χρόνῳ, μόνος ἀναρχος ὢν, καὶ αὐτὸς ὑπάρχων τῶν ὄλων ἀρχῆ. Πνεῦμα ὁ Θεὸς, οὐ διήκων (38) διὰ τῆς ὕλης, πνευμάτων δὲ ὕλικῶν καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σχημάτων κατασκευαστής· ἀόρατός τε καὶ ἀναφής, αἰσθητῶν καὶ ἀοράτων αὐτὸς γεγονὼς πατήρ. Τοῦτον διὰ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ἴσμεν, καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὸ ἀόρατον τοῖς ποιήμασι καταλαμβανόμεθα. Δημιουργίαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένην χάριν ἡμῶν προσκυνεῖν οὐ θέλω. Γέγονεν ἥλιος καὶ σελήνη δι' ἡμᾶς· εἶτα πῶς τοὺς ἐμούς (39) ὑπηρετάς προσκυνήσω; Πῶς δὲ ξύλα καὶ λίθους θεοὺς ἀποφανοῦμαι; Πνεῦμα γὰρ τὸ διὰ τῆς ὕλης διήκων ἔλαττον ὑπάρχει τοῦ θειοτέρου πνεύματος· ὅπερ δὲ (40), ψυχῇ παρωμωμένον, οὐ τιμητέον ἐπίσης τῷ τελείῳ Θεῷ. Ἄλλ' οὐδὲ τὸν ἀνωνόμαστον Θεὸν δωροδοκητέον (41). Ὁ γὰρ πάντων ἀνευδεής οὐ διαβλητέος ὑφ' ἡμῶν (42) ὡς ἐνδεής. Φανερώτερον δὲ ἐκθήσομαι τὰ ἡμέτερα.

5. Θεὸς ἦν ἐν ἀρχῇ· τὴν δὲ ἀρχὴν Λόγου δύναμιν παρελήφαμεν. Ὁ γὰρ δεσπότης τῶν ὄλων, αὐτὸς ὑπάρχων τοῦ παντός ἢ ὑπόστασις, κατὰ μὲν τὴν μηδέπω γεγεννημένην ποίησιν μόνος ἦν· καθὼς δὲ πᾶσα δύναμις, ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, σὺν αὐτῷ τὰ πάντα (σὺν αὐτῷ γάρ) διὰ λογικῆς δυνάμεως, αὐτὸς καὶ ὁ Λόγος ὅς ἦν ἐν αὐτῷ ὑπέστησε (43). Θελήματι δὲ τῆς ἀπλότητος αὐτοῦ προπηδᾷ

(37) *Γινώσκων*. Reg. secundus ad marg. et Joannis Frisii codex pariter ad marg. et Fronto Ducæus habent γινώσκω. Aliæ editiones γινώσκων.

(38) *Διήκων*. Reg. uterque et Fronto Ducæus διήκων.

(39) *Τοὺς ἐμούς*. Postrema vox percommode reperta est in Reg. primo; deerat in aliis mss. et editis, excepta editione Frontonis Ducæi.

(40) *Ὅπερ δέ*. Reg. 2, et Angl. cum editione Tigur. ὡςπερ δέ.

(41) *Οὐδὲ τὸν ἀνωνόμαστον Θεὸν δωροδοκητέον*. Si quis illud δωροδοκητέον, idem esse non putet ac munerari, et hæc verba ita reddenda existimet, ut reddidit Gesnerus: *Non existimandum est Deum innominatum muneribus affici*, haud equidem repugnabo. Hujus verbi is videtur sensus esse maxime accuratus: munera in mentem venire non debent, ubi de Deo, qui nomine caret, agitur. Loquitur manifeste Tatianus de victimis et nidoribus, quibus ethnici deos suos colebant. Infra n. 16 deos vocat δωρολήπτας.

(42) *Ὑφ' ἡμῶν*. Codex mss. Angl. ὑφ' ἡμῶν. Editio Oxon. et Paris. an. 1615, ὑφ' ὡμῶν.

(43) *Ὑπέστησε*. Hoc verbum prave redditum in sententiam Tatiani tenebras iniecit. Sic enim habet interpretatio Gesneri: *Si vero respicias potentiam ejus,*

A pugilatu aliorum instituta incitare in nos velitis? Ac si nonnullorum institutis uti nolo, cur tanquam scelestissimus odio habeor? Jubet rex tributa pendere? Paratus sum solvere. Servire et ministrare dominus? Servitutem agnosco. Homo enim, ut hominem decet, colendus est: solus autem Deus metuendus, qui nec oculis humanis cerni potest, nec arte comprehendi. Hunc negare si jubear, hac tantum in re non parebo, moriarque potius, ne mendax et ingratus arguar. Deus noster non esse cœpit in tempore, cum solus sine principio, ipse omnium sit principium. Spiritus Deus, non tamen materiam permeans spiritus, sed materialium spirituum et figurarum, quæ in materia sunt, opifex; et visu et tactu indeprehensus, quippe 247 cum ipse sensibilium et invisibilium exstiterit parens. Hunc ex his quæ creavit cognoscimus, et potentiam invisibilem ex operibus apprehendimus. Opus ab eo nostra causa conditum adorare nolo. Sol et luna propter nos creata sunt; quomodo ergo ministros meos adorem! Quomodo ligna et lapides pronuntiem deos? Est enim spiritu diviniore inferior ille spiritus, qui materiam pervadit; qui quidem cum animæ assimilatus sit, non eodem ac perfectus Deus honore colendus est. Neque etiam illum non enarrabilem Deum munerari debemus. Nam qui nullius rei indigus est, is ut indigere existimetur minime a nobis committendum est. Apertius autem nostra exponam.

5. *Christianorum doctrina de mundi creatione per Verbum*. — Deus erat in principio: principium autem Verbi potentiam esse accepimus. Universorum enim Dominus: quatenus quidem mundus nondum erat creatus, solus erat; quatenus autem ipse potentia omnis, et eorum quæ videntur et non videntur hypostasis sive sustentatio erat, omnia cum eo per rationalem potentiam sustentabat ipsum etiam

in qua visibilia et invisibilia cuncta consistunt, omnia cum ipso erant. In ipso enim, per potentiam Verbi, tum ipse, tum Verbum, quod in eo erat, exstitit. Inde accusatus Tatianus quod Verbum ante mundi creationem non actu, ut personam, sed potentia tantum crediderit in Patre cum aliis rebus exstistisse. Iniquam criminationem nova interpretatio refellit. Hæc autem verba σὺν αὐτῷ γάρ uncinis inclusi nec in interpretando Latine reddidi, quia ab aliquo librario addita videntur. Nam 1° Illud γάρ deest in Regiis codicibus et Anglicano et Tigurina editione. Quod si hæc vocula a librariis addita; idem dicendum erit de his vocibus σὺν αὐτῷ quæ cum ea necessario conjuncta sunt. 2° Repugnat ut Deus dicatur solus non fuisse, quia omnia in eo potestate exsistebant. 3° Non aliter legit hunc locum Tertullianus, qui Tatianum sic imitatur: *Ante omnia enim, inquit cap. 5, adv. Prax., Deus erat solus, ipse sibi et mundus et locus et omnia. Solus autem, quia nihil extrinsecus præter illum. Cæterum ne tunc quidem solus; habebat enim secum, quam habebat in semetipso, rationem suam scilicet.* Deum ergo Tertullianus solum non fuisse existimat ante mundi creationem, quia Verbum illius cum eo exsistebat, minime vero propter creaturas potentia in ipso existentes.

illud Verbum, quod erat in eo. Voluntate autem simplicitatis ejus prosilit Verbum; Verbum autem, non in vacuum progressum, sit opus primogenitum Patris. Hoc scimus esse mundi principium. Natum est autem per communicationem, non per abscissionem. Nam quod abscissum est, a primo sepa-

(44) *Οὐ κατὰ κενοῦ χωρήσας*. Verbum non progressum est in vacuum et inane, quia statim atque progressum est, mundus e nihilo eductus. In quo quidem significat Tatianus Verbum non esse rem inaniam, sive sonum inanem, sed personam omnibus Patris ideis, ejusque potentia et omnibus attributis instructam, qua progrediente non potuit effectio non consequi. Tatiani sensum egregie explicat Tertullianus dum ait: *Quod est enim, dices, sermo, nisi vox et sonus oris, et, sicut grammatici tradunt, aer offensus, intelligibilis auditu, cæterum vacuum nescio quid et inane et incorporale. At ego nihil dico de Deo inane et vacuum prodire potuisse, ut non de inani et vacuo prolatum, nec carere substantia quod de tanta substantia processit, et tantas substantias fecit; fecit enim et ipse quæ facta sunt per illum. Quale est ut nihil sit ipse sine quo nihil factum est; ut inanis solida et vacuus plena et incorporalis corporalia sit operatus*. Tertull. cap. 5 *adv. Prax.*

(45) *Ἔργον πρωτότοκον τοῦ Πατρὸς*. Sic Regius primus; editi τοῦ Πνεύματος, excepta tamen editione Frontonis Ducæi. Non verendum est ne Filium Dei in rebus creatis numeret Tatianus. Satis ejus æternitati consulit, dum illud omnia ab æterno sustentasse dicit, atque hanc generationem ad mundi creationem nihil aliud esse quam voluntariam administrationem. Æqualitatem et substantiæ unitatem non minus aperte declarat, cum Verbum ait esse lumen de lumine accensum; ita tamen ut a Patre separari non possit. Verbum ergo vocatur opus, quia non in vacuum progressum est, sed statim atque prodiit, effectus consecutus est. Unde Philo lib. *De sacrificiis Abel et Cain*, p. 140: *Ὁ γὰρ Θεὸς λέγων ἅμα ἐποίησεν, μηδὲν μεταξὺ ἀμφοῖν τιθείς· εἰ δὲ χρὴ δόγμα κινεῖν ἀληθέστερον, ὁ Λόγος ἔργον αὐτοῦ. Deus enim simul dicendo faciebat, nihil inter utrumque spatii interponens; vel si verior sententia proferenda, Verbum est opus ejus*. Justinus *Dialog.* n. 114, contendit his in verbis: *Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, non aliam operationem intelligendam esse quam Verbum Dei*. Sic etiam Tertullianus *adv. Hermogen.*, c. 20: *Sapientiam fuisse initium viarum, quia cogitatio et dispositio prima Sophiæ fit operatio, de cogitatu viam operibus instituens*. In quo quidem observandum est Verbum appellari opus, non solum quia Deus instrumentis non indiget ac dicendo operatur, sed etiam maxime quia per consubstantialem personam operatur, non per sonum evanescentem aut inaniam efficientiam. Hinc etiam vocatur opus primogenitum, quod de re inanima dici non posset, cui nec ideæ mundi inessent, nec omnipotentia ad mundum creandum. Sed cum ideæ, quæ, ut pote æternæ, antiquiores sunt mundo, traditæ Verbo fuerint; cumque exemplar mundi in hoc Verbo omnia sustentante descriptum fuerit, Verbum appellatur opus primogenitum Patris. Tota res illustratur his Philonis verbis ex libro *De mundi opificio*: *Οὐδ' ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος ἄλλον ἂν ἔχοι τόπον, ἢ τὸν θεῖον Λόγον τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα... Εἰ δὲ τις ἐβελήσειε γυμνοτέρους χρήσασθαι τοῖς ὀνόμασιν, οὐδὲν ἂν ἕτερον εἴποι τὸν νοητὸν εἶναι κόσμον, ἢ Θεοῦ Λόγον ἤδη κοσμοποιούντος. Neque ille ex ideis mundus alium habuerit locum, quam divinum Verbum, quod adornavit hæc omnia... Quod si cui libeat apertioribus uti vocabulis, nihil aliud dixerit esse mundum intelligibilem, quam Verbum Dei mundum jam condentis*.

(46) *Τὸ δὲ μερισθὲν οἰκονομίας αἴρεσιν προσ-*

Λόγος· ὁ δὲ Λόγος οὐ κατὰ κενοῦ χωρήσας (44), ἔργον πρωτότοκον τοῦ Πατρὸς (45) γίνεται. Τοῦτον ἴσμεν τοῦ κόσμου τὴν ἀρχήν. Γέγονε δὲ κατὰ μερισθὲν, οὐ κατὰ ἀποκοπήν. Τὸ γὰρ ἀποκομηθὲν τοῦ πρώτου κεχώριστα· τὸ δὲ μερισθὲν οἰκονομίας τὴν αἴρεσιν προσλαβὼν (46) οὐχ ἐνδεᾶ (47) τὸν ὄθεν εἰληπται πα-

λαβόν. Non probat Justinus hanc loquendi rationem: ait enim *Dialog.* n. 61, ea quæ dividuntur et scinduntur τὰ μεριζόμενα καὶ τεμνόμενα, non eadem permanere. Sed quod in hac voce displicebat Justino, id corrigit Tatianus, dum ait: *Quod autem voluntariam administrationem suscipiens per communicationem progreditur*. His enim verbis declaratur Verbum, non ut efficientiam a Patre abscissam, nec ut sonum, qui in auras evanescat, sed ut Filium Patri æqualem, ejusque ideis et omnibus attributis ab æterno donatum prodiisse, nec creatum fuisse sic progrediendo aut mutatum, sed voluntariam administrationem suscepisse. Sed si hæc Verbi progressio nihil aliud est quam voluntariæ administrationis susceptio, cur Verbum μερισθὲν sive per communicationem progressum aut natum dicitur? Cur Tatianus utitur facis ex alia face accensæ exemplo, quod generationi æternæ explicandæ aptum et appositum videtur? Ad hujus rei explanationem adjuvat Tertullianus, cum ait: *Tunc igitur etiam ipse sermo speciem et ornatum suum sumit, sonum et vocem, cum dicit Deus: « Fiat lux, »* *adv. Prax.*, c. 7. Idem paulo ante dicebat, nempe cap. 5: *Rationalis enim Deus, et ratio in ipso prius; et ita ab ipso omnia. Quæ ratio sensus ipsius est; hanc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam sermonem appellamus. Ideoque jam in usu est nostrorum, per simplicitatem interpretationis, sermonem dicere in primordio apud Deum fuisse, cum magis rationem competat antiquiorem haberi, quia non sermonalis a principio, sed rationalis Deus etiam ante principium; et quia ipse sermo ratione consistens, priorem eam ut substantiam suam ostendit. Tamen et sic nihil interest. Nam etsi Deus sermonem suum nondum miserat, proinde eum cum ipsa et in ipsa ratione intra semetipsum habebat, tacite cogitando et disponendo secum, quæ per sermonem mox erat factururus. Subtilis illa ejusdem personæ sub duobus nominibus consideratio non displicuit Augustino, qui in libro *Quæstionum octoginta trium* explicans illud Joannis: *In principio erat Verbum*, quæst. 63, sic loquitur: *Hoc loco melius Verbum interpretamur, ut significetur non solum ad Patrem respectus, sed ad illa etiam, quæ per Verbum facta sunt, operativa potentia. Ratio autem, etsi per eam nihil fiat, recte ratio dicitur. Huc ergo redit id quod Filio ad mundi creationem progredienti communicatum fuit a Patre, nempe species et ornatus, sonus et vox, ut ait Tertullianus, cujus verbis respondet apud Tatianum voluntariæ administrationis susceptio. Subtili distinctione eadem persona nunc ratio, nunc Verbum dicitur; sed non magis in Filio suspicanda mutatio, quam in ipso Patre, qui non sermonalis a principio, sed rationalis etiam ante principium. Sed cur Tatianus, itidem ut Justinus, exemplo utitur facis de alia face accensæ? Nonne id aptius quadraret cum æterna generatione, in qua Deus totam suam Filio substantiam ita tradidit, ut ipse eam non amitteret, quemadmodum sax, ex qua aliæ accenduntur, minime minuitur. 1° Jam observavimus ad Justini *Dialog.* n. 128, æternam generationem et processionem ex temporaria progressionem judicari. 2° Exemplum facis de alia accensæ non idcirco adhibent Justinus et Tatianus, quod Filium Dei tunc lumen de lumine esse cœpisse crediderint; sed**

(47) *Ἐνδεᾶ*. Reg. 2, ἐνδεῆ.

ποίηκεν. Ὡςπερ γὰρ ἀπὸ μιᾶς δαδῆς ἀνάπτεται μὲν πυρὰ πολλὰ, τῆς δὲ πρώτης δαδῆς διὰ τὴν ἑξαψιν τῶν πολλῶν δαδῶν οὐκ ἐλαττοῦται τὸ φῶς· οὕτω καὶ ὁ Λόγος, προσελθὼν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς δυνάμεως, οὐκ ἄλογον πεποίηκε τὸν γεγεννηκότα. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ λαλῶ, καὶ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ οὐ δῆπου διὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ λόγου κενὸς ὁ προσομιλῶν λόγου γίνομαι· προβαλλόμενος δὲ τὴν ἑμαυτοῦ φωνήν, διακοσμεῖν τὴν ἐν ὑμῖν ἀκόσμητον ὕλην προήρημαι. Καὶ καθάπερ ὁ Λόγος, ἐν ἀρχῇ γεννηθεὶς, ἀντεγέννησε (48) τὴν καθ' ἡμᾶς ποιήσιν, αὐτὸς ἑαυτῷ τὴν ὕλην δημιουργήσας· οὕτω καὶ ἐγὼ, κατὰ τὴν τοῦ Λόγου μίμησιν ἀναγεννηθεὶς, καὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατάληψιν πεποιημένος, μεταρρυθμίζω (49) τῆς συγγενοῦς ὕλης τὴν σύγχυσιν. Οὐτε γὰρ ἀναρχος ἡ ὕλη καθάπερ ὁ Θεὸς (50), οὐδὲ διὰ τὸ ἀναρχον καὶ αὐτῆ ἰσοδύναμος τῷ Θεῷ· γεννητὴ δὲ καὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ ἄλλου γεγονυῖα, μόνου δὲ ὑπὸ τοῦ πάντων δημιουργοῦ προβεβλημένη.

6. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ σωμάτων (51) ἀνάστασιν ἔσεσθαι πεπιστεύκαμεν μετὰ τὴν τῶν ὄλων συντέλειαν, οὐχ ὡς οἱ Στωϊκοὶ δογματίζουσι κατὰ τινὰς κύκλων περιόδους, γινομένων ἀεὶ καὶ ἀπογινομένων τῶν αὐτῶν, οὐκ ἐπὶ τι χρήσιμον· ἀπαξ δὲ, τῶν καθ' ἡμᾶς αἰώνων πεπερασμένων, καὶ εἰς τὸ παντελὲς, διὰ μόρων τῶν ἀνθρώπων τὴν σύστασιν ἔσεσθαι, χάριν κρίσεως (52). Δικάζουσι δὲ ἡμῖν οὐ Μίνως, οὐδὲ Ῥαδάμανθος (53), ὧν πρὸ τῆς τελευτῆς οὐδεμία τῶν ψυχῶν, ὡς μυθολογοῦσιν, ἐκρίνετο· δοκιμαστής δὲ αὐτὸς ὁ ποιητὴς Θεὸς γίνεται. Κἂν γὰρ πάνυ φληνάφους καὶ σπερμολόγους ἡμᾶς νομίσητε, μέλον οὐκ ἔστιν ἡμῖν, ἐπεὶ τούτῳ τῷ λόγῳ πεπιστεύκαμεν. Ὡςπερ γὰρ οὐκ ὦν πρὶν ἢ γενέσθαι (54) τίς ἡμῶν οὐκ ἐγίνωσκον, μόνον δὲ ἐν ὑποστάσει τῆς σαρκικῆς

sed in hoc tantum consistit comparatio, quod quemadmodum fax, ex qua aliæ accenduntur, minime imminuitur, ita Patris substantia, Filio progrediente, minime divisa est, nec *Verbum progrediens ex Patris potentia genitorem Verbi expertem fecit*. Inde autem manifestum est, quam certa et explorata Justino et Tatiano fuerit unitas numerica substantiæ in Patre et Filio. Nam cum lumen de alio lumine accensum separatim existat primo minime imminuto; cur Filius, qui lumen est de lumine, separari a Patre non posset quin divideretur et minueretur Patris substantia; cur istud, inquam, nisi quia una prorsus et singularis in Patre et Filio substantia? Eadem substantiæ singularitas confirmatur exemplo humani λόγου quo Justinus et Tatianus utuntur.

(48) Ἀντεγέννησε. Ex his confirmatur et explicatur quidquid antiqui scriptores de Verbi ad mundi creationem generatione dixerunt. Cum Filius omnes ideas Patris ac omnia attributa possideat, cumque mundi exemplar in Verbo descriptum fuerit, inter Verbi generationem illam, sive progressionem et mundi creationem necessaria intercessit connexio.

(49) Μεταρρυθμίζω. Reg. 2, Angl. et Tigur. μεταρρυθμίζω.

(50) Ὁ Θεός. Reg. 1, καὶ ὁ Θεός. Mox Ducæus καὶ ὑπὸ τοῦ ἄλλου.

(51) Διὰ τοῦτο καὶ σωμάτων. Non immerito Ta-

ratur. Quod autem **248** per communicationem progreditur voluntariam administrationem suscipiens, id eum non imminuit ex quo desumptum est. Quemadmodum enim ex una face multi ignes accenduntur, nec tamen primæ facis, ob plures accensas faces, lux imminuitur: sic Verbum ex Patris potentia prodiens, genitorem Verbi expertem non fecit. Nam et ego loquor et vos auditis; nec propter transmissionem sermonis ego qui alloquor sermone vacuus fio; sed vocem meam proferens materiam in vobis inornatam ornare instituo. Et quemadmodum Verbum in principio genitum, vicissim mundum nostrum genuit, cum ipsum sibi materiam produxisset, sic ego quoque ad imitationem Verbi regeneratus et veritatis illustratus cognitione, materiæ mihi cognatæ confusionem evitendo. Non enim caret initio materia, quemadmodum Deus: nec Deo, ut principii expertis, parem habet potestatem; verum creata est, nec ab alio facta, sed a solo universorum opifice producta.

6. *Ex his sequitur resurrectio, quæ argumentis confirmatur.* — Propterea etiam corporum resurrectionem futuram credimus, cum omnia fuerint absoluta; non, ut Stoici decernunt, secundum quosdam orbium circuitus iisdem semper nascentibus et pereuntibus, nullam ob rem utilem; sed semel, sæculis nostris absolutis, et in perpetuum, propter hominum solorum constitutionem, iudicii causa. Iudicium autem de nobis nec Minos nec Rhadamanthus faciunt, quorum ante mortem nulla prorsus, ut fabulantur, anima iudicabatur; sed arbiter est ipse creator Deus. Etiam si enim vobis omnino nugatores et blaterones videamur, parvi pendimus, cum hac ratione adducti crediderimus. Quemadmodum enim cum non essem antequam nascerer,

tianus corporum resurrectionem ex materiæ creatione consequi existimat. Nefarii enim hæretici, qui mundum a vero Deo creatum negabant, nihil etiam loci relinquebant corporum resurrectioni. At semel posita materiam a vero Deo creatam esse; non jam metuendum est ne corpus humanum restituere non possit. Gesnerus, ommissa præpositione, legendum censet: Μόνων τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀνάστασιν ἔσεσθαι.

(52) Χάριν κρίσεως. Tertullianus *Apolog.*, cap. 48: *Certe quia ratio restitutionis destinatio iudicii est, necessario idem ipse qui fuerat exhibebitur, ut boni seu contrarii meriti iudicium a Deo referat. Ideoque repræsentabuntur et corpora.* Vide infra Athenag. *De resurrect.*

(53) Ῥαδάμανθος. Sic omnes codices mss. et editi. Legitur Ῥαδάμανθος in editione Oxoniensi.

(54) Πρὶν ἢ γενέσθαι. Reg. 2, πρὶν γενέσθαι. Totum hoc argumentum mutuatus est Tatianus a magistro suo Justino, *Apolog.* 1. Sic etiam Tertullianus loco modo laudato: *Considera teipsum, o homo, et fidem rei invenies. Recogita quid fueris, antequam esses; utique nihil. Meminisses enim, si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras priusquam esses, idem nihil factus cum esse desieris, cur non possis rursus esse de nihilo, ejusdem ipsius auctoris voluntate qui te voluit esse de nihilo? Quid novi tibi eveniet? Qui non eras, factus es; cum iterum non eris, fiet. Redde, si potes, rationem qua factus es, et tunc require qua fiet.*

ignorabam quis essem ac tantum in substantia car-
neæ materiæ existebam; genitus autem qui olim
non eram, ex generatione consecutus sum, ut me
existere non dubitem; eodem modo genitus ac per
mortem esse ac videri desinens, denuo existam;
quemadmodum olim cum non essem, postea geni-
tus sum. Etiam si mea caro igne evanescat, **249**
diffusam instar vaporis materiam mundus excepit.
Etiam si in fluminibus, etiam si in mari absumar,
etiam si a feris dilanier, thesauris recondor divitis
Domini. Ac inopem quidem et atheum latent quæ
recondita sunt; regnator autem Deus conspicuam
sibi soli substantiam, ubi volet, in pristinum sta-
tum revocabit.

7. *Quomodo homines lapsi.* — Verbum enim illud
cæleste, Spiritus a Patre genitus, et Verbum ex ra-
tionali potentia, ad imitationem Patris, a quo ge-
nitum est, imaginem immortalitatis hominem fecit;
ut quemadmodum immortalitas est apud Deum,
sic homo, Dei portionis particeps factus, immorta-
litate etiam habeat. Verbum quidem ante homi-
nes creatos angelorum sit opifex. Utraque autem
opificii species libera creata est, non habens na-
turam boni; id enim soli Deo inest, ab hominibus
autem libera animi inductione perficitur, ut malus
merito puniatur per se improbus factus; justus
autem ob recte facta jure laudetur, ut qui, libero
utens arbitrio, voluntatem Dei transgressus non sit.
Atque ita quidem se habent quæ angelos et homi-
nes spectant. Verbi autem potentia, cum in se
prævideret quid esset, non illud quidem fato sed
libera eligentium voluntate, eventurum; futurarum
rerum eventus prædicebat, ac nequitiam interdictis
prohibebat, eos autem laudabat qui boni permane-
rent. Postquam autem homines unum aliquem
præter cæteros, propterea quod primogenitus erat,
callidiorum assectati sunt, ac eum etsi legi Dei
obluetabatur, pro Deo habuere; tum Verbi poten-

A ὕλης ὑπῆρχον· γεγονώς δὲ ὁ μὴ πάλαι (55), διὰ τῆς
γενέσεως τὸ εἶναι πεπίστευκα· τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ
γενόμενος, καὶ διὰ θανάτου μηκέτι ὢν, αὐθίς τε μη-
κέθ' ὀρώμενος, ἔσομαι πάλιν, ὡσπερ μὴ πάλαι γεγο-
νώς, εἶτα γεννηθείς. Κἄν πῦρ ἐξαφανίσῃ μου τὸ σαρ-
κίον (56), ἐξατμισθεῖσαν τὴν ὕλην ὁ κόσμος κεχώρη-
κεν· κἄν ἐν ποταμοῖς, κἄν ἐν θαλάσσαις ἐκδαπανηθῶ,
κἄν ὑπὸ θηρίων διασπασθῶ, ταμεῖοις ἐναπόκειμαι
πλουσίου Δεσπότου. Καὶ ὁ μὲν πτωχὸς καὶ ἄθεος οὐκ
οἶδε τὰ ἀποκείμενα· Θεὸς δὲ ὁ βασιλεύων, ὅτε βού-
λεται, τὴν ὄρατὴν αὐτῷ μόνῳ ὑπόστασιν ἀποκατα-
στήσει πρὸς τὸ ἀρχαῖον.

B 7. Λόγος γὰρ ὁ ἐπουράνιος, Πνεῦμα γεγονώς ἀπὸ
τοῦ Πατρὸς, καὶ Λόγος ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως (57),
κατὰ τὴν τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν Πατρὸς (58) μίμησιν,
εἰκόνα τῆς ἀθανασίας (59) τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν·
ἵνα, ὡσπερ ἡ ἀφθαρσία παρὰ τῷ Θεῷ, τὸν αὐτὸν
τρόπον Θεοῦ μοῖραν (60) ἄνθρωπος μεταλαθῶν, ἐχη
καὶ τὸ ἀθάνατον. Ὁ μὲν οὖν Λόγος πρὸ τῆς τῶν ἀν-
δρῶν κατασκευῆς ἀγγέλων δημιουργὸς γίνεται. Τὸ δὲ
ἐκάτερον τῆς ποιήσεως εἶδος αὐτεξούσιον γέγονε, τὰ-
γαθοῦ φύσιν μὴ ἔχον, ὃ πλὴν μόνον παρὰ τῷ Θεῷ
(61), τῇ δὲ ἐλευθερίᾳ τῆς προαιρέσεως ὑπὸ τῶν
ἀνθρώπων ἐκτελειούμενον· ὅπως ὁ μὲν φαῦλος δι-
καίως κολάζεται δι' αὐτὸν γεγονώς μοχθηρὸς· ὁ δὲ
δίκαιος χάριν τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀξίως ἐπαινῆ-
ται, κατὰ τὸ αὐτεξούσιον τοῦ Θεοῦ μὴ παραβάς τὸ
βούλημα. Καὶ τὰ μὲν περὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀνθρώ-
πους τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Ἡ δὲ τοῦ Λόγου δύνα-
μις, ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ προγνωστικὴν τὸ μέλλον (62)
ἀποβαίνειν, οὐ καθ' εἰμαρμένην, τῇ δὲ τῶν αἵρουμένων
αὐτεξουσίῳ γνώμῃ, τῶν μελλόντων προὔλεγε τὰς
ἀποβάσεις· καὶ τῆς μὲν πονηρίας κωλυτῆς ἐγίνετο
δι' ἀπαγορεύσεων, τῶν δὲ μενόντων ἀγαθῶν ἐγκω-
μιστῆς. Καὶ ἐπειδὴ τινι φρονιμωτέρῳ παρὰ τοὺς
λοιποὺς ὄντι διὰ τὸ πρωτόγονον (63) συνεξηκολούθη-

(55) *Μὴ πάλαι.* Anglie. et Tigur. *μὴ πάλιν.*

(56) *Κἄν πῦρ ἐξαφανίσῃ μου τὸ σαρκίον.* Sic
Reg. 1 et Anglie. Editi *ἐξαφανίσῃ πᾶν τὸ σαρκίον.*

(57) *Λόγος ἐκ τῆς λογικῆς δυνάμεως.* Potentia
rationalis hoc loco non est vis productiva Verbi, ut
editor Oxoniensis existimat; multo minus potestas
creandi, ut placuit Petavio; sed idem est prorsus ac
ipsum Verbum, quod Tatianus pro varia considerandi
ratione nunc Verbum appellat, nunc λόγου δυνάμιν
et λογικὴν δύναμιν, *Verbi sive rationis potentiam et
rationalem potentiam.* Dicebat antea n. 5: *Deus
erat in principio. Principium autem Λόγου δυνάμιν,
Verbi potentiam esse accepimus.* Deus apte et recte
dicitur esse in Filio, sive in Verbo suo. Nequaquam
dicatur esse in vi productiva Verbi, aut in potentia
creandi. Hoc ipso in loco, vel saltem non multo
post ipsa Verbi persona bis appellatur Λόγου δυνάμιν.
Sic etiam infra n. 18. Non aliud ergo discrimen
inter Verbum et rationalem potentiam admittit Ta-
tianus, quam inter Verbum et rationem Tertullianus
et Augustinus, quorum testimonia modo retulimus.

(58) *Πατρός.* Deest in Reg. 2.

(59) *Εἰκόνα τῆς ἀθανασίας.* S. Clemens Strom.
vi, p. 665, Tatianum, ut sæpe alias, imitatur. Ait
eum: Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσία.

καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. Le-
gendum αἰδιότητος.

(60) *Θεοῦ μοῖραν.* Reg. 2: Θεοῦ μοίρας. Dei
portionem Tatianus non animam humanam appellat,
ut sibi editor Oxoniensis finxit, sed Spiritum san-
ctum, a quo animam accipere immortalitatem de-
clarat. Eodem sensu Filius apud Tertullianum *adv.*
Prax., c. 9, dicitur *derivatio totius et portio.*

(61) *Ὁ πλὴν μόνον παρὰ τῷ Θεῷ.* Ita 1 Reg.
et Ducæus. At Reg. 2, Angl. et Tigur. habent
ὅπλην. Deest ὁ in edit. Paris. Legitur ad margi-
nem Regii secundi ὅπερ μόνῳ παρέσσι τῷ Θεῷ,
quod idem valet.

(62) *Τὸ μέλλον.* Melius τοῦ μέλλοντος, ut obser-
vat Anglus editor. Mox legendum videtur αὐτεξου-
σίῳ γνώμῃ.

(63) *Τὸ πρωτόγονον.* Ad verbum, *ob primogeni-
turam;* Gesnerus, *utpote proveciorem ætate.* Mani-
festum est Tatianum de eo loqui, quem mox pri-
mogenitum appellat, nempe de diabolo. Non ideo
tamen ita appellat, ut nonnulli opinati sunt, quod
angelos ante homines creatos crederet, sed respicit
ad hæc verba Scripturæ, quæ de diabolo antiqui
scriptores intelligunt: *Τουτέστιν ἀρχὴ πλάσματος
τῆς Κεφίου, Job. xl, 14.*

σαν, καὶ θεὸν ἀνέδειξαν (64) οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν ἐπανιστάμενον (65) τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ, τότε ἡ τοῦ λόγου δύναμις τὸν τε ἄρξαντα τῆς ἀπονοίας καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας τῷ τῷ τῆς σὺν αὐτῷ διαίτης παρητήσατο. Καὶ ὁ μὲν κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ γεγονώς, χωρισθέντος ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος τοῦ δυνατωτέρου, θνητὸς γίνεται· διὰ δὲ τὴν παράβασιν καὶ τὴν ἀγνοίαν ὁ πρωτόγονος δαίμων ἀποδείκνυται, καὶ οἱ μιμησάμενοι (66) τούτου τὰ φαντάσματα δαιμόνων στρατόπεδον ἀποβεβήκασι, καὶ διὰ τὸ αὐτεξούσιον τῆ σφῶν ἀβελτηρία παρεδόθησαν.

8. Ὑπόθεσις δὲ (67) αὐτοῖς τῆς ἀποστασίας οἱ ἄνθρωποι γίνονται. Διάγραμμα γὰρ αὐτοῖς ἀστροθεσίας (68) ἀναδείξαντες, ὡς περ οἱ τοῖς κύβοις παίζοντες, τὴν εἰμαρμένην εἰσηγήσαντο λίαν ἄδικον. Ὁ τε γὰρ κρίνων καὶ ὁ κρίνόμενος καθ' εἰμαρμένην εἰσιγεγονότες, καὶ οἱ φονεύοντες καὶ οἱ φονευόμενοι, καὶ οἱ πλουτοῦντες καὶ οἱ πενόμενοι, τῆς αὐτῆς εἰμαρμένης ὑπάρχουσιν ἀπογεννήματα· πᾶσά τε γένεσις (69), ὡς περ ἐν θεάτρῳ (70), τερπωλὴν παρέσχε τοῖς (71); παρ' οἷς, ὡς φησιν Ὁμηρος,

Ἄσβεστος δ' ἄρ' ἐν ὄρω γέλωσ μακάρεσσι θεοῖσιν.

Οἱ γὰρ τοὺς μονομαχοῦντας βλέποντες, καὶ θάτερος θατέρῳ σπουδάζων, καὶ ὁ γαμῶν (72) καὶ παιδοφθορῶν, καὶ μοιχεύων, γελῶν τε καὶ ὀργιζόμενος, φεύγων τε

(64) Καὶ θεὸν ἀνέδειξαν. De Adamo et Eva hæc intelligenda non puto, qui serpentem quidem secuti sunt, sed eum tamen pro Deo non habuerunt. At utrumque convenit, ut observavimus ad *Cohort. Justinii*, n. 21; iis, qui deorum cultum primi induxerunt. Hi enim non solum primogenitum illum angelum pro Deo habuere, sed etiam, ob acceptam ab Adamo et Eva hæreditatem peccati, non immerito dici possunt et a serpente decepti fuisse et a Verbo ejecti paradiso. Unde Tatianus de omnibus hominibus ait n. 11: *Non facti sumus ut moreremur; sed nostra culpa morimur. Perdidit nos libera voluntas; servi facti sumus qui liberi eramus.*

(65) Καὶ τὸν ἐπανιστάμενον. Deest καὶ in codice Anglicano.

(66) Καὶ οἱ μιμησάμενοι. Corruptus hic locus in tribus mss. et edit. Tigur. ubi sic legitur: Καὶ τοῦτον (Angl., Tigur. τούτων) οἱ μιμησάμενοι τούτου τὰ, etc. Paulo ante mallet legere καὶ ἀπόνειαν.

(67) Ὑπόθεσις. Eadem habes apud Justinum *Dialog.* n. 124. Sic etiam Irenæus lib. iii, c. 55, n. 8: *Serpens initium et materiam apostasiæ suæ habens hominem*, et lib. v, c. 24, n. 4: *Invidens homini apostata a divina factus est lege*. Idem docent Tertullianus lib. *De pat.* c. 5, et Cyprianus in libro *De zelo et livore*, ac alii plures. Non invidiam hoc loco commemorat Tatianus, sed, quod ex invidiæ fonte profluxit, astrologiæ inventionem ad hominum videlicet perniciem. Superbiam et affectatam divinitatem eis exprobrat n. 9 et 12. In quo quidem observandum est, peccatis malorum angelorum, quæ antiqui scriptores cum hominibus aut in homines commissa enumerant, videri prævisse peccatum superbiæ. Nam Tatianus, qui homines materiam fuisse defectionis angelorum asseverat, paulo ante dicebat: *Postquam autem homines unum aliquem præter cæteros, propterea quod primogenitus erat, astutiores assectati sunt*, etc. Non videtur hæc astutia nisi spiritui perverso et a prima sanctitate in vitium delapso congruere. Sic etiam Basilius, qui diabolum invidia lapsum esse docet in orationibus de invidia et de humilitate, non solum in

tia et inceptorem profligatæ temeritatis, et ejus sectatores a sua consuetudine exclusit. Atque is quidem, qui ad imaginem Dei factus erat, discedente ab eo potentiore Spiritu, fit mortalis; ille autem primogenitus propter transgressionem et ignorationem dæmon esse incepit, et qui inania illius visa fuerant imitati, dæmonum exercitus evaserunt, ac propter arbitrii libertatem suæ stultitiæ traditi sunt.

8. *Hominum peccati materia dæmones.* — *Materia autem defectionis homines illis 250 fuerunt.* Nam cum eis tabulam positionis siderum ostendissent, velut qui tesseris ludunt, fatum induxerunt, rem valde injustam. Nam qui judicat et qui judicatur, tales secundum fatum facti sunt; et qui occidunt et qui occiduntur, divites et pauperes, ejusdem sunt fati effectus; ac tota illis genitura, tanquam in theatro, oblectamentum præbet, apud quos

Inextinctus risus exortus est beatis diis.

Nam qui singulare certamen spectant et alter alteri certantium favent; qui nubet et pueros stuprat et

oratione habita in Lacizis, quæ ob styli dissimilitudinem dubia est, invidiæ superbiam prævisse docet; sed etiam in commentario in Isaiam prophetam, quem Basilius esse multis rationibus probavimus in *Vit. Basil.* ait: *Fortasse, antequam homo crearetur, loci aliquid etiam diaboli penitentiae relictum fuisse.* Τάχα γὰρ πρὸ τοῦ κτισθῆναι τὸν ἄνθρωπον τόπος μετανοίας καὶ τῷ διαβόλῳ ὑπελείπετο. Minus sane probabilis hæc conjectura, sed tamen eam Cassianus ascivit in collationem 8, c. 10.

(68) Τῆς ἀστροθεσίας. Astrologiam homines a dæmonibus edoctos fuisse declarat Tertullianus *De idololatria*, c. 9.

(69) Πᾶσά τε γένεσις. Hac voce non designatur mundi inferioris natura, sed tota illa, ut vocant astrologi, genitura, quæ ex tabula positionis siderum constituitur. Hinc ait Tatianus num. 9, iracundum et laboriosum, temperantem et intemperantem, *ab iisdem genituræ gubernatoribus tales exstitisse.* Et n. 11: Πῶς οὖν γένεσιν τὴν καθ' εἰμαρμένην ἀποδέξομαι;

(70) Ὡς περ ἐν θεάτρῳ. Clemens Alexandrinus eos, qui deorum nuptias et liberorum procreationes et adulteria et convivia et risus induxerunt, sic compellat: Οἴμοι τῆς ἀθεότητος! σκηνὴν πεποιθήκατε τὸν οὐρανόν. *Impietatem! scenam fecistis cælum.* *Protrept.*

(71) Τούτοις. Cod. Fris. τοῖς τοιούτοις.

(72) Ὁ γαμῶν. Existimat vir doctissimus (not. in S. Joan. Damasc. lib. *De hæres.*) matrimonium a Tatiano vituperari, eumque jam tum ad hæresim inclinasse, cum hæc scriberet. Sed si Tatianus matrimonium in diis exagitat, num idcirco illud in hominibus exagitasse et impermissum dixisse videbitur? Imitatur hunc locum Clemens Alexandrinus, ut in nota præcedenti vidimus, nec veretur matrimonium in diis eodem modo ac Tatianus explodere. Idem in alio ejusdem operis loco sic loquitur p. 25: Ἀνάγκη τοίνυν θεραπείας καὶ τροφῆς παρεῖσθαι αὐτοῖς, ὧν εἰσὶν ἐνδοσεῖς. Διὸ τράπεζαι καὶ μέθαι καὶ γέλωτες καὶ συνουσίαι· οὐκ ἂν ἀφροδισίαις χρωμένον ἀνθρώπων, οὐδὲ παιδοποιουμένων, οὐδὲ μὲν ὑπνωστῶντων, εἰ ἀθάνατοι καὶ

inæchatur, qui ridet et irascitur, qui fugit et vulneratur, quomodo mortalis non existimetur? Per quæ enim se ipsi hominibus quales essent aperuerunt, per ea audientes ad similia facinora hortati sunt. Atque an non ipsi dæmones cum duce illorum Jove sub fatum cecidere, iisdem ac homines cupiditatibus superati! Præterea quomodo colendi apud quos plurima opinionum dissensio? Nam Rheam, quam Cybelem vocant Phrygiorum montium incolæ, pudendorum exsectiones aiunt propter Atyn, quem amabat, lege sancivisse. Venus conjugii complexibus delectatur; magus est Diana, medicus Apollo. Et post abscissum Gorgonis Neptuni amicæ caput, unde Pegasus equus et Chrysaor prosiluerunt, sanguinis guttas Minerva et Æsculapius partiti sunt; atque ex iis quidem iste salutem afferebat, illa autem ex simili cruore homicida et bellorum auctor exstitit. Videntur mihi Athenienses, cuius de ejus fama detrahere nollent, filium ex Vulcani consuetudine genitum etiam terræ attribuisse, ne, ut Atalantæ a Meleagro, ita Minervæ a Vulcauo virilitas erepta videretur. Hic enim utrimque claudus, sicularum et flexarum inaurium opifex his, ut verisimile est, puellarum ornamentis orbatam matre et pupillam infantem decepit. Neptunus navigat, Mars delectatur bellis, citharædus est Apollo, tyrannus Thebarum Bacchus, Saturnus **251** tyrannicida. Jupiter cum filia miscetur, et ex eo filia concipit. Testes mihi nunc erunt Eleusis et Draco mysticus et Orpheus qui dicit:

Portas obserate profanis.

Pluto rapit Proserpiam, ejusque facinora fiunt mys-

ἀνευδεις καὶ ἀγήρως ὑπῆρχον. Legendum videtur περιφρασθαι pro παρεισάμενος. Sic autem locum ab interpretibus deformatum interpretabor: *Necesse est ergo ut curationes et alimenta sibi comparent. Unde etiam mensæ et ebrietates, et risus et concubitus; cum tamen homines nec rebus veneris uterentur, nec liberis operam darent, nec dormirent, si immortales ac nullius rei egeni et senii expertes essent.*

(73) Πῶς οὐχὶ θνητός. De dæmonibus, qui sub deorum nominibus colebantur, quaerit Tatianus, quomodo non existimentur mortales; non quod eos mortales crederet, sed quia illos per totam vitam mori, ut ait n. 14, ac toties mori putabat, quoties sectatores suos ad peccandum erudiunt.

(74) Πέαν μὲν γὰρ νενομοθετηκέαι. Hunc locum representandum duxi, ut habetur in codicibus mss. et edit. Tigurina, excepto tamen quod interpunctionem mutaverim et Verbum φασίν referam ad Πέαν, cum antea referretur ad Κυβέλην. Facilius est supplere verbum καλοῦσι. Editiones Parisienses et Oxon. habent Πέαν νενομοθέτηκε, Ducæus Πέα.

(75) Ταύτης Ἄστιν. Frisii codex ad marg. αὐτῆς, Gesnerus legendum conjicit Ἄστιν.

(76) Ταύτην μοι. Sic Reg. 2. Sic etiam ad marginem Anglic. et Reg. 2, qui cum Tigur. habent in textu ταύτην μή. Editi ταύτην ἤ.

(77) Τῆς ἀνδρείας. Legendum ἀγνείας suspicatur auctor editionis Oxon. At ea vox omnino retinenda. Proprium enim est Minervæ τὸ ἀνδρικόν, ut ait Justinus in orat. adv. Græc., n. 2, ut quæ nihil prorsus muliebre perageret. Quamobrem si ei Vulcanus virginitatem eripuisset, simul eam viri-

καὶ τιτρωσκόμενος, πῶς οὐχὶ θνητός (73) εἶναι νομισθῆσεται; Δι' ὧν περ γὰρ ἑαυτοὺς, ὅποιοι τινες πεφύκασιν, τοῖς ἀνθρώποις πεφανερῶκασιν, διὰ τούτων τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ τὰ ὅμοια προετρέψαντο. Καὶ μήτι γε οἱ δαίμονες αὐτοὶ μετὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν Διὸς ὑπὸ τὴν εἰμαρμένην πεπτῶκασιν, τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν, ὡς περ καὶ οἱ ἄνθρωποι, κρατηθέντες; Καὶ ἄλλως δὲ πῶς τιμητέον τούτους παρ' οἷς δογμάτων ἐναντιότης ἐστὶ πολλή; Πέαν μὲν γὰρ, ἣν οἱ ἀπὸ τῶν Φρυγίων ὄρων Κυβέλην, φασὶν ἀποτμήσεις αἰδοίων νενομοθετηκέαι (74) διὰ τὸν ἐρώμενον ταύτης Ἄστιν (75). Ἀφροδίτῃ δὲ γάμου πλοκαῖς ἤδεται· μάγος ἐστὶν Ἄρτεμις, θεραπεύει δὲ Ἀπόλλων. Καὶ μετὰ τὴν Γοργοῦς κατατομίαν, τῆς Ποσειδῶνος ἐρωμένης, ἀφ' ἧς Πήγασος ὁ ἵππος, καὶ ὁ Χρυσάωρ ἀγέθορε, τὰς σταγόνας τῶν αἱμάτων ἢ Ἀθηναῖ καὶ Ἀσκληπιὸς διενείμαντο· καὶ ὁ μὲν ἀπ' αὐτῶν ἔσωζεν, ἡ δὲ ἀπὸ τῶν ὁμοίων λύθρων ἀνθρωποκτόνος καὶ πολεμοποιὸς ἐγένετο. Ταύτην μοι (76) δοχοῦσιν Ἀθηναῖοι μὴ βουλευθέντες διαβάλλειν, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς Ἡφαίστου μίξεως γινόμενον τῇ γῆ προσάπτειν, ἵνα μὴ νομιζῆται καθάπερ ἡ Ἀταλάντη διὰ τὸν Μελέαγρον, οὕτω καὶ ἡ Ἀθηναῖ διὰ τὸν Ἡφαιστον τῆς ἀνδρείας (77) ἐστερηθῆσαι. Ὁ γὰρ ἀμφιγυθεὶς, ὡς εἰκὸς, ὁ πόρπας καὶ γναμπτὰς (78) ἔλικας δημιουργῶν, τοῖς χοροκοσμίσις ἠπάτησε τὴν ἀμήτορα παῖδα καὶ ὄρφανήν. Ποσειδῶν ναυτιλεῖται, πολέμοις Ἄρης ἤδεται, κιθαριστῆς ἐστὶν ὁ Ἀπόλλων· Θηβαίους Διόνυσος τυραννεῖ· Κρόνος τυραννοκτονεῖ (79). Ζεὺς καὶ θυγατρὶ συγγίνεταί, καὶ ἡ θυγάτηρ ἀπ' αὐτοῦ κύει. Μαρτυρήσει μοι νῦν Ἐλευσίς, καὶ Δράκων ὁ μυστικὸς, καὶ Ὀρφεὺς ὁ

Θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοισι (80)

λέγων. Αἰδωνεὺς ἀρπάζει τὴν Κόρην, καὶ αἱ πρᾶ-
litate illa spoliasset.

(78) Γναμπτὰς. Regii et Angl. γνάπτας. Sic habent Homeri versus *Il. E, v. 401*:

Πόρπας τε γναμπτὰς δ' ἔλικας κάλυκας τε καὶ
[ὄρμους.

Hunc puellarem mundum Vulcanus *Iliad. 18*, per novem annos apud Eurynomen nympham et Thetyon fabricasse se dicit. GESNER.

(79) Τυραννοκτονεῖ. Frustra eruditi viri illud τυραννοκτονεῖ idem esse putant ac *tyrannice occidit*, ob filios videlicet a Saturno immaniter voratos. Cum enim hanc interpretationem vox Græca non patitur; tum vero quid velat Saturnum tyrannicidam dici ob Patrem solio deturbatum, virilibus exsectis. Auctorem hujus interpretationis habeo Gregorium Naz. qui Jovem exemplo patris tyrannicidam esse pronuntiat, quia quemadmodum patrem Saturnus, ita Saturnum Jupiter regno dejecit. Locus exstat orat. 3, p. 107, ubi sic loquitur Gregorius: Πῶς δὲ οὐ πείσει Κρόνος Οὐρανὸν ἐκτεμῶν, ἵνα ἄγονος ἢ θεῶν καὶ δῶ κύμασιν ἀποτελέσαι θεὸν ἀφροῦ γέννημα, καὶ Κρόνον Ζεὺς ἐπανιστάμενος κατὰ μέμησιν τοῦ πατρὸς, ὁ γλυκὺς λίθος καὶ πικρὸς τυραννοκτόνος. *Quidni autem hoc persuadeat* (reverentiam erga parentes) *Saturnus Cælo genitales partes amputans, ne deos gignat, verum hoc fluctibus det, ut deam spumæ setum efficiant; et Jupiter adversus Saturnum Patris exemplo insurgens, dulcis, inquam, ille lapis et sævus tyrannicida.*

(80) Βεβήλοισι. Sic uterque Regius et Anglicanus cum Tigurina editione. Alie editiones βέβηλοι, quam scripturam vitio non carere probavimus, Colert. S. Justini, n. 11.

ξεις αὐτοῦ γεγόναι μυστήρια. Κλαίει Δημήτηρ τὴν θυγατέρα, καὶ τινες ἀπατῶνται διὰ τοὺς Ἀθηναίους (81). Ἐν τῷ τεμένει τοῦ Λητοῖδου καλεῖται τις Ὀμφαλός (82)· ὁ δὲ Ὀμφαλός τάφος ἐστὶν Διονύσου. Ἐπαινῶ σε νῦν, ὦ Δάφνη· τὴν ἀκρασίαν τοῦ Ἀπόλλωνος νικήσασα, ἤλεγξας αὐτοῦ τὴν μαντικὴν· ὅτι μὴ προγνοῦς τὰ περὶ σέ, τῆς αὐτοῦ τέχνης οὐκ ὤνατο. Λεγέτω μοι νῦν ὁ Ἐκατηβόλος, πῶς Ὑάκινθον διεχρήσατο Ζέφυρος. Ζέφυρος αὐτὸν νενίκηκε· καὶ τοῦ τραγωδοποιῦ λέγοντος,

Αὔρα θεῶν ὄχημα τιμιώτατον,

ὑπὸ βραχείας αὔρας νικηθεὶς, ἀπώλεσε τὸν ἐρώμενον.

9. Τοιοῦτοί τινές εἰσιν οἱ δαίμονες· οὗτοι οἱ τὴν εἰμαρμένην ὤρισαν. Στοιχείωσις δὲ αὐτοῖς ἡ ζώωσις ἦν. Τὰ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς ἐρπετὰ, καὶ τὰ ἐν τοῖς ὕδασι νηκτὰ, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τετράποδα, μεθ' ὧν ἐποιοῦντο τὴν διαίταν, ἐκβλήτοι τῆς ἐν οὐρανῷ διαίτης γεγεννημένοι, ταῦτα τῆς ἐπουρανίου τιμῆς ἤξιωσαν, ἵνα τε νομισθῶσιν αὐτοὶ διατρέθειν ἐν οὐρανῷ, καὶ τὴν ἀλογον (83) ἐπὶ γῆς πολιτείαν εὐλογον διὰ τῆς ἀστροθεσίας ἀποδείξωσιν. Ὡστε ὁ θυμικός, καὶ ὁ ἐπίμοχθος, καὶ ὁ ἐγκρατευόμενος, καὶ ὁ ἀκρατής, καὶ ὁ πτωχεύων, ἀπ' αὐτῶν (84) ἐστὶ τῶν νομοθετησάντων τὴν γένεσιν. Ἡ γὰρ τοῦ Ζωδιακοῦ κύκλου γραφὴ, θεῶν ἐστὶ ποίημα. Καὶ τὸ ἐπικρατήσαν, ὡς φασιν, ἐνδὸς αὐτῶν φῶς τοὺς πλείονας παραβραβεύει· καὶ ὁ νικώμενος εἰσαῦθις νῦν ἐπικρατεῖν εἴωθεν. Εὐαρεστοῦσι δὲ αὐτοῖς οἱ ἐπτὰ πλανῆται, ὡς περὶ οἱ ἐν τοῖς πεσσοῖς ἀθύροντες. Ἡμεῖς δὲ καὶ εἰμαρμένης ἐσμὲν ἀνώτεροι, καὶ ἀντὶ πλανητῶν δαιμόνων ἕνα τὸν ἀπλανῆ δεσπότην μεμαθήκαμεν καὶ οὐ καθ' εἰμαρμένην ἀγόμενοι, τοὺς ταύτης νομοθέτας παρητήμεθα. Λέγε μοι πρὸς τοῦ Θεοῦ, Τριπτόλεμος ἔσπειρε τοὺς πυροὺς, καὶ μετὰ τὸ πένθος εὐεργετεῖ τοὺς Ἀθηναίους; Διὰ τί δὲ ἡ Δημήτηρ τῆς θυγατρὸς μὴ ἀπολωλυίας τῶν ἀνθρώπων εὐεργέτις οὐκ ἐγένετο; Κύων ὁ τῆς Ἡριγόνης ἐν οὐρανῷ δείκνυται, καὶ Σκορπίος ὁ τῆς Ἀρτέμιδος βοηθός, καὶ Χείρων ὁ Κένταυρος, καὶ ἡ ἡμίτομος Ἀργῶ, καὶ ἡ Καλλιστοῦς Ἄρκτος. Εἶτα πῶς, πρὶν τούτους περὶ τὰς προειρημένας πράξεις γενέσθαι, ἀκόσμητος ἦν ὁ οὐρανός; Τίνι δὲ οὐ γελοῖον εἶναι (85) δόξει τὸ κατὰ μὲν τινὰς διὰ τὴν Σικελίαν ἀστροθετούμενον (86) Δελτωτὸν, κατ' ἐνίους δὲ τῆς

(81) Διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ducæus vertendum existimavit, propter Athenienses. Sed minus animadvertit stylum Tatiani, qui paulo ante dicebat, διὰ τὸν Μελέαγρον, per Meleagrū, διὰ τὸν Ἡφαιστον, per Vulcanum. Difficilis locus mutata interpunctione enitescit. Antea scriptum erat: διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῷ τεμένει τοῦ Λητοῖδου καλεῖται, etc. Ex quo tenebræ et iis quæ præcedunt, et iis quæ sequuntur injectæ. Nunc utraque facilius explicabimus. Ait Tatianus: Ceres filiam luget et nonnulli per Athenienses decipiuntur, quia videlicet ex illo Cereris luctu originem mysteriorum repetebant, et quos his mysteriis initiabant, iis multa quidem bona et, ut ait Cicero II, De legibus, n. 14, spem meliorem moriendi promittebant: sed eos decipi pronuntiat Tatianus, quibus inanissimæ illæ spes illudebant.

(82) Ὀμφαλός. Non Delphos ita appellat Tatianus, sed locum in Apollinis templo ubi sepultus

tertia; Ceres filiam luget, et quidam per Athenienses decipiuntur. In templo Apollinis est locus qui Omphalus dicitur: Bacchi autem sepulcrum Omphalus. Laudo te nunc, o Daphne, quæ victa Apollinis intemperantia illius divinationem conviceris; quippe cum nihil sua illum ars juverit, ut res tuas prænosceret. Dicat nunc mihi jaculacor Apollo, quomodo Hyacinthum Zephyrus occiderit. Zephyrus eum vicit; et cum tragicus poeta dicat,

Aura deum currus pretiosior,

ipse ab exigua victus aura perdidit amasium.

9. De superstitionibus inductis a dæmonibus. — Tales sunt dæmones: hi sunt qui fatum definierunt. Elementum autem illis fuit animalium in cælo collocatio. Nam animalia, quibuscum cælo ejecti degebant, sive in terris repentia, sive in aquis natantia, sive in montibus quadrupedes, cælesti honore dignati sunt, ut et ipsi in cælo versari existimarentur, et vitam in terris a ratione alienam, rationi consentaneam esse per siderum positionem persuaderent. Quapropter iracundus et patiens, et temperans et intemperans et pauper ab iisdem genituræ legislatoribus tales exstiterunt. Nam Zodiaci circuli descriptio deorum est opus. Quod, si lux eorum unius dotinetur (ita enim ipsi loquuntur), cæteris honorem præripit; et qui nunc vincitur, rursus vincere solet. Delectantur autem septem planetis, velut qui tesseriis ludunt. Nos autem et fato superiores sumus, et pro errantibus dæmonibus unum Dominum non errantem didicimus: et cum fato non regamur, ejus legislatores rejicimus. Dic, age, per Deum, fruges sevit Triptolemus, et post luctum beneficium in Athenienses contulit? Sed cur Ceres, antequam filiam amitteret, bene de hominibus non merebatur? Canis Erigones in cælo monstratur; et Scorpius Dianæ auxiliator, et Chiron centaurus, et Argo dimidiata et Callistus Ursa. Quomodo igitur antequam isti prædicta facinora ederent, inornatum erat cælum? Quis autem non rideat Deltotum illud propter Siciliam, ut nonnullis placet, vel, ut aliis, propter primam Jovi appellationis litteram, iuter astra consecratum? Cur enim non Sardinia

erat Bacchus.

(83) Καὶ τὴν ἀλογον. Non id dicit Tatianus, quod eum dixisse existimarunt interpretes, vitæ deteriori laudem conciliari, dum cælo consecrantur qui malevixerunt. Sed dæmones per siderum positionem perfecisse dicit, ut vita a ratione aliena rationi consentanea videretur; quia scilicet per tabulam positionis siderum fatum induxerunt, et sive quis virtutem colat, sive vitiosus sit, ab iisdem genituræ gubernatoribus talis exstitit, non propria voluntate. Similia habemus paulo ante n. 8. Supra legendum videtur: Ἡ τὴν ἀκρασίαν τοῦ Ἀπόλλ.

(84) Ἀπ' αὐτῶν. Sic Reg. 1. Editi ἐπ' αὐτῶν. Mox Reg. 2 et Angl. cum Tigur. ὀνομαθετησάντων τὴν γένεσιν. Gesnerus addendum putat καὶ ὁ πλουτῶν. Paulo post lege ὁ νικώμενος νῦν εἰσαῦθις.

(85) Εἶναι. Deest in Reg. 2 et Angl.

(86) Ἀστροθετούμενον. Reg. 2, ἀστροθετευόμενον. Ad hunc locum exstat hoc scholium in marg.

quoque et Cypro cœlum concessum? Aut quam ob causam Jovis fratrum, qui regna partiti sunt, non ipsæ etiam litterarum figuræ inter astra sunt relatæ? Quomodo vinctus Saturnus et regno ejectus fati moderator constituitur? Aut quomodo regna donat qui non jam regnat? Projicite igitur has nugas, nec injusto in nos odio fas et jura violate.

λείας ὁ μηκέτι βασιλεύων δίδωσι; Καταβάλλετε τοιγαροῦν τὸν λῆρον, καὶ μὴ διὰ τὸ μισεῖν ἡμᾶς ἀδίκως παρανομήσητε (89).

10. *Fato non indigent mores Christianorum.* — Narratur fabulosa hominum transformatio; transformantur apud vos et dii. Rhea fit arbor; Jupiter draco propter Proserpinam: populi Phaethontis sorores; Latona vile animal, propter quam Ortygia vocata quæ nunc Delus est. Deus die, age, fit olor, et aquilæ formam capit, et dum Ganymedem a poculis habet, de turpi puerorum amore gloriatur? Quid attinet deos colere munerum aucupes, ac nisi acceperint, irascentes? Habeant illi fatum; ego stellas errantes adorare nolo. Quis est ille Berenices capillus? Aut ubi stellæ ejus antequam ipsa moreretur? Quomodo mortuus Antinoüs, formosus in luna adolescens consecratus? Aut quis illum eo evexit? Nisi forte (quemadmodum fidem invenit si quis reges mercede conductus in cœlum ascendisse non sine perjurio ac deorum irrisione affirmet) ita etiam hunc aliquis in deos simili ratione referens, præmiis et muneribus ornatus est. Cur in Deum estis sacrilegi? Cur ejusdem opus dedecoratis? Matas ovem, et eandem adoras; taurus est in cœlo et ejus imaginem trucidas. Is quem vocant Engonasin premit animal noxium; honore afficitur aquila opificem hominis Prometheum peredens. Præclarus sane Cycnus, quoniam adulter erat. Egregii illi alternis diebus viventes filii Jovis, filiarum Leucippi raptores. Præstantior his Helena, quæ, relicto flavicomio Menelao, mitrigerum et abundantem auro Paridem secuta est! Æquus etiam exstitit Sophron,

Reg. 2: Τινὲς δὲ διὰ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ, φασὶν, καλοῦμενον Δέλτα οὐ (legit ὁ Editor Oxon.) ποιοῦσιν ἀνωθεν μὲν ὁ Νεῖλος διστάμενος ἀφ' ἐνὸς τοῦ ἑαυτοῦ ρεύματος εἰς δύο, κάτωθεν δὲ ἡ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν θάλασσα, εἰς ἣν τὰ στόματα τοῦ Νεῖλου ἐκδίδοι.

(87) *Βασιλείας.* Hunc locum illustrat Gesnerus petita ex nugis astrologorum observatione. *Si genitura gubernaculum accipienti Saturno*, inquit Pontanus lib. viii, cap. 2, de rebus cœlestibus, *opportunoque in loco collocato, opportuno etiam ac felici e loco beneficæ stellæ suffragium contulerint, sitque diurna genitura; natus ille futurus est nobilis, præclarisque in actionibus ac negotiis versabilur, honores, dignitates, magistratusque consecuturus, quos signa, loca, signorumque ipsorum domini, eorumque configurationes pollicebuntur.*

(88) *Σχηματοουργία.* Legendum Σχηματοουργία.

(89) *Παρανομήσητε.* Reg. 1 et Angl. παρανομήσητε.

(90) *Ἄν μὴ λάβωσιν.* Reg. 1 ἂν λάβωσιν, et supra lineam μή.

(91) *Εἰ μή.* Ita Reg. uterque, Angl., Tigur. et Fronto Ducæus. Sed legendum videtur εἰ μή τις. Aliæ editiones εἰ μή καί.

(92) *Μισθοῦ δι' ἐπιτορκίας.* Sic Reg. uterque cum Anglicano. Editi μισθοῦ ἢ δι' ἐπιτορκίας. Ope paren-

τοῦ Διὸς προσωνομίας πρωτότυπον στοιχεῖον, διὰ τί γὰρ οὐχὶ καὶ ἡ Σαρδὼ καὶ ἡ Κύπρος ἐν οὐρανῷ τετίμηται; Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐχὶ καὶ τῶν τοῦ Διὸς ἀδελφῶν, οἱ διενείμαντο τὰς βασιλείας (87), γραμμάτων σχηματοουργία (88) κατεστηρίχθησαν; Πῶς τε ὁ πεδηθεὶς Κρόνος καὶ τῆς βασιλείας ἐκβλητὸς γενόμενος τῆς εἰμαρμένης οἰκονόμος καθίσταται; Πῶς τε βασι-

λείας ὁ μηκέτι βασιλεύων δίδωσι; Καταβάλλετε τοιγαροῦν τὸν λῆρον, καὶ μὴ διὰ τὸ μισεῖν ἡμᾶς ἀδίκως παρανομήσητε (89).

10. Μεταμόρφωσις ἀνθρώποις μεμυθολόγηται· μεταμορφοῦνται δὲ παρ' ὑμῖν καὶ οἱ θεοί. Δένδρον ἡ Ῥέα γίνεται· δράκων δὲ ὁ Ζεὺς διὰ τὴν Φερσέφασσαν· αἰγίροι αἱ τοῦ Φαέθοντος ἀδελφαί, καὶ ἡ Λητώ ζῶον εὐτελὲς, δι' ἣν Ὀρτυγία Δῆλος ἡ νῦν κέκληται. Θεὸς, εἰπέ μοι, κύκνος γίνεται, καὶ τὴν ἀετοῦ μορφήν ἀναλαμβάνει, καὶ δι' οἰνοχοῖαν τοῦ Γανυμήδους τῆ παιδεραστία σεμνύνεται; Τί μοι σέβειν θεῶς δωρολήπτας, καὶ ὀργιζομένους, ἂν μὴ λάβωσιν (90); Ἐχέτωσαν οὗτοι τὴν εἰμαρμένην· τοὺς πλανήτας προσκυνεῖν οὐ βούλομαι. Τίς ἐστὶν ὁ Βερενίκης πλόκαμος; Ποῦ δὲ οἱ ἀστέρες αὐτῆς πρὶν τὴν προειρημένην ἀποθανεῖν; Πῶς δὲ ὁ τεθνεὺς Ἀντίνοος, μειράκιον ἐν τῇ σελήνῃ ὠραῖον καθίδρυται; Τίς ὁ ἀναβιθάσας αὐτόν; Εἰ μή (91) τι καὶ τοῦτον (ὡς τοὺς βασιλέας, μισθοῦ δι' ἐπιτορκίας (92) τις, τοὺς θεοὺς καταγελῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεληλυθέναι φήσας, πεπίστευται) κατὰ τὸν ὅμοιον θεολογήσας (93) τιμῆς καὶ δωρεᾶς ἡξίωται. Τί μοι τὸν θεὸν σεσυλήκατε (94); Τί δὲ αὐτοῦ τὴν ποιήσιν ἀτιμάζετε; Θύεις πρόβατον, τὸ δ' αὐτὸ προσκυνεῖς (95)· ταῦρος ἐστὶν ἐν οὐρανῷ, καὶ τὴν εἰκόνα σφάττεις αὐτοῦ. Ζῶον πονηρὸν ὁ Ἐγγόνασι (96) ἐκθλίθει· καὶ τὸν ἀνθρωποποιὸν Προμηθεῖα καταφαγὼν ἀετὸς τετίμηται. Καλὸς ὁ Κύκνος, ὅτι μοιχὸς ἦν. Καλοὶ δὲ καὶ οἱ ἑτεροήμεροι Διόσκουροι τῶν Λευκιππίδων οἱ ἀρπισταί. Κρείττων ἡ Ἑλένη, τὸν μὲν κάρηξανθον Μενέλαον καταλιποῦσα, τῷ δὲ μιτρηφόρῳ καὶ πολυχρύσῳ Πάριδι κατακολουθοῦσα. Δίκαιος καὶ σώφρων (97) ὁ τὴν ἐκπορνεύσαν εἰς Ἠλύσια πεδία

thesis spero me lucem loco difficillimo attulisse. Ibidem Grabinus Not. in Apol. Justinii n. 21, legendum putat θεοὺς καταγγέλλων.

(93) *Θεολογήσας.* Sic Reg. uterque: editi θεολογήσαι. Fronto Ducæus κατὰ τὸν Ὅμηρον θεολογήσαι. Legendum videtur κατὰ τὸ ὅμοιον.

(94) *Τί μοι τὸν θεὸν σεσυλήκατε;* nempe illius nomen et cultum in res creatas transferendo. Infra n. 12 dæmones vocantur λησταὶ θεότητος, *latrones divinitatis.*

(95) *Προσκυνεῖς.* Fronto Ducæus καὶ προσκυνεῖς. Vid. Apol. 1 Justinii n. 24. Præclare S. Clemens Strom. p. 655: Καὶ τὰ ἴδια βρώματα βρωτοῖς, θύματα θύουσι: καὶ νεκρὰ νεκροῖς προσφέροντες, ὡς θεοῖς, ἀχαριστοῦσι τῷ θεῷ. Legendum videtur βρώματα βρωτοῖς, θύματα θύουσι vel θύουσι, *cibos cibis, victimas victimis offerentes.*

(96) *Ἐγγόνασι.* Fronto ἐγγόνασις. Ibidem Reg. 2 et Angl. θλίθει. Engonasin signum in cœlo est, quod Latine Ingeniculus vocatur, et est Hercules, qui dextro genu nixus sinistro pede capitis draconis dextram partem opprimere conatur. GESNERUS.

(97) *Δίκαιος καὶ σώφρων.* Hæc de Sophrone accipio, insigni scriptore et statuario, non de probro et honesto viro.

μετατεθεικώς. Ἄλλ' οὐδὲ ἡ Τυνδαρίς ἀπῆθανάτισται· ἄ qui hanc meretricem in campos Elysios transtulit. καὶ σοφῶς ὁ Εὐριπίδης ὑπὸ Ὀρέστου (98) τῆς προει- Sed neque Tyndaris immortalitate donata est; ac ρημένης γυναικὸς τὴν ἀνάβρεσιν παρεισήγαγε. sapienter Euripides eam ab Oreste occisam tradit.

11. Πῶς οὖν γένησιν τὴν καθ' εἰμαρμένην ἀποδέ- 11. Non fato homines peccarunt, sed libere. — Quomodo igitur illam ex fato genituram probem, ξομαι, τοιοῦτους αὐτῆς τοὺς οἰκονόμους θεωρῶν; Βα- cum tales ejus moderatores videam? Regnare nolo, σιλεύειν οὐ θέλω· πλουτεῖν οὐ βούλομαι· τὴν στρατη- ditescere non libet, præturam recuso, scortationem γίαν παρήτημαι· πορνείαν μεμίσηκα· ναυτίλλεσθαι odi, navigare ob insatiabilem avaritiam non cupio, διὰ τὴν ἀπληστίαν οὐκ ἐπιτηδεύω· στεφάνους ἔχειν de coronis consequendis non dimico, liber sum 253 οὐκ ἀγωνίζομαι, δοξομανίας (99) ἀπήλλαγμαi· θανά- ab insana gloriæ cupiditate, mortem contem- του καταφρονῶ· νόσου παντοδαπῆς ἀνώτερος γίνομαι· no, quovis morbi genere superior sum, mærorani- λύπη μου τὴν ψυχὴν οὐκ ἀναλίσκει. Δοῦλος ἐὰν ᾧ, mum non peredit. Si servus sum, servitutem susti- δουλείαν ὑπομένω· κἄν ἐλεύθερος ὑπάρχω, τὴν εὐγέ- neo; si liber, ingenuitatem non ostento. Solem vi- νειαν οὐ σεμνύνομαι. Τὸν ἥλιον ὁρῶ πάντων τὸν αὐ- deo omnium eundem, unam omnium mortem, sive in τὸν, ἓνα δὲ κατὰ πάντων τὸν θάνατον δι' ἡδονῆς καὶ voluptate vivas, sive inedia labores. Dives semi- ἐλαττώματος. Ὁ πλούσιος σπείρει, καὶ ὁ πένης τῆς B nat, et pauper eodem semente perfruitur. Moriun- αὐτῆς σπορᾶς μεταλαμβάνει· τελευτῶσιν οἱ πλου- tur ditissimi, eundem vitæ exitum habent mendici. σιώτατοι, καὶ οἱ μεταιτουῦντες τὴν αὐτὴν ἔχουσι τοῦ Pluribus rebus indigent divites, quamvis fides illis βίου περιγραφὴν. Πλειόνων χρῆξουσιν οἱ πλουτουῦντες, et honos habeatur. Pauper autem et moderatissimus καὶ δι' ἀξιοπιστίας μετὰ τῆς δόξης γίνονται (1)· πένης δὲ quisque id quod sibi satis est desiderans, facilius καὶ ὁ μετριώτατος, τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐφιέμενος, εὐμα- consequitur. Quid est quod ex fato præ avaritia ρέστερον περιγίνεται. Τί μοι (2) καθ' εἰμαρμένην ἀγρυ- vigilas? Cur ex fato sæpe appetens, sæpe moreris? πνεῖς διὰ φιλαργυρίαν; τί δέ μοι, καθ' εἰμαρμένην πολ- Mundo morere ejus insaniam rejiciens; vive Deo, λάκις ὀρεγόμενος, πολλῶκις ἀποθνήσκεις; ἀπόθνησκε per ipsius cognitionem, veterem generationem repu- τῷ κόσμῳ, παραιτούμενος τὴν ἐν αὐτῷ μανίαν· ζῆθι τῷ dians. Non facti sumus ut moreremur, sed nostra Θεῷ, διὰ τῆς ἑαυτοῦ καταλήψεως (3) τὴν παλαιὰν γένε- culpa morimur. Perdidit nos libera voluntas; servi σιν παραιτούμενος. Οὐκ ἐγενόμεθα πρὸς τὸ ἀποθνή- facti sumus, qui liberi eramus; per peccatum ven- σκειν, ἀποθνήσκομεν δὲ δι' ἑαυτούς. Ἀπώλεσεν ἡμᾶς diti sumus. Nihil mali factum est a Deo: nos ipsi τὸ αὐτεξούσιον· δοῦλοι γεγόναμεν οἱ ἐλεύθεροι· διὰ improbitatem produximus. Eam vero qui produxe- τὴν ἀμαρτίαν ἐπράθημεν. Οὐδὲν φαῦλον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ C runt, denuo repudiare possunt.

12. Δύο πνευμάτων διαφορὰς (4) ἴσμεν ἡμεῖς, ὧν 12. Duo spirituum genera.—Duo spirituum discrimina novimus, quorum alter anima vocatur, alter τὸ μὲν καλεῖται ψυχὴ· τὸ δὲ μείζον μὲν τῆς ψυχῆς, Θεοῦ δὲ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις. Ἐκάτερα δὲ παρὰ τοῖς anima præstantior, Dei imago et similitudo. Uter- ἀνθρώποις τοῖς πρώτοις ὑπῆρχεν, ἵνα τὸ μὲν τι ὧσιν que primis hominibus inerat, ut partim ex materia ὕλικοι, τὸ δὲ ἀνώτεροι τῆς ὕλης. Ἐχει δὲ οὕτω πᾶ- constarent, partim materia præstantiores essent. σαν ἔστιν ἰδεῖν τοῦ κόσμου τὴν κατασκευὴν σύμπα- Sic autem se res habet. Universam videre est mundi constructionem, ac universum opus ex ma- σάν τε τὴν ποιήσιν γεγνουῖαν (5) ἐξ ὕλης, καὶ τὴν teria profectum, ipsam autem materiam a Deo ὕλην δὲ αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προβεβλημένην, ἵνα τὸ creatam; ita ut partim rudis et informis intelliga- μὲν τι αὐτῆς ἀπορον καὶ ἀσχημάτιστον νοῆτα πρὸ tur, antequam divisionem acciperet, partim ornata τοῦ διάκρισιν λαθεῖν, τὸ δὲ κεκοσμημένον καὶ εἰ τα-

(98) Ὑπὸ Ὀρέστου. Angl. ἀπὸ Ὀρέστου. Non de Helena hæc dicta, sed de Clytæmnestra editor Oxoniensis existimavit.

(99) Δοξομανίας. Sic mss. codd. et Fronto Du- D cæus. Aliæ editiones δοξημανίας.

(1) Καὶ δι' ἀξιοπιστίας... γίνονται. Legendum videtur κἄν δι' ἀξιοπιστίας... γίνονται.

(2) Τί μοι... τί δὴ μοι. Sic tres mss. codices et editio Tigurina. Parisienses τί μή... τί δὲ μή.

(3) Διὰ τῆς ἑαυτοῦ καταλήψεως. Si hæc scri- ptura servetur, sic erit interpretandum: Per tuam ipsius comprehensionem, sive cognitionem, veterem generationem repudians. Sed longe melior sententia exstabit, si legamus, αὐτοῦ pro ἑαυτοῦ: Vive Deo, per cognitionem ipsius veterem generationem repudians. Satis perspicitur nihil vitii inesse huic sententiae. Agnitio enim Dei, inquit Irenæus lib. v, c. 12, n. 4, renovat hominem. Infra n. 20, Tatianus Christianam doctrinam vocat τὴν περὶ Θεοῦ κατά- ληψιν. Et n. 13, docet animam, quæ Dei cognitione instructa est, immortalē fieri. Cum autem animæ immortalitatem repetat ex conjunctione cum Spi- ritu sancto; liquet eum Dei cognitione non nudam

cognitionem intelligere, sed amorem etiam hæc voce et conjunctionem cum Spiritu sancto complecti. Unde non mirum si per hanc cognitionem renovari hominem docet.

(4) Δύο πνευμάτων διαφορὰς. Ingreditur Tati- anus prolixam disputationem de animæ humanæ imbecillitate, nisi a Spiritu sancto ad consequendam immortalitatem adjuvetur. Huic sententiæ non parum lucis affert Irenæus, qui Tatiani vestigiis Spiritum sanctum immortalitatis auctorem esse demonstrans, similiter monet eum a spiritu illo universum mundum permeante distinguendum esse. Sic loquitur S. martyr lib. v, cap. 12, n. 2: Aliud est enim afflatus vitæ, qui et animalem efficit hominem: et aliud Spiritus vivificans, qui et spiritalem efficit eum. Aliud autem est quod factum est ab eo qui fecit. Afflatus igitur temporalis, Spiritus autem sempiternus. Supra Tatianus, n. 4, Spiritum divinum, quem perfectum Deum vocat, ab inferiore spiritu distingui monet.

(5) Γεγονυῖαν. Sic Reg. 1 et Front. melius quam editi καὶ γεγνουῖαν.

et digesta post peractam in ea divisionem. Caelum igitur et quæ in eo stellæ, ex materia constant; et terra ac quidquid ea continetur similem habet constitutionem, ita ut eadem sit communis omnium generatio. Quamvis autem hæc ita se habeant, sunt tamen quædam eorum, quæ ex materia constant, discrimina, ita ut aliud pulchrius sit, aliud vero pulchrum illud quidem, sed tamen ab alio pulchriore superatum. Quemadmodum enim corporis constitutio unius est descriptionis et circa illud versatur nascendi causa; sed tamen quamvis hæc ita se habeant, sunt quædam in eo dignitatis discrimina, atque aliud est oculus, aliud est auris, aliud capillorum ornatus et intestinorum medullarumque distributio, ac ossium et nervorum compages; et cum aliud ab eo differat, summus est in communi distributione concentus; similiter mundus secundum **254** auctoris sui potestatem quædam splendidiora, quædam his dissimilia continens, materialem spiritum, ita volente opifice, accepit. Hæc autem singulatim perspicere potest qui non superbe despuit in divina oracula, quæ variis temporibus consignata litteris, studiosos sui amicos Deo prorsus faciunt. Dæmones igitur (ita enim appellatis), cum ex materia compacti fuissent, et spiritum ex ea traxissent, intemperantes et gulosi evaserunt, alii quidem ad puriorem materiam conversi, alii autem viliores eligentes, et ad illius similitudinem vitam instituentes. Istos adoratis, o Græci, factos quidem ex materia, longe autem a recto ordine remotos. Sua enim ipsorum stultitia ad inanem gloriam conversi, frenisque excussis, latrones divinitatis fieri conati sunt. Universorum autem Dominus tamdiu illudere eos sivit, dum mundus ad finem perductus dissolvatur, ac iudex adveniat, et quicumque perfecti Dei cognitionem, licet a dæmonibus oppugnati, concupiverint, perfectius propter certamina testimonium in die iudicii consequantur. Spiritus igitur in stellis, spiritus in angelis, spiritus in plantis, spiritus in hominibus, spiritus in animalibus, et quamvis unus et idem sit, habet tamen in se discrimina. Atque hæc quidem nobis, non lingua nec probabili ratione nec sophistarum apparatu disserentibus, sed divinius cujusdam vocis sermone utentibus, qui discere vultis, festinate. Et qui in Scytham Anacharsim non despuitis, neque etiam nunc indignum vobis

Α κτον μετά την ἐν αὐτῇ διαίρεσιν. Ἔστιν οὖν ἐν αὐτῇ ὁ οὐρανὸς ἐξ ὕλης, καὶ τὰ ἄστρα τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ ἡ γῆ δὲ καὶ πᾶν τὸ ἀπὸ αὐτῆς νοούμενον τὴν ὁμοίαν ἔχει σύστασιν, ὡς εἶναι κοινὴν πάντων γένεσιν. Τούτων δὲ οὕτως ὑπαρχόντων, διαφοραὶ τινες τῶν ἐξ ὕλης εἰσὶν, ὡς εἶναι τὸ μὲν τι κάλλιον, τὸ δὲ καὶ αὐτὸ μὲν κάλῶν, πλὴν ὑπὸ τινος κρείττονος ἐλαττούμενον. Ὡςπερ γὰρ ἡ μὲν τοῦ σώματος σύστασις μιᾶς ἐστὶν οἰκονομίας, περὶ δὲ αὐτὸ ἐστὶ τοῦ γεγενῆσθαι τὸ αἴτιον· καὶ τούτων οὕτως ὄντων, διαφοραὶ τινὲς εἰσι δόξης ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ μὲν ὀφθαλμὸς τίς ἐστὶν, τὸ δὲ οὖς, τὸ δὲ τριχῶν διακόσμησις, καὶ ἐντοσθίων οἰκονομία μυελῶν τε, καὶ ὀστέων καὶ νεύρων σύμπηξις· θάτερον δὲ θατέρου ὄν διάφορον, κατ' οἰκονομίαν συμφωνίας ἐστὶν ἁρμονία· παραπλησίως καὶ ὁ κόσμος, κατὰ τὴν τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν δύναμιν, τὰ μὲν τοι (6) φαιδρότερα, τὰ δὲ τινα τούτοις ἀνόμοια κεκτημένος, θελήματι τοῦ δημιουργήσαντος, πνεύματος (7) μετείληφεν ὕλικου. Τὰ δὲ καθ' ἕκαστα (8) δυνατὸν κατανοῆσαι τῷ μὴ κενοδόξως ἀποσκοραχίζοντι τὰς θειοτάτας ἐρμηνείας, αἱ κατὰ χρόνον διὰ Γραφῆς ἐξεληλεγμένοι πάνυ θεοφιλεῖς τοὺς προσέχοντας αὐταῖς πεποιθήκασιν. Ὅμως δὲ οὖν καὶ οἱ δαίμονες οὓς ὑμεῖς οὕτω φατέ (9), σύμπηξιν ἐξ ὕλης λαβόντες, κτησάμενοι τε πνεῦμα τὸ ἀπ' αὐτῆς (10), ἄσωτοι καὶ λίχνοι γεγονάσιν, οἱ μὲν τινες αὐτῶν ἐπὶ τὸ καθαρώτερον τραπέντες, οἱ δὲ τῆς (11) ὕλης ἐπιλεξάμενοι τὸ ἐλαττον, καὶ κατὰ τὸ ὅμοιον αὐτῇ πολιτευόμενοι. Τούτους δὲ, ἄνδρες Ἕλληνες, προσκυνεῖτε, γεγονότας μὲν ἐξ ὕλης, μακρὰν δὲ τῆς εὐταξίας εὐρεθέντας. Οἱ γὰρ προειρημένοι, τῇ σφῶν ἀβελτηρίᾳ πρὸς τὸ κενοδοξεῖν τραπέντες, καὶ ἀφηνιάσαντες, λησταὶ θεότητος γενέσθαι προεθυμήθησαν. Ὁ δὲ τῶν ὄλων Δεσπότης ἐντροφᾶν αὐτοὺς εἶασε μέχρις ἂν ὁ κόσμος πέρας λαβὼν ἀναλυθῆ, καὶ ὁ δικαστὴς παραγένηται, καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι, διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεως ἐφιέμενοι τῆς τοῦ τελείου Θεοῦ γνώσεως, τελειότεραν διὰ τῶν ἀγώνων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τὴν μαρτυρίαν λάθωσιν. Ἔστιν οὖν πνεῦμα ἐν φωστῆρσι, πνεῦμα ἐν ἀγγέλοις, πνεῦμα ἐν φυτοῖς καὶ ὕδασι, πνεῦμα ἐν ἀνθρώποις, πνεῦμα ἐν ζώοις· ἐν δὲ ὑπάρχον καὶ ταύτων, διαφορὰς ἐν αὐτῷ κέχτηται. Ταῦτα δὲ ἡμῶν λεγόντων, οὐκ ἀπὸ γλώττης, οὐδὲ ἀπὸ τῶν εἰκότων ἐννοιῶν, συντάξειώς τε σοφιστικῆς, θειοτέρας δὲ τινος ἐκφωνήσεως λόγοις (12) καταχρωμένων, οἱ βουλόμενοι μανθάνειν σπεύσατε. Καὶ οἱ τὸν Σκύθην Ἀνάχαρσιν μὴ ἀποσκοραχίζοντες (13),

(6) *Τὰ μὲν τοι*. Ita Reg. uterque. Editi τὰ μὲν τι.

(7) *Πνεύματος*. In Reg. 1 habemus hoc scholion: Δαίμονες σύνθετοι ἐξ ὕλης καὶ εἶδους.

(8) *Τὰ δὲ καθ' ἕκαστα*. Sic Reg. 1. Editi τὸ δὲ καθ' ἕκαστα. Mox editi διαγραφῆς. Scripsimus ut in mss. et apud Ducæum.

(9) *Οἱ δαίμονες οὓς ὑμεῖς οὕτω φατέ*. Dæmones quos ita appellatis. Videtur dæmonum nomine angelos bonos et malos designare. Nam si malos tantum, non diceret Gentilibus: *Dæmones quos ita appellatis*; quippe cum Christianorum proprium esset dæmonum nomen malis angelis tribuere.

(10) *Τὸ ἀπ' αὐτῆς*. Sic Reg. 1 et Angl. et Fronto

Duc. Editi τὸ ὑπ' αὐτῆς.

(11) *Οἱ δὲ τῆς*. Scholion ad hæc verba exhibet Reg. 1, quod sic habet: Τούτο Πλατωνικόν, εἰς δύο διαίρειν εἶδη τοὺς δαίμονας, ἀυλοτέρους καὶ ὕλικωτέρους, καὶ τοὺς μὲν ἀυλοτέρους ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δὲ ὕλικωτέρους πονηροὺς καὶ κακοποιούς.

(12) *Λόγοις*. Ita Reg. 1, et Angl. et codex, ex quo Tigurina editio; legitur λόγῳ in aliis. Mox Reg. 2, et Angl. et Tigur. εὖς οἱ, forte pro ὅσοι.

(13) *Ἀποσκοραχίζοντες*. Clemens Alex. in *Pædag*, c. 12, p. 208: Τὰ κόσμια, ὡςπερ κοροχόσμια ἀποσκοραχιστέον.

καὶ νῦν μὴ ἀξιοπαθήσητε (14) παρὰ τοῖς βαρβαρικῇ νομοθεσίᾳ παρακολουθοῦσι παιδεύεσθαι. Χρήσασθε τοῖς δόγμασιν ἡμῶν, καὶ ὡς τῇ κατὰ Βαβυλωνίου πρόγνωτικῇ κατακούσατε λεγόντων ἡμῶν, καὶ ὡς δρυὸς μαντευομένης. Καὶ τὰ μὲν προειρημένα παραφύρων δαιμόνων ἐστὶν ἀντισοφιστεύματα, τὰ δὲ τῆς ἡμετέρας παιδείας ἐστὶν ἀνωτέρω τῆς κοσμικῆς καταλήψεως.

13. Οὐκ ἐστὶν ἀθάνατος (15), ἄνδρες Ἕλληνες, ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν (16), θνητὴ δέ. Ἀλλὰ δύναται ἡ αὐτὴ καὶ μὴ ἀποθνήσκειν. Θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται μετὰ τοῦ σώματος, μὴ γινώσκουσα τὴν ἀλήθειαν, ἀνίσταται (17) δὲ εἰς ὕστερον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ κόσμου σὺν τῷ σώματι, θάνατον διὰ τιμωρίας ἐν ἀθανασίᾳ λαμβάνουσα. Πάλιν τε οὐ θνήσκει, καὶ πρὸς καιρὸν λυθῆ, τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ πεποιτημένη. Καθ' ἑαυτὴν γὰρ σκότος ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ φωτεινόν, καὶ τοῦτό ἐστιν ἄρα τὸ εἰρημένον· Ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ καταλαμβάνει. Ψυχὴ γὰρ (18) οὐκ αὐτὴ τὸ πνεῦμα ἔσωσεν, ἐσώθη δὲ ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὸ φῶς τὴν σκοτίαν κατέλαβεν. Ὁ Λόγος (19) μὲν ἐστὶ τὸ τοῦ Θεοῦ φῶς, σκότος δὲ ἡ ἀνεπιστήμων ψυχὴ. Διὰ τοῦτο μόνη μὲν δαιτωμένη, πρὸς τὴν ὕλην νεύει κάτω, συναποθνήσκουσα τῇ σαρκί· συζυγίαν δὲ κεκτημένη τὴν τοῦ Θεοῦ Πνεύματος, οὐκ ἐστὶν ἀβοήθητος· ἀνέρχεται δὲ πρὸς ἅπερ αὐτὴν ὁδηγεῖ χωρὶα τὸ Πνεῦμα. Τοῦ μὲν (20) γὰρ ἐστὶν ἄνω τὸ οἰκητήριον, τῆς δὲ κάτωθεν ἐστὶν ἡ γένεσις. Γέγονε μὲν οὖν συνδίκαιον ἀρχῆθεν τὸ πνεῦμα τῇ ψυχῇ· τὸ δὲ πνεῦμα ταύτην ἔπεσθαι (21) μὴ βουλομένην αὐτῷ καταλέλοιπεν. Ἡ δὲ ὡσπερ ἑναυσμα

¹ Joan. 1, 5.

(14) Ἀξιοπαθήσητε. Editor Oxoniensis legendum putat ἀναξιοπαθήσητε. Sed hoc verbum non videtur cum Græcæ linguæ ingenio conciliari posse. Melius profecto ἀξιοπαθεῖν, quod idem videtur esse, ac propriæ dignitatis opinione aliquid aspernari et fugere. Mox Reg. 2, Anglic. et Tigur. καὶ ὡς τῇ. in Reg. 1, μὴ supra lineam.

(15) Οὐκ ἐστὶν ἀθάνατος. Videtur prima specie inesse his verbis, nec inest tamen deterior sententia. Multi immortalitatem animæ a Tatiano everti existimant, velut auctor dissertationis quæ post Tatiani orationem exstat ad calcem editionis Oxoniensis. Sed illius sensum in Præfatione satis probatum ac purgatum fuisse spero. Consuli etiam possunt quæ initio *Dialogi cum Tryphone* notavimus. Nunc satis erit observare Tatianum non eam animæ immortalitatem denegare, quæ ex Dei voluntate et omnipotentia pendeat, sed quæ ipsius animæ viribus et naturæ tribuatur. Quid enim aliud sibi volunt hæc illius verba: *Non est immortalis per se ipsa*. Et paulo post: *Per se enim nihil aliud est quam tenebræ*. Sic etiam animæ mortem interpretatur, non dissolutionem et destructionem, sed peccatum et vitiosum rerum corporearum amorem; id quod satis declarat his verbis: *Deorsum ad materiam vergit, una cum carne moriens*. Illud: *Θνήσκει μὲν γὰρ καὶ λύεται*, non potest de destructione intelligi, cum eam solutionem attribuat Tatianus animæ quæ non moritur, πάλιν τε οὐ θνήσκει καὶ πρὸς καιρὸν λυθῆ.

(16) Καθ' ἑαυτήν. Hæc desunt in Reg. 2 et Anglic., ac suspecta sunt editori Oxoniensi, sed prorsus immerito.

(17) Ἀνίσταται. Quo sensu animam antiqui

A ducite ab his, qui barbaricam disciplinam sequuntur, erudiri. Dogmata nostra saltem ut illam Babyloniorum divinationem asciscite; aurem nobis dicentibus, saltem ut quercui vaticinanti, accommodate. Sunt hæc quidem quæ recensuimus, dæmonum furentium stratagemata; nostra autem doctrina sublimior, quam ut eam mundus possit comprehendere.

13. *Anima non potest fieri immortalis, nisi cum Spiritu sancto conjungatur.* — Non est immortalis per se ipsa, o Græci, anima, sed mortalis. Potest tamen eadem non mori. Moritur enim et dissolvitur cum corpore, si veritatem ignoret; postea autem resurgit in fine mundi una cum corpore, mortem per supplicia in immortalitate accipiens. Rursus autem non moritur, etiamsi solvatur ad tempus, si Dei cognitione instructa sit. Per se enim nihil aliud est quam tenebræ, nec quidquam in ea luminosum. Atque **255** ad ipsum est quod dicitur: *Tenebræ lucem non comprehenderunt*¹. Neque enim anima spiritum servavit, sed ab eo servata est, et lux tenebras apprehendit. Est autem Verbum divina lux: tenebræ vero imperita anima. Quapropter si degat solitaria, deorsum ad materiam vergit, una cum carne moriens. Cum divino autem Spiritu copulata, non caret auxilio, sed eo ascendit, quo deducitur a spiritu. Hujus enim sedes in supernis; istius generatio in inferioribus locis. Ac initio quidem spiritus animæ convictor erat; sed eam sequi nolentem deseruit. Illa autem cum ejus virtutis quasdam veluti scintillulas retineret, sed ab eo se-

dixerint cum corpore resurgere, ex iis perspicere potest, quæ observabimus ad Theophili lib. 1.

(18) Ψυχὴ γὰρ. Non absimiliter Irenæus lib. v, cap. 9, n. 4: *Non possidet, sed possidetur caro*. Et paulo post: *Caro hæc secundum seipsam, id est, sola regnum Dei hæreditate possidere non potest; hæreditate autem possideri in regno a Spiritu potest. Hæreditate enim possidet qui vivit ea quæ sunt mortui.... Ille enim dominatur et præest et disponit ea quæ hæreditate possidet, quemadmodum ipse velit, illa vero subjecta sunt et dominantur ab eo et sub dominatu sunt ejus qui possidet.*

(19) Ὁ Λόγος. Reg. uterque ἡ Λόγος Verbum non confundit cum Spiritu sancto, quamvis utrumque lucem appellet. Sed cum Joannes de Verbo dixerit: *Lux in tenebris lucet*, his verbis utitur Tatianus ut lucem etiam esse probet illius Spiritum, per quem inhabitat in nobis, ac sine hac luce animam nostram tenebras esse. Propter illam identitatem substantiæ in Verbo et Spiritu sancto, quos Verbum a sua consuetudine excludit, ab iis discedit potentior Spiritus, ut ait Tatianus n. 7.

(20) Τοῦ μέρ. Reg. 2, τούτου μέρ.

(21) Ἐπεσθαι. Reg. 2, et Anglic. cum edit. Tigur. ἔσεσθαι. Ibidem deest negatio in editione Tigurina ante βουλομένην. Quod autem vocat Spiritum animæ συνδίκαιον, in hoc assentientem habet Clementem Alexandrinum, qui sic loquitur *Protrept.* p. 40: *Ἡμεῖς ἐσμεν οἱ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ περιφέροντες ἐν τῷ ζῶντι καὶ κινουμένῳ τούτῳ ἀγάλματι, τῷ ἀνθρώπῳ, σύνοικον εἰκόνα, σύμβουλον, συνόμιλον, συνέστιον, συμπαθῆ, ἀνάθημα τεγόναμεν τῷ Θεῷ ὑπὲρ Χριστοῦ.*

parata intueri res sublimiores non posset, dum Deum quærit, opinionis errore multos effinxit, doli artifices dæmones sequens. Porro Spiritus Dei non omnibus inest, sed in quibusdam juste viventibus residens et cum eorum animo complicatus, per prædictiones cæteris animabus res absconditas nuntiavit. Atque illæ quidem quæ sapientiæ paruerunt, cognatum sibi Spiritum attraxere: quæ vero non paruerunt et ministrum Dei passi rejecerunt, cum Deo potius deprehensæ sunt pugnare, quam eum colere.

14. *Dæmones gravius punientur quam homines.* — Tales et vos estis, o Græci, lingua quidem expoliti, mente autem absurdi; ac multorum principatum potius quam unius professi estis, dum dæmones, quasi præpotentes essent, statuitis assectari. Quemadmodum enim latro, cum inhumanus sit, audacia solet similes sui domare; sic dæmones ad summam improbitatem progressi solitarias apud vos animas ignorance et inanibus visis deceperunt. Qui quidem non facile moriuntur, sunt enim carnis expertes, sed viventes mortis instituta profitentur, toties nimirum et ipsi morientes, quoties ad peccandum sectatores suos erudiunt. Itaque quod nunc præcipuum illis est, ut similiter ac homines non moriantur, id eis adfuturum est, quando suppliciis tradentur; neque tunc vitæ æternæ participes erunt, sed mortem quamdam in immortalitate sortientur. Quemadmodum enim nos, quibus nunc facile mori contingit, postea cum voluptate immortalitatem, vel dolorem cum immortalitate percipimus: sic et dæmones, qui præsentī **256** vita ad peccandum abutuntur, ac per totam vitam moriuntur, rursus immortalitatem habebunt, eandem quidem ac dum viverent, statu autem similem illorum hominum, qui ex animi sui sententia gessere quidquid viven-

τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κεκτημένη, καὶ διὰ τὸν χωρισμὸν τὰ τέλεια (22) καθορᾶν μὴ δυναμένη, ζητοῦσα τὸν θεόν, κατὰ πλάνην πολλοὺς θεοὺς ἀνετύπωσε, τοῖς ἀντισοφιστεύουσι (23) δαίμοσι κατακολουθήσασα (24). Πνεῦμα δὲ τοῦ θεοῦ παρά πᾶσιν μὲν οὐκ ἔστι, παρά δὲ τισι τοῖς δικαίως (25) πολιτευομένοις καταγόμενον, καὶ συμπλεκόμενον (26) τῇ ψυχῇ, διὰ προαγορεύσεων ταῖς λοιπαῖς ψυχαῖς τὸ κεκρυμμένον ἀνήγγειλε. Καὶ αἱ μὲν πειθόμεναι σοφία σφίσι αὐταῖς ἐφείλκοντο Πνεῦμα συγγενές· αἱ δὲ μὴ πειθόμεναι καὶ τὸν διάκονον τοῦ πεπονηθότος θεοῦ (27) παραιτούμεναι, θεομάχοι μᾶλλον ἢ περ θεοσεβεῖς ἀνεφαίνοντο.

14. Τοιοῦτοί τινές ἐστε καὶ ὑμεῖς, ὦ Ἕλληνες, ῥήμασι μὲν στωμύλοι, γνώμην δὲ ἔχοντες ἀλλόκοτον· καὶ τὴν πολυκοιρανίην μᾶλλον ἢ περ τὴν μοναρχίαν ἐξησχίσατε, καθάπερ ἰσχυροῖς νομίζοντες δαίμοσι κατακολουθεῖν. Ὡς περ γὰρ ὁ ληστεύων, ἀπάνθρωπος ὢν, διὰ τόλμης τῶν ὁμοίων ἐπικρατεῖν εἴωθεν· οὕτω καὶ οἱ δαίμονες, εἰς πολλὴν κακίαν ἐξοκειλαντες, τὰς μεμονωμένας (28) παρ' ὑμῖν ψυχὰς δι' ἀγνοιῶν καὶ φαντασιῶν ἐξηπατήχασιν. Οἱ θνήσκουσι μὲν οὐ ῥαδίως, σαρκὸς γὰρ ἀμοιροῦσι, ζῶντες δὲ θανάτου πράττουσιν ἐπιτηδεύματα, τσαυτάκις καὶ αὐτοὶ θνήσκοντες, ὅσάκις ἂν τοὺς ἐπομένους αὐτοῖς τὰς ἀμαρτίας ἐκπαιδεύσωσιν (29). Ὡς ὅπερ ἐστὶν αὐτοῖς περιττὸν ἐν τῷ νῦν μὴ ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις ἀποθνήσκειν, τοῦθ' ὅπου ἂν μέλλωσι κολάζεσθαι παρὸν αὐτοῖς, οὐ μεθέξουσιν αἰδίου ζωῆς, ἀντὶ θανάτου (30) ἐν ἀθανάτῳ μεταλαμβάνοντες. Ὡς περ δὲ ἡμεῖς, οἷς τὸ θνήσκειν ῥαδίως (31) ἀποβαίνει νῦν, εἰσαῦθις μετὰ ἀπολαύσεως ἢ τὸ ἀθάνατον ἢ τὸ λυπηρὸν μετὰ ἀθανασίας (32) προσλαμβάνομεν· οὕτω καὶ οἱ δαίμονες τῇ νῦν ζωῇ πρὸς τὸ πλημμελεῖν καταχρώμενοι, διὰ παντὸς καὶ διὰ τοῦ ζῆν (33) ἀποθνήσκοντες, εἰσαῦθις ἐξουσιν τὴν ἀθανασίαν (34) ὁμοίαν τῆς παρ' ὧν ἐξῶν χρόνον, κατὰ δὲ τὴν (35) σύστασιν ὁμοίαν ἀνθρώποις τοῖς κατὰ γνώμην διαπραξαμένοις, ἅπερ

(22) Τέλεια. Reg. τελετά et ad marg. τελευταῖα.

(23) Ἀντισοφιστεύουσι. Sic etiam paulo ante artes dæmonum vocabat ἀντισοφιστήματα.

(24) Κατακολουθήσασα. Codex Joan. Fris. ad marg. κατακολουθοῦσα.

(25) Δικαίως. Ita Fronto Ducæus, quem sequi non dubitavi, quamvis in aliis editis legatur δικαίως.

(26) Συμπλεκόμενον. Sic etiam Irenæus *De Spiritu sancto* lib. v, c. 12, n. 2: Τὸ δὲ περιλαβὼν ἐνδοθεν καὶ ἐξωθεν τὸν ἀνθρώπον. *Spiritus circumdans intus et foris hominem.*

(27) Τὸν διάκονον τοῦ πεπονηθότος θεοῦ. Præclare hoc de Filio dictum, quem alibi n. 20, Tatianus vocat Deum in forma hominis natum. Sic etiam Clemens Alex. *Protrept.* p. 66: Πίστευσον, ἀνθρώπε, ἀνθρώπῳ καὶ θεῷ· πίστευσον, ἀνθρώπε, τῷ παθόντι καὶ προσκυνουμένῳ θεῷ ζῶντι. *Crede, homo, homini et Deo; crede, homo, passo et adorato Deo viventi.* Neque etiam de sancto Spiritu exiliter aut impie sensit. Ministrum illum quidem vocat, sed eum ita vocat, quia Pater et Filius per Spiritum in nobis tanquam in templis habitant, n. 15; ac per eundem Spiritum corpora et animæ nostræ vivificantur n. 7, 13, 15. Elucet divinitas et omnipotentia Spiritus sancti in hoc ministerio, nec magis Deo indignum est, quam suscepta a Filio administratio

ad mundi creationem. Spiritus sanctus apud Tertullianum *Præscript.* cap. 28, vocatur *Dei vicarius, Christi vicarius.* Suspecta esse non debet Tatiani sententia de sancto Spiritu, quem hoc ipso in loco Sapientiam vocat et n. 4, Deum perfectum.

(28) Μεμονωμένας. Ita Reg. uterque et Angl. melius multo quam editi μεμωμένας.

(29) Ἐκπαιδεύσωσιν. Reg. 2 et Angl. ἐκπαιδεύουσι.

(30) Ἀντὶ θανάτου. Videtur legendum una voce ἀντιθανάτου, ut antea ἀντισοφιστήματα, ἀντισοφιστεύουσι.

(31) Ῥαδίως. Angl. ῥάδιον.

(32) Ἀθανασίας. Sic Reg. uterque et Ducæus. Editi ἀθανασίης.

(33) Διὰ παντὸς καὶ διὰ τοῦ ζῆν. Melius forte διὰ παντὸς τοῦ ζῆν.

(34) Τὴν ἀθανασίαν. Reg. uterque et Angl. τὴν αὐτὴν ἀθανασίαν.

(35) Κατὰ δὲ τὴν. Reg. 2, et Angl. κατὰ μὲν τὴν. Sic interpretatur Gesnerus quasi legendum esset: κατὰ μὲν τὴν σύστασιν, κατὰ δὲ τὴν κόλασιν. Sed nihil mihi videtur mutandum. Nam vox illa σύστασις, quæ apud Tatianum sæpe essentiam et naturam significat, sæpe etiam statum significat. Legimus enim n. seq.: τῆς συστάσεως τὸ εἶδος, et paulo post: θανάτου τὴν σύστασιν.

αὐτοῖς παρ' ὧν ἔξω χρόνον νενομοθετήκασιν. Καὶ ἄ μήτι γε τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἐλάττονα τῆς ἀμαρτίας ἐξανθοῦσι τὰ εἶδη διὰ τὸ μὴ πολυχρονίως βιοῦν, τοῖς δὲ προειρημένοις δαίμοσι τὸ πλημμελεῖν μειζόνως, ἀποβέβηκε διὰ τὸ ἄπειρον τῆς βιότητος;

15. Καὶ χρὴ λοιπὸν ἡμᾶς ὅπερ ἔχοντες ἀπολωλέκαμεν, τοῦτο νῦν ἀναζητεῖν, ζευγνύειν τε τὴν ψυχὴν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, καὶ τὴν κατὰ Θεὸν συζυγίαν πραγματεύεσθαι. Ψυχὴ μὲν οὖν ἡ τῶν ἀνθρώπων πολυμερὴς ἐστὶ, καὶ οὐ μονομερὴς. Συνθετὴ (36) γάρ ἐστιν, ὡς εἶναι φανερὰν αὐτὴν διὰ σώματος. Οὔτε γὰρ ἂν αὐτὴ φανείη ποτὲ χωρὶς σώματος, οὔτε ἀνίσταται ἡ σὰρξ χωρὶς ψυχῆς. Ἔστι γὰρ ἄνθρωπος (37), οὐχ ὡς περ οἱ χορακόφωνοι δογματίζουσιν, ζῶον λογικόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· δειχθήσεται γὰρ κατ' αὐτοὺς καὶ τὰ ἄλογα νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικά. Μόνος δὲ ἄνθρωπος εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ. Λέγω δὲ ἄνθρωπον οὐχὶ τὸν ὅμοιον τοῖς ζῴοις πράττοντα, ἀλλὰ τὸν πρόβω μὲν ἀνθρωπότητος, πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Θεὸν κεχωρηκότα. Καὶ περὶ μὲν τούτου ἐν τῷ *Περὶ ζῴων ἀκριθέστερον* ἡμῖν συντάσσεται. Τὸ δὲ νῦν συνέχον ῥητέον, ποταπὴ τις ἐστὶν ἡ κατὰ Θεὸν εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις· τὸ μὲν ἀσύγκριτον οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ αὐτὸ τὸ ὄν· τὸ δὲ συγκρινόμενον οὐτι ἕτερον (38) ἢ αὐτὸ τὸ παρόμοιον. Ἄσαρκος μὲν οὖν ὁ τέλειος Θεός, ἄνθρωπος δὲ σὰρξ· δεσμὸς δὲ τῆς σαρκὸς ψυχὴ, σχετικὴ δὲ τῆς ψυχῆς ἡ σὰρξ. Τὸ δὲ τοιοῦτον τῆς συστάσεως εἶδος, εἰ μὲν ὡς ναὸς ἤ, κατοικεῖν ἐν αὐτῷ βούλεται Θεὸς διὰ τοῦ πρεσβεύον-

(36) *Συνθετὴ*. Male in edit. Paris. συνετὴ. Huc pertinet quod paulo ante dicebat, spiritum et animam primis hominibus fuisse concessa, ut partim ex materia constarent, partim materia præstantiores essent. An ergo corpoream et compositam animam existimavit Tatianus? Non immorabor in hac illustranda quæstione; siquidem antequam statuatur, utrum animam Tatianus corpoream necne existimaverit, excutiendum erit quid corporis nomine intelligat, quam disceptationem Augustinus inutilem judicat. An forte, inquit lib. II *De anima*, II, 7, animam non spiritum esse sed corpus? Non quidem magnum doctrinæ Christianæ arbitror esse detrimentum ista nescire: et si de corporum generibus subtiliter disputetur, hoc majore difficultate quam utilitate perdiscitur. Sententiam Tatiani illustrare potest Methodius, qui apud Photium cod. 234, sub fin., negat animam esse incorpoream, quia, si incorporea sit, impassibilem esse necesse sit, nec cum corpore dolente et patiente mutari. Unde sic concludit: Εἰ δὲ συμπάσχοι τῷ σώματι, καθάπερ καὶ διὰ τῆς ἐπιμαρτυρήσεως τῶν φαινομένων ἐπιδείκνυται, ἀσώματος εἶναι οὐ δύναται. Ἦγουν ἀγένητος καὶ ἀνευδεῆς καὶ ἀκάματος φύσις ὁ Θεὸς μόνος ἄδεται ἀσώματος ὢν, διὸ καὶ ἀόρατος· Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακεν· αἱ δὲ ψυχὰ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ καὶ Πατρὸς τῶν ὄλων, σώματα νεερά ὑπάρχουσαι, εἰς λόγῳ θεωρητὰ μέλη διακεκόσμηται. Sic etiam S. Basilus ep. 8, negat angelos esse naturæ simplicis, atque id solius Dei proprium esse statuit.

(37) Ἔστι γὰρ ἄνθρωπος, etc. Hominem suum vocabant Gnostici substantiam illam, quam ab Achamoth, sive a Spiritu sancto accepisse se fingebant; corpus et animam spernebant, ut peritura et ab inferiore Deo creata; sed ob acceptam a Spiritu sancto particulam immortales sibi et Deo consubstantiales videbantur. Ab his longe discrepat

tibus dæmones præscripserunt. An non enim hominibus pauciores peccatorum species ob vitæ brevitate efflorescunt; prædictis autem dæmonibus ob infinitum ævum magis peccare contingit?

15. *Danda opera ut anima cum Spiritu sancto conjungatur.* — Jam vero oportet, ut quod habentes amisimus, id nunc quaeramus, et animam cum Spiritu sancto copulemus et ad conjunctionem cum Deo enitmur. Non igitur simplex est hominum anima, sed ex multis partibus constat. Est enim composita, ita ut per corpus manifesta fiat. Neque enim unquam ipsa sine corpore apparuerit; nec caro resurgit sine anima. Est enim homo, non ut quidam instar corporum crocitantis decernunt, animal ratione utens, mentis et scientiæ capax; nam ipsæ secundum illos belluæ mentis et scientiæ capaces ostendentur. Solum autem homo imago et similitudo Dei. Hominem autem dico non eum qui similia belluis faciat, sed qui procul ab humanitate constitutus ad Deum pervenerit. Atque id equidem in libro *De animalibus* accuratius disserui. Nunc autem id quod instat disserendum, qualis sit illa secundum Deum imago et similitudo. Quod comparari non potest, nihil aliud est quam ipsum ens; quod autem comparatur, nihil aliud quam quod simile est. Carnis quidem exers perfectus Deus: homo autem caro. Vinculum est carnis anima: animam caro continet. Ac talis quidem naturæ species, si se instar templi habeat,

C Tatianus, qui non particulam Spiritus sancti substantiæ in nos derivari existimat, sed ipsum in nobis tanquam in templis habitare. Quamobrem cum eum hominem solum esse contendit, in quo Spiritus sanctus habitat, secus vero, negat a belluis distare; Spiritus sancti gratiam commendat, hominis imbellicitatem agnoscit, qui nisi adjuvetur a Spiritu sancto, in vitium flectitur. Quam quidem Tatiani sententiam sic imitatur Irenæus, ut simul explicet et illustret. *Sunt tria, inquit, ex quibus perfectus homo constat, carne, anima et spiritu: et altero quidem salvante et figurante, qui est Spiritus; altero quod unitur et formatur, quod est caro: id vero quod inter hæc est duo, quod est anima... Quotquot autem timent Deum et credunt in adventum Filii ejus, et per fidem constituunt in cordibus suis Spiritum Dei, hi tales juste homines dicentur, et mundi et spirituales et viventes Deo; quia habent Spiritum Patris.*

D De his autem qui non habent Spiritum sanctum sic loquitur cap. 8: *Eos autem qui abjiciunt quidem Spiritus consilium, carnis autem voluptatibus serviunt, et effrenati dejiciuntur in sua desideria, quippe nullam habentes aspirationem divini Spiritus, sed porcorum et canum more vivunt, hos juste Apostolus carnales vocat, quoniam nihil aliud quam carnalia sentiunt. Et prophetae autem propter hanc eandem causam irrationalibus animalibus assimilant eos, etc.* (38) *Οὐτι ἕτερον.* Ita Reg. 1 et Angl. et Reg. 2, ad marg. Sic etiam editio Tigurina, excepto quod habet ὄντι, pro οὐτι. Aliæ editiones τὸ δὲ συγκρινόμενον ὄντι ἕτερον ἢ αὐτὸ, παρόμοιον δέ. *Quod autem comparatur cum eo quod est, aliud quidem est, sed tamen simile.* Similis sententia apud Tertullianum lib. II *adv. Marc.*, cap. 9: *Porro imago, inquit, veritatis non usquequaque adæquabitur; aliud est enim secundum veritatem esse, aliud ipsam veritatem esse.*

libenter illud incolit Deus per legatum Spiritum. Si vero tale non fuerit tabernaculum, præstat homo bellais sola voce articulata, cætera vero ejusdem est ac illæ vivendi rationis, ut qui non sit similitudo Dei. Porro dæmones omnes nullam habent carnem, sed spiritalis est eis compages, ut ignis et aeris. Iis autem solis, qui Spiritu Dei communiti sunt, facile videri possunt etiam dæmonum **257** corpora; cæteris vero nequaquam, id est psychicis. Nam præstantius ab inferiore comprehendi non potest. Propterea ergo dæmonum natura pœnitentiæ locum non habet. Sunt enim materiæ et nequitia quidam splendores. Materia autem animam in servitute redigere voluit, ac secundum liberum arbitrium, isti quidem leges mortis hominibus tradiderunt; homines vero post immortalitatis jacturam morte per fidem obeunda mortem superaverunt, ac per pœnitentiam vocatio eis concessa secundum hunc sermonem: *Quoniam paulo minus ab angelis imminuti sunt* ¹. Potest autem quisquis victus est rursus vincere, si mortis causam repudiet. Quænam autem illa sit facile perspicere possunt, qui immortalitatem concupiscunt.

16. *Frustra dæmones potentiam suam ostendant. Facile vincuntur virtute Spiritus sancti.* — Dæmones autem qui hominibus imperant, non sunt hominum animæ. Quo enim pacto efficaces etiam post mortem fuerint? Nisi forte homo quandiu vivit, insipiens et invalidus est: mortuus efficaciore creditur præditus potestate. Sed res ita se non habet, ut alibi demonstravimus; ac perdifficile est existimare animam immortalem, quæ corporis membris impeditur, sagaciorem, cum ex eo migraverit, fieri. Dæmones enim, dum pro sua nequitia in homines debacchantur, deorsum vergentes eorum animos variis et fallacibus machinationibus pervertunt, quominus ad viam cælorum erigi possint. Sed nec ea

¹ Psal. viii, 4.

(39) *Σώματος*. Reg. 2, Angl. et Front. σώματα. Ibidem Ducæus οὐδαμῶς. Non absimilis est S. Basili sententia, qui in libro *De Spiritu sancto* cap. 16, p. 32, sic loquitur de angelis: Οὐσία αὐτῶν ἀέριον πνεῦμα, εἰ τύχοι, ἢ πῦρ αἰθρῶν... διὸ καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ καὶ ὄρατοὶ γίνονται.

(40) *Τοῖς ψυχικοῖς*. Non verendum est ne hanc vocem Tatianus eodem sensu usurpet ac Gnostici, quorum errores amplexus est post compositam hanc orationem. Neque enim, ut illi, catholicos hæc voce designat, sed eos tantum qui non ita vivunt, ut in eis habitet Spiritus sanctus. In quo quidem Tatianus auctorem habet Apostolum, qui ait I Cor. ii, 14: *Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei.* Sic etiam Irenæus lib. v, cap. 6, n. 1: *Si autem defuerit animæ Spiritus, animalis est vere, qui est talis,* etc. Idem cap. 12, n. 3, animales opponit spiritualibus. Quamvis ergo hæretici, dum catholicos vocant psychicos sive animales, invidiam huic voci conflasset, non idcirco ex catholicorum usu facessebat.

(41) *Κατὰ τό*. Angl. et Tigur. τὸ κατὰ τό.

(42) *Τῆν... ἀποβολήν*. Reg. 2 τὰς... ἀποβολάς. Quod ait Tatianus materiam animæ imperare voluisse, id explicat n. seq., ubi docet dæmones adhi-

ατος Πνεύματος. Τοιούτου δὲ μὴ ὄντος τοῦ σκηνώματος, προῦχει τῶν θηρίων ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἑναρθρον φωνὴν μόνον· τὰ δὲ λοιπὰ, τῆς αὐτῆς ἐκείνοις διαίτης ἐστίν, οὐκ ὦν ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ. Δαίμονες δὲ πάντες σαρκίον μὲν οὐ κέκτηνται, πνευματικὴ δὲ ἐστὶν αὐτοῖς ἡ σύμπηξις ὡς πυρὸς, ὡς ἀέρος. Μόνους δὲ τοῖς Πνεύματι Θεοῦ φρουρουμένοις εὐσύννοπτα καὶ τὰ τῶν δαιμόνων ἐστὶ σώματος (39)· τοῖς λοιποῖς δὲ οὐδαμοῦ, λέγω δὲ τοῖς ψυχικοῖς (40). Τὸ γὰρ ἔλαττον κατάληψιν οὐκ ἰσχύει ποιῆσθαι τοῦ κρείττονος. Διὰ τοῦτο γοῦν ἡ τῶν δαιμόνων ὑπόστασις οὐκ ἔχει μεταβολὰς τόπον. Τῆς γὰρ ὕλης καὶ τῆς πονηρίας εἰσὶν ἀπαυγάσματα. Ὑλὴ δὲ τῆς ψυχῆς κατεξουσιάζειν ἠθέλησεν· καὶ κατὰ τὸ (41) αὐτεξούσιον οἱ μὲν θανάτου νόμους τοῖς ἀνθρώποις παραδεδώκασιν· οἱ δὲ ἄνθρωποι, μετὰ τὴν τῆς ἀθανασίας ἀποβολὴν (42), θανάτῳ τῷ διὰ πίστεως τὸν θάνατον νενικήκασιν, καὶ διὰ μεταβολῆς κλήσις αὐτοῖς δεδώρηται, κατὰ τὸν εἰπόντα λόγον (43)· Ἐπειδὴ βραχὺ τι παρὰ ἀγγέλους ἠλαττώθησαν. Δυνατὸν δὲ παντὶ τῷ νενικημένῳ πάλιν νικᾶν, τοῦ θανάτου τὴν σύστασιν παραιτούμενον. Τίς δὲ αὕτη, εὐσύννοπτον ἐστὶ τοῖς βουλομένοις ἀνθρώποις τὸ ἀθάνατον.

16. Δαίμονες δὲ οἱ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιτάττοντες οὐκ εἰσὶν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαί. Πῶς γὰρ ἂν γένοιτο δραστικαὶ καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν; χωρὶς εἰ μὴ (44) ὁ ζῶν μὲν ἄνθρωπος, ἀνόητος καὶ ἀδύνατος γένοιτο, νεκρὸς δὲ γενόμενος, λοιπὸν δραστικωτέρας πιστεύοιτο μεταλαμβάνειν δυνάμεως. Ἄλλ' οὔτε τοῦθ' οὕτως ἐστίν, ὡς ἐν ἄλλοις ἀπεδείξαμεν· καὶ χαλεπὸν οἶσθαι τὴν ἀθάνατον (45) ὑπὸ τῶν τοῦ σώματος μερῶν ἐμποδιζομένην, φρονιμωτέραν, ἐπειδὴν ἀπ' αὐτοῦ μεταναστῆ, γίνεσθαι. Δαίμονες γὰρ τῇ σφῶν κακοθελείᾳ τοῖς ἀνθρώποις (46) ἐκβαχχεύοντες, ποικίλαις καὶ ἐψευσμέναις δραματούργιαις τὰς γνώμας αὐτῶν παρατρέπουσι κάτω νενευκυίας, ὅπως μεταρσιούσθαι πρὸς τὴν ἐν οὐρανοῖς πορείαν ἐξαδυνατώσιν. Ἄλλ'

bita inferiore ac vilior materia operam dare, ut nos vincant. Unde hortatur ut materiam repudiet quisquis illos vincere volet.

(43) *Κατὰ τὸν εἰπόντα λόγον*. Hic aliquid subintelligendum atque ex supra dictis eruendum, ita ut hæc sit sententia: Per pœnitentiam vocatio hominibus concessa, quia inferiores sunt angelis secundum Scripturam, quæ dicit, etc.

(44) *Χωρὶς εἰ μὴ*. Ita Reg. 2. Editi ἀποθανεῖν χωρὶς; εἰ μὴ. Ibidem editi: Εἰ μὴ ὁ ζῶν ἄνθρωπος μὲν, ἀνόητος δὲ ἀδύνατος. Emendavimus ope Reg. 1. Paulo ante editi τίς δὲ γὰρ αὐτῆ. Emendavit Ducæus.

(45) *Τὴν ἀθάνατον*. Huc redit sententia Tatiani. Animam immortalem, id est incorpoream et spiritalem, quæ cum corpore conjuncta membris corporis impediatur, credibile non est sagaciorem, cum ex corpore migraverit, futuram in iisdem membris ad sanandum aut nocendum adhibendis. Alium Tatiano sensum ascribere non sinunt, quæ leguntur n. 17: *Quo enim pacto vivus ego minime sim malus, mei autem mortui, nihil agente me, reliquias quæ non morientur, imo nec sentiunt, aliquid quod sentiantur efficiant.*

(46) *Τοῖς ἀνθρώποις*. Reg. 1 et 2, τοῖς ἀνθρώπους ad marginem.

οὕτως ἡμᾶς τὰ ἐν κόσμῳ λέληθε, καὶ ἡμῖν (47) εὐκατάληπτον τὸ θεῖον τῆς ἀπαθανατιζούσης τὰς ψυχὰς ἡμῖν προσελθούσης. Βλέπονται δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ψυχικῶν οἱ δαίμονες, ἔσθ' ὅτε τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτοὺς ἐκείνων δεικνύντων, ἵνα τε νομισθῶσιν εἶναι τινὲς, ἢ καὶ τι βλάβῃσι, καθάπερ πολεμίους, φίλοι κακοὶ τὴν γνώμην ὑπάρχοντες, εἰ τοῖς (48) εἰς αὐτοὺς θρησκείας τοῖς ὁμοίοις αὐτοῖς τὰς ἀφορμὰς παράσχουσιν. Εἰ γὰρ δυνατόν αὐτοῖς, πάντως ἂν καὶ τὸν οὐρανὸν σὺν ἅμα τῇ λοιπῇ ποιήσει καθελκυσαν. Νῦν δὲ τοῦτο μὲν πράττουσιν οὐδαμῶς· ἀδυνατοῦσι γὰρ· ὕλη δὲ τῇ κάτω, πρὸς τὴν ὁμοίαν (49) αὐτοῖς ὕλην πολεμοῦσι. Τούτους δὲ νικᾶν ἂν τις θελήσῃ, τὴν ὕλην παραιτήσασθω. Θώρακι γὰρ Πνεύματος ἐπουρανίου καθωπλισμένος, πᾶν τὸ ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενον σῶσαι δυνατός ἐσται. Εἰσὶ μὲν οὖν καὶ νόσοι καὶ στάσεις τῆς ἐν ἡμῖν (50) ὕλης· δαίμονες δὲ αὐτοὶ τούτων τὰς αἰτίας, ἐπειδὴν συμβαίνουσιν, ἑαυτοῖς προσγράφουσιν, ἐπιόντες ὅπου καταλαμβάνη κάματος. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτοὶ χειμῶνι τῆς σφῶν ἀβελτηρίας κραδαίνουσι τὴν ἕξιν τοῦ σώματος, οἷ, λόγῳ Θεοῦ δυνάμειως πληττόμενοι, δεδιότες ἀπίασι, καὶ ὁ κάμων θεραπεύεται.

17. Περὶ γὰρ τῶν κατὰ τὸν Δημόκριτον συμπαθειῶν τε καὶ ἀντιπαθειῶν τί καὶ λέγειν ἔχομεν, ἢ τοῦθ' ὅτι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον Ἄβδηρολόγος ἐστὶν ὁ ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων ἄνθρωπος; Ὡσπερ δὲ ὁ τῇ πόλει τῆς προσηγορίας αἷτιος, φίλος ὢν Ἡρακλέους, ὡς φασιν, ὑπὸ τῶν Διομήδους ἵππων κατεβρώθη· τρόπῳ τῶ αὐτῷ καὶ ὁ τὸν μάγον Ὀστάνην καυχώμενος ἐν ἡμέρᾳ συντελείας πυρὸς αἰωνίου βορᾶ παραδοθήσεται. Καὶ ὑμεῖς δὲ, τοῦ γέλωτος ἦν μὴ ἀποπαύσησθε, τῶν αὐτῶν ὦνπερ (51) καὶ οἱ γόητες τιμωριῶν ἀπολαύσετε. Διόπερ, ὦ Ἕλληνες, κεκραγῶτος ὡσπερ ἀπὸ τοῦ μετεώρου κατακούσατέ μου, μηδὲ ἐπιτωθάζοντες τὴν ὑμετέραν ἀλογιστίαν ἐπὶ τὸν κήρυκα τῆς ἀληθείας

(47) Καὶ ἡμῖν. Regii codices cum Anglicano et editione Tigurina habent ὑμῖν, et paulo post ψυχὰς ὑμῖν. Codex Anglicanus καὶ ὑμῖν ἐστίν. Ibidem deest δυνάμειως aut aliquid simile post ἀπαθανατιζούσης. Paulo post Reg. 1 νομίζωσι, Angl. et Tigur. νομίζουσιν. Ita Reg. 2 et ad marg. νομισθῶσι. Aliæ editiones νομίζονται ex conjectura Gesneri. Sic etiam infra n. 35, pro eo quod legitur νομίζωσι in mss. et edit. Tigur., et νομισθῶσι apud Eusebium, editiones aliæ habent νομίζονται.

(48) Εἰ τοῖς. In editione Tigurina legitur ad marginem ἢ τῆς. Ibidem vox θρησκείας deest in codicibus Regiis et Anglicano. Legerem libenter ἢ τιμῆς εἰς αὐτοῦς.

(49) Πρὸς τὴν ὁμοίαν. Id est, animam nostram, quæ ipsis simillima est, ὅπερ materiæ oppugnant. Dicebat supra Tatianus n. 6: *Materiæ mihi cognatæ confusionem emendo*, quia scilicet veritatem in hominum sibi similibus animos insinuare conabatur. Cur autem angelos et homines materiam appellet, quamvis utrosque a materia longe discernat, id apertiore in loco examinabitur, nempe in part. II præfat. [Ἦλη δὲ τῇ κάτω, κ. τ. λ. *Materia inferiore materiam sibi similem oppugnant dæmones*. Dicebat Tatianus in eadem sententiam n. 6: *Materiæ mihi cognatæ confusionem emendo*. Forte hæc intelligenda ut illud Tertulliani de angelis dictum lib. *De carne Christi*, cap. 6: *Constat angelos carnem propriam non*

A rōs latent, quæ in mundo sunt; et divina facile a nobis comprehendi possunt, si vis illa, quæ animos immortales facit, ad nos accesserit. Videntur autem et a psychicis dæmones, ac sese nonnunquam hominum aspectui exhibent, vel ut aliquid esse existimentur, vel etiam aliquid tanquam inimicis noceant amici mala mente præditi, vel ut sui similibus causas ipsorum colendorum innectant. Nani si possent, cælum ipsum profecto cum cæteris rebus creatis subverterent. Nunc autem nequaquam id faciunt; neque enim possunt; sed materia inferiore materiam sibi similem oppugnant. Hos ergo si quis vincere velit, materiam repudiet. Lorica enim Spiritus cælestis armatus servare poterit quidquid ab eo **258** circumdatum fuerit. Habet quidem materia nostra morbos et tumultus, qui cum acciderint, eorum causas sibi dæmones ascribunt, morbo invadenti supervenientes. Ipsi etiam interdum nequitiae suæ tempestate habitum corporis nostri concutiunt; sed verbo virtutis Dei percussi, discedunt exterriti et æger sanatur.

17. *Frustra sanitatem promittunt per occultas consensiones et dissensiones aut mortuorum reliquias.* — De occultis enim secundum Democritum consensionibus et dissensionibus quid dicere habeamus, nisi id quod communi sermone contritum est, Abderiloquum esse hominem Abderitam. Quemadmodum autem is, a quo civitas illa nomen accepit, Herculis, ut ferunt, amicus, ab equis Diomedis devoratus est: sic et iste, qui de mago Ostane gloriatur, in die consummationis igni depascendus tradetur. Ac vos quoque, nisi risum desinatis, eadem ac magi supplicia luetis. Quocirca velut ex loco excelso clamantem me, Græci, audite, nec cachin-

gestasse, ut puta natura substantiæ spiritualis, et si corporis alicujus, sui tamen generis. Animam spiritualis esse substantiæ declarat Tatianus, et cum eam negat videri posse nisi per corpus n. 15, et cum ait n. 15, Spiritum sanctum ab initio convictorem animæ fuisse, et animas, quæ sapientiæ paruerunt, cognatum sibi Spiritum attraxisse. Distinguit duo spirituum discrimina, quorum alter anima vocatur, alter anima præstantior, Dei imago et similitudo.

D *Utrumque primis hominibus datum, ut partim ex materia constarent, partim materia præstantiores essent; id est, ut partim materiales essent per corpus spiritu corporeo motum, partim materia præstantiores essent per mentem Spiritu sancto animatam. Angelis compagem spiritalem attribuit Tatianus, ut ignis et aeris n. 13. Sed cum eos ex materia compactos dicit n. 12 et materiæ ac nequitiae quosdam esse splendores, vel id de corporibus sui generis, ut ait Tertullianus, intelligendum, vel de corporibus vere e materia factis, quæ angelis attribuere videtur n. 15. Ea enim spiritualibus hominibus facile conspicua esse docet, a psychicis autem non videri posse nisi admodum raro n. 15.] — Ex Addendis et Emendandis.*

(50) Τῆς ἐν ἡμῖν. Ita Reg. 1, licet alia manu. Editi τῆς ἐν ὑμῖν.

(51) Αὐτῶν ὦνπερ. Sic Reg. 1 et Angl., et ad marg. edit. Tigur. Aliæ edit. αὐτῶν ὦν περὶ. Mx Reg. 2 ἀπολαύσητε.

nando dementiam vestram in præconem veritatis transferte. Non tollitur morbus per occultam dissensionem, nec furiosus pelliculis appensis curatur. Sed dæmones ventitant: et qui ægrotat et qui amare se dicit, et qui odit et qui ulcisci cupit, hos capiunt adjuutores. Modus autem eorum machinationis sic se habet. Quemadmodum enim litterarum figuræ, et versus qui ex eis constant, non possunt per se ipsa id, quod cogitatur et componitur, demonstrare, sed sibi homines signa cogitationum instituerunt, ex certa eorum constructione id percipientes, cujus significandi causa etiam litterarum ordo institutus est: similiter nec radicum varietates, nec nervorum et ossium appositiones per se ipsa quidquam efficiunt, sed sunt dæmonum improbitatis elementum, qui ad quid valeret unumquodque illorum deservierunt. Ubi autem vident consentire homines, ut sibi per eas res ministretur, tunc supervenientes efficiunt ut sibi homines serviant. Quomodo enim honestum sit adulteriis ministrare, aut præclarum auxilio adesse nonnullis ut oderint, aut materiæ decorum attribuere furentium curationem ac non Deo! Arte enim a Dei cultu homines avertunt, dum eos adducunt, ut herbis et radicibus fidem habeant. Deus autem, si hæc ad id efficiendum creasset, quod hominibus libet, malarum sane rerum opifex esset. Verum ipse omnia bene se habentia creavit; sed dæmonum intemperantia iis, quæ in mundo sunt, ad male agendum abusa est; eorumque est nequitiae species, non perfecti **259** Dei. Quo enim pacto vivus ego minime sim malus, mei autem mortui, nihil agente me, reliquiæ, quæ non moventur, imo nec sentiunt, aliquid quod sentiatur efficiant? Et qui morte miserrima mortuus est, quomodo poterit ad alterius ultionem operam navare? Hoc enim si

μετάγετε. Πάθος οὐκ ἔστι δι' ἀντιπαθείας ἀπολλύμενον, οὐδὲ ὁ μεμηνῶς σκυτίδων ἐξαρτήμασι θεραπεύεται. Δαιμόνων εἰσὶν ἐπιφοιτήσεις, καὶ ὁ νοσῶν, καὶ ὁ λέγων ἐρᾶν, καὶ ὁ μισῶν, καὶ ὁ βουλόμενος ἀμύνεσθαι, τούτους λαμβάνουσι βοηθοὺς. Τρόπος (52) δὲ αὐτοῖς τῆς μηχανῆς οὗτος· ὡς περ γὰρ οἱ τῶν γραμμάτων χαρακτῆρες, στίχοι τε οἱ ἀπ' αὐτῶν, οὐ καθ' ἑαυτοὺς εἰσι δυνατοὶ σημαίνειν τὸ συνταττόμενον, σημεῖα δὲ τῶν ἐννοιῶν σφίσιν ἄνθρωποι δεδημιουργήμασι παρὰ τὴν ποιὰν αὐτῶν σύνθεσιν γινώσκοντες, ὅπως καὶ ἡ τάξις τῶν γραμμάτων ἔχειν νενομοθέτηται· παραπλησίως καὶ τῶν ῥιζῶν αἱ ποικιλίαι, νεύρων τε καὶ ὀστέων παραλήψεις (53), οὐκ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς δραστικάι τινές εἰσι, στοιχείωσις δὲ ἔστι τῆς τῶν δαιμόνων μοχθηρίας, οἳ πρὸς ἅπερ ἕκαστον αὐτῶν (54) ἰσχύει, ὠρίκασιν. Ἐπεὶ δ' ἂν παρειλημμένην ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θεάσωνται τὴν δι' αὐτῶν ὑπηρεσίαν, ἐπιλαμβάνοντές (55) σφίσιν αὐτοῖς δουλεύειν τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάζονται. Πῶς δὲ ἂν ἀγαθὸν μοιχείαις ὑπηρετεῖν; πῶς δὲ καὶ σπουδαῖον πρὸς τὸ μισεῖν τινὰς παριόντας (56) βοηθεῖν; ἢ πῶς ὕλη καλὸν προσυνάπτειν (57) τὴν εἰς τοὺς μεμηνότας βοήθειαν, καὶ μὴ τῷ Θεῷ; Τέχνη γὰρ τῆς θεοσεβείας τοὺς ἀνθρώπους παρατρέπουσιν, πόαις (58) αὐτοὺς καὶ ῥίζαις πείθεσθαι παρασκευάζοντες. Ὁ δὲ Θεὸς, εἴπερ αὐτὰ πρὸς τὸ ποιεῖν, ἅπερ οἱ ἄνθρωποι βούλονται, κατεσκευάκει, πονηρῶν ἂν ἦν πραγμάτων δημιουργός. Ἐπεὶ αὐτὸς μὲν, πᾶν τὸ εὖ πως ἔχον ἐδημιούργησεν· ἡ δὲ τῶν δαιμόνων ἀσωτία τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς τὸ κακοποιεῖν ἐχρήσατο, καὶ τούτων ἔστι τῆς κακίας εἶδος, καὶ οὐχὶ τοῦ τελείου (59). Πῶς γὰρ ζῶν μὲν ἤκιστα μοχθηρὸς εἶην, νεκροῦ δὲ ὄντος μου, λείψανον τὸ ἐν ἐμοὶ μηδὲν ἐμοῦ πράττοντος, τὸ μήτε κινούμενον, ἀλλὰ μήτε αἰσθανόμενον, αἰσθητὸν τι ἀπεργάζεται; Πῶς δὲ ὁ τεθνεὼς οἰκτίστῳ θανάτῳ (60)

(52) Τρόπος. Edit. Tigur. τύπος.

(53) Ποικιλίαι... παραλήψεις. Sic codices tres mss., et Tigur. et Front. Aliæ edit. ποικιλίαι... παραλήψεις. Melius forte δραστικάι τινός.

(54) Ἐκαστον αὐτῶν. Angl. et Tigur. ἕκαστος et ad marg. ἕκαστον. Ibidem legitur ἰσχύειν in codicibus Regiis et Anglicano et edit. Tigurina quæ ad marginem habet ἰσχύει. Dæmones deservivisse dicit ad quid res ejusmodi valerent, id est quid per radicum varietates et ossium appositiones ipsi perficerent, et quos in usus ista adhiberent, ad fucum hominibus faciendum. Fatetur quidem Tatianus n. 16, interdum habitum corporis nostri a dæmonibus conculi; ac negat eos sanare, sed prorsus illudere, n. 18.

(55) Ἐπιλαμβάνοντες. Reg. 1 λαμβάνοντες. Secundus cum Angl. et Tigur. ὑπολαμβάνοντες. Legitur in 1 Reg. ὑπό supra lineam.

(56) Παριόντας. Reg. 2 παριέντας.

(57) Προσυνάπτειν. Fronto Ducæus legit προσυνάπτειν. Editor Anglus citat Gatakerum qui in *Annotationibus in M. Antoninum* p. 107, legendum monet προσυνάπτειν..

(58) Πόαις. Sic Regii codices et Tigurina editio. Aliæ habent ποίαις. Non legitimum herbarum usum damnat Tatianus, nec medicinam dæmonibus acceptam refert; sed in supersticiosas radicum et ossium appositiones invehitur. Aliud est enim, inquit Augustinus lib. II *De doctrina Christiana* n. 45, dicere:

Tritam herbam si biberis, venter non dolebit; et aliud est dicere: Istam herbam collo si suspenderis, venter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris, hic significatio superstitiosa damnatur. Christianos accusabat Celsus quod lustrationes et incantationes docerent et varia in numeris, lapidibus, plantis et radicibus amuleta. Sed hanc criminationem spernit Origenes, ut nulla prorsus verisimilitudine coloratam, lib. VI *Cels.*, p. 301.

(59) Τοῦ τελείου. Sic Regii codices et Anglie. Editi τοῦ Θεοῦ τελείου. Tigur. τοῦ Θεοῦ τοῦ τελείου.

(60) Οἰκτίστῳ θανάτῳ. Ut intelligatur Tatiani sententia, observandum est antiquos existimasse animas hominum violenter mortuorum multo plus posse in magicis operationibus, quam eorum qui sicca et matura morte obierunt. *Invocantur quidam, inquit Tertullianus lib. De anima, cap. 57, aheri et biæothanati sub illo fidei argumento, quod credibile videatur eas potissimum animas ad vim et injuriam facere, quas per vim et injuriam sævus et immaturus finis extorsit, quasi ad vicem offensæ.* Ex his emendari possunt quæ paulo post sequuntur. *Hanc quoque fallaciam, inquit, spiritus nequam sub personis defunctorum delitescens, nisi fallor, etiam rebus probamus, cum in exorcismis interdum aliquem se ex parentibus hominem sui (Rigalt. suis) affirmat, interdum gladiatorem, vel bestiarium, sicut et alibi Deum nihil magis curans quam hoc ipsum excludere quod prædicamus, ne facile credamus animas universas ad inferos redigi, ut et judicii et resurrectionis fi-*

δυνήσεται πρὸς τιμωρίαν τινὸς ἐξυπηρετῆσαι; Τοῦτο γὰρ εἰ οὕτως εἴη, πολλῶ μᾶλλον ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν οἰκεῖον ἐχθρὸν ἀμύνηται· δυνάμενος γὰρ καὶ ἄλλοις βοηθεῖν, ἐκδικὸς πολλῶ μᾶλλον ἑαυτοῦ κατασφίσεται.

18. Φαρμακεία δὲ καὶ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ εἶδος, τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐπιτεχνήσεως. Εἰ γὰρ τις ὑπὸ τῆς ὕλης θεραπεύεται, πιστεύων αὐτῇ, θεραπευθήσεται μᾶλλον αὐτὸς δυνάμει Θεοῦ προσανέχων. Ὡσπερ γὰρ τὰ δηλητήρια συνθέσεις εἰσὶν ὕλικαι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ λώμενα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεώς ἐστίν. Εἰ δὲ (61) τὴν φαυλοτέραν ὕλην (62) παραιτούμεθα· πολλάκις καὶ διὰ τῆς ἐφ' ἕτερον (63) τῶν κακῶν τινος ἐπιπλοκῆς λάσασθαί τινες ἐπιτηδεύουσι, καὶ τοῖς κακοῖς (64) ἂν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καταχρήσονται. Καθάπερ δὲ τῷ ληστεύοντι (65) συνδειπνήσας, κἂν μὴ ληστής αὐτὸς ᾖ, ἀλλ' ὁμως διὰ τὸ συνεστιαθῆναι τιμωρίας μεταλαμβάνει· τρόπον τῷ αὐτῷ καὶ ὁ μὴ (66) κακὸς, τῷ δὲ φαύλῳ ἀναμιγείς, πρὸς τὸ νομιζόμενον καλὸν (67) συγχρησάμενος, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν κοινωνίαν ὑπὸ τοῦ κρίνοντος (68) Θεοῦ κολασθήσεται. Διὰ τί γὰρ ὁ πιστεύων ὕλης οἰκονομίᾳ, πιστεύειν οὐ βούλεται τῷ Θεῷ; Τίνος δὲ χάριν οὐ τῷ δυνατωτέρῳ προσέρχῃ Δεσπότῃ, θεραπεύεις δὲ μᾶλλον αὐτὸν (69), ὡσπερ ὁ μὲν κύων διὰ πάσας, ὁ δὲ ἔλαφος δι' ἐχλιδνης, ὁ δὲ σῦς διὰ τῶν ἐν ποταμοῖς καρκίνων, ὁ δὲ λέων διὰ τῶν πιθήκων; τί δέ μοι θεοποιεῖς τὰ ἐν κόσμῳ; Τί δὲ θεραπεύων τὸν πλησίον εὐεργέτης ἀποκαλῆ; Λόγου δυνάμει κατακολούθησον (70). Οὐ θεραπεύουσι δαίμο-

dem turbet. Legendum videtur, aliquem se ex patientibus hominem fuisse affirmat. Hinc forte Celsus apud Origenem lib. vii, p. 567, quasi Christiani ejusmodi commenta in Christo colendo sequerentur, satius eos facturos ait si pro Christo Herculem aut Æsculapium, aut Orpheum καὶ αὐτὸν βιαίως ἀποθανόντα, qui et ipse violenta morte sublatus est, aut Anaxarchum aut Epictetum colant. Hanc de ejusmodi animabus opinionem illud etiam confirmabat, quod eas ad ipsum sepulchrum detineri crederent. Hinc Tertullianus ibidem: Aut optimum est hic retineri secundum achoros, aut pessimum secundum bisathanatos. Porphyrius lib. 2, de abstinentia animalium p. 212: Καὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ τῶν βίᾳ ἀποθανόντων κατέχονται πρὸς τῷ σώματι. Hominum, quibus vi erepta vita est, animæ ad ipsum corpus delinentur.

(61) *Εἰ δὲ.... παραιτούμεθα.* Locum corruptissimum sic emendavi ope Regii primi. Habent enim alii codices cum Tigurina editione εἰ δὲ παραιτούμενα. Reg. 2 ad marg., παραιτούμενοι. Aliæ editiones, οἱ δὲ παραιτούμενοι. Legendum conjicit editor Augustus ὑποστάσεως εἶδη.... παραιτούμενα.

(62) *Φαυλοτέραν ὕλην.* Videtur Tatianus materiam deterioreni intelligere, non eam cujus naturæ aliquid insit vitii (nihil enim non creatum a Deo, nihil non bonum esse paulo antea monebat), sed eam quæ cum sua sponte nihil afferat ad morbi curationem, sine superstitione, ac magicæ operationis crimine ad morbos curandos adhiberi non potest. Quia autem sæpe fiebat, ut ejusmodi res ad dissimulandum et occultandum scelus, cum aliis rebus sua sponte ad ægros levandos utilibus conjungerentur; ne sic quidem magicæ operationis crimen evitari pronuntiat. Sic Augustinus in libro ii *De doctrina Christiana*, n. 30, fucatum ejusmodi magicæ operationis genus condemnat ac remedia, quæ mitiore nomine *physica* vocant, ut quasi non super-

ita esset, multo magis a se ipso proprium inimicum propulsaret; nam qui opem etiam aliis ferre potest, multo magis sui ipsius ultor erit.

18. *Rebus permissis alias vetitas sæpe adjungunt: sed illudunt nec sanant.* — Medicandi autem ratio et quidquid ea contingatur ejusdem est artificii. Nam si quis materia curatur ei confidens, multo magis curabitur si ad virtutem Dei confugiat. Quemadmodum enim ea quæ nocent, compositiones sunt materiales, sic et quæ sanant ejusdem sunt naturæ. Quod si deterioreni materiam recusamus, sæpe nonnulli etiam per malæ alicujus rei cum alia conjunctionem mederi conantur, et malis ad bonum abutuntur. Sed quemadmodum is, qui cum latrone cœnavit, etiamsi ipse non sit latro, quia tamen convivatus est, pœnæ fit particeps: sic qui minime malus est, sed cum eo, quod malum est, implicatur, eoque ad opinatum bonum utitur, propter commercium, quod cum eo habuit, a Deo judice condemnabitur. Cur enim qui materiæ dispositioni credit, Deo non vult credere? Aut quam ob causam ad potentiores Dominum non accedis, sed potius ipse tibi mederis, ut canis gramine, cervus vipera, sus cancris fluvialibus, leo simiis? Cur iis, quæ in mundo sunt, divinitatem tribuis? Cur proximum sanans, beneficus vocaris? Verbi potentiam sequere. Non sanant dæmones, sed arte homines capiunt

stitutione implicare, seu natura prodesse videantur. Sic loquitur, n. 45: Quanquam ubi præcantationes et invocationes et characteres non sunt, plerumque dubium est utrum res quæ alligatur, aut quoquo modo adjungitur sanando corpori, vi naturæ valeat, quod libere adhibendum est; an significativa quadam obligatione proveniat, quod tanto prudentius oportet cavere Christianum, quanto efficacius prodesse videbitur.

(63) *Πολλάκις καὶ.... ἐφ' ἕτερον.* Sic Reg. 1 et Angl. Editi πολλάκις γὰρ διὰ τῆς ὑφ' ἕτερον.

(64) *Τῶν κακῶν.... τοῖς κακοῖς.* Sic codices tres mss. et Tigur. et Fronto Ducæus. Aliæ editiones τῶν καλῶν.... τοῖς καλοῖς.

(65) *Τῷ ληστεύοντι.* Fronto Ducæus ὁ τῷ ληστεύοντι.

(66) *Καὶ ὁ μὴ.* Deest καὶ in utroque Regio.

(67) *Καλόν.* Sic Fronto Ducæus et codex Joannis Frisii. Reg. uterque πρὸς τὸν νομιζόμενον κακόν.

(68) *Τοῦ κρίνοντος.* Editi addunt τοῦτον, quod multo melius abest a Reg. 1, et Angl. Nam superiora verba, τῷ δὲ φαύλῳ ἀναμιγείς, non significant conjunctionem cum hominibus malis, sed cum rebus; eamque Tatianus vitiosam esse demonstrat, exemplo petito ex ipsa cum hominibus malis, conjunctione. Inde patet, expungendum esse τοῦτον, ac paulo ante legendum εἰς αὐτό.

(69) *Θεραπεύεις.... αὐτόν.* Fronto Ducæus σεαυτόν. Gesnerus legendum conjicit σεαυτόν. Non legitimum, ut jam dixi, medicinæ usum vituperat Tatianus, sed postquam incantationes notavit, nunc illud etiam præscribit ut medicinæ non fidamus, quasi ipsa in se aliud præter materiales compositiones habeat, sed utilitatem, quam ex ea percipimus, ad Deum referamus. Basilius in ultima longiorum regularum pluribus demonstrat sic medicina utendum esse, ut morborum levatio non huic arti, sed Deo accepta referatur.

(70) *Κατακολούθησον.* Ita Reg. 1, melius quam

et in servitute redigunt. Ac recte admirandus ille in primis Justinus eos latronibus similes esse declaravit. Quemadmodum **260** enim nonnullos isti vivos capere solent, ac deinde suis eos pretio restituere; sic et qui existimantur dii, postquam nonnullorum corporibus obrepere, ac deinde opinionem præsentiæ suæ per somnia fecere, in publicum eos prodire jubent, ac omnibus spectantibus, cum rebus mundanis potiti fuerint, ab ægris avolant, et morbo, quem inflixerant, deleto, hominem pristinae valetudini restituunt.

19. *Pravæ cupiditates fidem conciliant dæmonum operationibus et prædictionibus.* — Cæterum vos qui hæc non perspicitis, a nobis, qui perspicimus, discite. Qui mortem a vobis contemni et animum nihil extra se quærentem exerceri dicitis (vestri enim philosophi tantum absunt ab hoc studio, ut quotannis nonnulli a Romanorum rege sexcentos aureos accipiant, nullam ad rem utilem, sed ne gratis barbam promissam gerant. Crescens quidem ille, qui in magna urbe nidum posuerat, puerorum amore superabat omnes, et omnino pecuniæ studio attentus erat. Iste autem mortis contemptor ita mortem metuebat, ut eam Justino, non secus ac mihi, veluti malum aliquod, machinationibus infer-

editi κατακολουθῆς, aut Reg. 2. κατακολουθεῖς. Fronto Ducæus κατακολουθήσας. Sic etiam in margine editio Tigurina. Ibidem quod legebatur in editis ἀποκαλεῖ emendatum ope codicum mss.

(71) *Λησταῖς.* S. Joannes Chrysostomus orat. 1 in *Judæos* dicit de dæmonibus: *Insidiari sciunt ac nocere, non mederi*; sed tamen etiamsi Deo permitte aliquando medeantur, quemadmodum homines, nimirum adhibitis medicamentis; in hoc comparat eos cum latronibus, qui pueris interdum bellaria, placentas, astragalos porrigunt, quibus inescatos libertate ac vita ipsa privant. Vid. Athenag. Apol., n. 23 et 27.

(72) *Μισθοῦ.* Sic mss. codices et Tigurin. Aliæ editiones μισθῶ.

(73) *Καὶ τὴν αὐτάρκειαν ἀσκεῖν.* Hæc verba sic reddenda: *et frugalitatem exerceri.* Hanc frugalitatem Tatianus n. 9 sic exprimit: Πένης δὲ καὶ ὁ μετριώτατος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐφιέμενος εὐμαρέστερον περιγίνεται. Ex *Addendis et emendandis.*

(74) *Ἀποδέουσι.* Sig. Reg. secundus, licet supra lineam Editi ἀποδεύουσι.

(75) *Ἐτησίους χρυσοῦς.* Lucianus in *Eunucho* non longe a primordio sic loquitur: Συντέταχται μὲν, ὦ Πάμφιλε, ὡς οἶσθα, ἐκ βασιλέως μισθοφορά τις, οὐ φαῦλη, κατὰ γένη τοῖς φιλοσόφοις, Στωϊκοῖς λέγω καὶ Πλατωνικοῖς καὶ Ἐπικουρείοις, ἔτι καὶ τοῖς ἐκ τοῦ Περιπάτου, τὰ ἴσα τούτοις ἅπασιν. Ἐδει δὲ ἀποθανόντος αὐτῶν τινὸς ἄλλον ἀντικαθίστασθαι, δοκιμασθέντα ψήφῳ τῶν ἀρίστων· καὶ τὰ ἄθλα οὐ βοεῖη τις ἦν, κατὰ τὸν ποιητὴν, οὐδ' ἰερῆιον, ἀλλὰ μύρια κατὰ τὸν ἑνιαυτὸν ἐφ' ὅτῳ συνείναι τοῖς νέοις. *Scis, Pamphile, salarium, idque non exiguum, ab imperatore constitutum fuisse singulis generibus philosophorum, puta Stoicis, Platonicis, Epicureis, et Peripateticis, unicuique sectæ præmium æquale. Cæterum demortuo ex his quopiam, alius in ejus locum subrogandus, optimatum calculis probatus. Præmium autem non pellis bubula juxta poetam, neque porcellus: sed in singulos annos decem millia nummorum, quos accipiunt ut doceant juventutem.*

νες, τέχνη δὲ τοὺς ἀνθρώπους αἰχμαλωτεύουσι. Καὶ ὁ θαυμασιώτατος Ἰουστίνος ὀρθῶς ἐξεφώνησεν εἰκέναι τοὺς προειρημένους λησταῖς (71). Ὡς γὰρ ἐκείνοις ἔθος ἐστὶ ζωγρεῖν τινὰς, εἶτα τοὺς αὐτοὺς μισθοῦ (72) τοῖς οἰκείοις ἀποκαθιστᾶν· οὕτω καὶ οἱ νομιζόμενοι θεοὶ τοῖς τινῶν ἐπιφοιτῶντες μέλεσιν, ἔπειτα δι' ὀνείρων τὴν εἰς αὐτοὺς πραγματευόμενοι δόξαν, δημοσίᾳ τε τοὺς τοιούτους προῖέναι κελεύσαντες, πάντων ὀρώντων, ἐπειδὴ τῶν ἐγκοσμίων ἀπολαύσωσιν, ἀποπτάμενοι τῶν καμνόντων, ἦν ἐπραγματεύσαντο νόσον περιγράφοντες, τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαθιστῶσιν.

19. Ὑμεῖς δὲ, τούτων οὐκ ἔχοντες τὴν κατάληψιν, παρ' ἡμῶν τῶν εἰδόντων ἐκπαιδεύεσθε. Λέγοντες θανάτου καταφρονεῖν καὶ τὴν αὐτάρκειαν ἀσκεῖν (73) (οἱ γὰρ παρ' ὑμῖν φιλόσοφοι τοσοῦτον ἀποδέουσι (74) τῆς ἀσκήσεως, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς (75) ἑξακοσίους λαμβάνειν τινὰς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως μηδὲ τὸ γένειον δωρεὰν καθιέμενον αὐτῶν ἔχωσι. Κρίσκης οὖν ὁ ἐννεοσττεύσας τῇ μεγάλῃ πόλει (76), παιδεραστειᾷ μὲν πάντας ὑπερνεγκεν, φιλαργυρίᾳ δὲ πάνυ προσεχῆς ἦν. Θανάτου δὲ ὁ καταφρονῶν (77) οὕτως αὐτὸν ἐδεδῖει τὸν θάνατον, ὡς καὶ Ἰουστίνον, καθάπερ καὶ ἐμὲ, οὓς κακῶ (78) τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν (79) πραγματεύεσθαι, διότι, κηρύττων τὴν ἀλήθειαν, λίχνους καὶ ἀπατεῶνας

(76) *Τῇ μεγάλῃ πόλει.* Gesnerus ac ipse etiam Fronto Ducæus Megalopolim a Tatiano designari arbitrati sunt. Melius Rullinus et Christophorus *magnam civitatem* interpretantur in *Hist. eccles. Eusebii*, qui hunc Tatiani locum citat lib. iv, cap. 16. Romani ita appellari a Tatiano perspicuum est, tum ex minore Justinii *Apologia*, tum hoc ipso ex loco, ubi in Justinum, quem Romæ passum esse constat, Crescentis insidias commemorat Tatianus. Eodem modo Romam designat Porphyrius lib. ii *De abst. animal.*, p. 226, ubi sic loquitur: Ἄλλ' ἔτι καὶ νῦν τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λατιαρίου Διὸς ἑορτῇ σφαζόμενον ἄνθρωπον; *Sed etiam nunc quis nescit in magna urbe die festo Jovis Latiarum hominem mactari?* Sic etiam Roma appellatur apud Theodoret. in epistola Concilii Constantinopolitani, addito tamen Romæ proprio nomine. Interdum id nomen defertur aliis urbibus, ut Alexandriæ apud Evagrium lib. ii, cap. 4, Thebis apud Synesium *De Provid.* p. 94; Constantinopoli in epistola modo citata et apud S. Joannem Chrysost. or. 17 *ad Antioch.* et in epist. Attici *ad Cyrillum*, et apud Pallad. *Vit. S. Chrysost.* p. 85, et Photium *Nomocan.* cap. 2, tit. 8.

(77) *Ὁ καταφρονῶν.* Legitur: Ὁ καταφρονεῖν συμβουλεύων οὕτως αὐτὸς ἐδεδῖει τὸν θάνατον apud Euseb. *Hist.* l. iv, c. 16.

(78) *Καὶ ἐμὲ οὓς κακῶ.* Legendum ὡς κακῶ jaundudum monuere interpretes Tatiani. Codex Joan. Fris. οἶον κακῶ. Sic habet Eusebius ὡς καὶ Ἰουστίνον, καθάπερ μεγάλῳ κακῶ, τῷ θανάτῳ. Videtur Eusebius de industria illud καὶ ἐμὲ omisisse, quia nihil conducebat illius proposito. Probat enim ex hoc testimonio Justinum insidiis a Crescente structis occisum fuisse; quod idem Tatiano non evenit. Sed tamen retinendas esse has voces non solum ex codicum mss. consensu declaratur, sed etiam ex his quæ sequuntur: *Quosnam autem philosophorum, nisi nos solos, insectari solebat?* Fuit ergo periculorum Justinii socius Tatianus, quamvis mortem magno suo malo tunc effugerit.

(79) *Περιβαλεῖν.* Angl. περιλαβεῖν.

τοὺς φιλοσόφους συνήλεγχεν (80). Τίνας δὲ ἂν καὶ διώξαι τῶν φιλοσόφων, εἰ μὴ μόνους (81) ἡμᾶς εἴωθεν;) εἰ φατὲ μὴ δεῖν δεδιέναι τὸν θάνατον, κοινωνοῦντες ἡμῶν τοῖς δόγμασι, μὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην δοξομανίαν (82), ὡς Ἀνάξαρχος, ἀποθνήσκετε· χάριν δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως (83), τοῦ θανάτου καταφρονηταὶ γένησθε. Κόσμου μὲν γὰρ ἡ κατασκευὴ καλὴ, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ πολίτευμα φαῦλον· καὶ καθάπερ ἐν πανηγύρει θεατροκοπομένους ἔνεστιν ἰδεῖν τοὺς οὐκ εἰδότας τὸν Θεόν. Τί γὰρ ἐστὶ μαντικὴ; τί δὲ ὅπ' αὐτῆς πεπλάνησθε; Τῶν ἐν κόσμῳ πλεονεξιῶν ἐστὶ σοὶ διάκονος. Πολεμεῖν θέλεις, καὶ τὸν Ἀπόλλω σύμβουλον τῶν φόνων λαμβάνεις. Κόρην ἀρπάσαι θέλεις, καὶ τὸ δαιμόνιον σοὶ συναγωνίσασθαι προαιρῆ. Νοσεῖς διὰ σεαυτὸν, καὶ, ὡς περ Ἀγαμέμνων δέξα συμφράδμονας, εἶναι θέλεις μετὰ σεαυτοῦ θεούς. Βιοῦσά τις ὕδωρ (84) μαίνεται, καὶ διὰ λιθάνων (85) ἔκφρων γίνεται, καὶ σὺ τὴν τοιαύτην μαντεύεσθαι λέγεις. Προγνώστης ὑπῆρχεν ὁ Ἀπόλλων καὶ τῶν μαντευσόμενων διδάσκαλος· ἐπὶ τῆς Δάφνης ἑαυτὸν ἐψεύσατο. Ἀρῦς, εἰπέ μοι, μαντεύεται, καὶ πάλιν ἔρπιθες προαγορεύουσι; Σὺ δὲ τῶν ζώων καὶ φυτῶν ἐλάττων ὑπάρχεις; Καλὸν ἄρα σοὶ γενέσθαι ξύλω μαντικῷ (86), καὶ τῶν ἀεροφοίτων τὴν πτῆσιν λαμβάνειν. Ὁ ποιῶν σε φιλάργυρον, οὗτος καὶ περὶ τοῦ πλουτεῖν σοὶ μαντεύεται. Στάσεις καὶ μάχας ὁ ἐγείρων, καὶ περὶ τῆς ἐν πολέμῳ νίκης προαγορεύει. Τῶν παθῶν ἂν ὑπάρχης ἀνώτερος (87), τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων καταφρονήσεις. Τοιοῦτους ἡμᾶς ὄντας μὴ ἀποστυγήσητε, ἀλλὰ παραιτησάμενοι τοὺς δαίμονας Θεῶ τῷ μόνῳ κατακολουθήσατε. Πάντα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδὲ ἐν. Εἰ δὲ ἐστὶν ἐν τοῖς φρομένοισι καὶ δηλητήριον, τοῦτο διὰ τὸ ἐνάμαρτον ἡμῶν ἐπισυμβέβηκεν. Ἐχω δεικνύειν τὴν τούτων εἰκόνα· μόνον (88) ὑμεῖς κατακούσατε, καὶ ὁ πιστεύων ἐπιγνώσεται.

^a Joan. 1, 3.

(80) *Συνήλεγχεν*. Euseb. ἔξήλεγχεν. Nicephorus et codices Colbertini Eusebii cum uno ex Regiis perantiquo habent ut Tatianus.

(81) *Μόνους*. Ita mss. codices et Fronto Ducæus. Aliæ editiones νόμους.

(82) *Δοξομανίαν*. Jam antea emendavimus vulgatam lectionem *δοξημανίαν*, quæ cum iterum hic occurreret, visa est emendanda, quamvis in codicibus mss. et editis exstet, excepto cod. Angl. et edit. Front. Ducæi.

(83) *Τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως*. Horum verborum non is videtur esse sensus, ut mortem Dei cognitionis comparandæ causa spernamus, sed ut eam pro fide libenter oppetamus. Dei enim cognitio idem interdum sonat apud Tatianum ac fides quæ per charitatem operatur. Anima Dei cognitione instructa n. 13 idem est ac anima quæ Spiritum sanctum accepit.

(84) *Βιοῦσά τις ὕδωρ*. Lucianus in *Bis accusato* peracute ridet laboriosam artem Apollinis, cui *nonne Delphis esse necesse est: paulo post Colophonem cursu petit: inde et Xanthum transit, postea Clarum currendo contendit, deinde Delum aut Branchidas, denique quocunque vates sacrum laticem pota, manducata lauro et concusso tripode venire jubet: καὶ ὄλωσ ἐνθα ἂν ἡ πρόμαντις βιοῦσα τοῦ ἱεροῦ νάματος καὶ μασησαμένη δάφνης καὶ τὴν τρίποδα διασεισαμένη κελευθὴ παρῆναι*. Narrat Cornelius Tacitus ad annum 771, apud Clarium Apollinem, non feminam ut apud Delphos, sed certis e familiis et

A re conatus sit, quia veritatem prædicans gulæ et fraudis philosophos arguebat. Quosnam autem philosophorum, nisi nos solos insectari solebat? si mortem metuendam non esse dicitis, decretis nostris consentientes; ne mortem, ut Anaxarchus, propter insanum hominum laudis amorem appetatis, sed propter Dei cognitionem, contemptores mortis efficiamini. Mundi enim constructio præclara, sed prava in eo vivendi ratio; ac videre est eos, qui Deum ignorant, tanquam in solenni conventu admiratione et plausu excipi. Quid enim est divinatio; cur ab ea decipimini? Ministra est tibi vigentium in mundo cupiditatum. Vis bellum gerere, et Apollinem consiliarium cædium capis. Vis rapere virginem, et dæmonem tibi optas auxilio venire. Ægrotas per te ipse, et ut Agamemnon decem consiliarios, ita deos tibi cupis adesse.

261 Quædam furit aqua pota, et adhibito thure amens fit: hanc tu vaticinari dicis. Præscius erat futurorum Apollo et vaticinantium magister: se ipse in Daphne frustratus est. Quercus, dic mihi, divinât, rursumque aves futura prænuntiant? Tu vero animalibus et plantis ignobilior es? Præclarum tibi erat fieri lignum præsagum et avium volatum sumere. Qui te facit avarum, idem et de re facienda vaticinatur. Qui seditiones et pugnas excitat, idem et de belli victoria prædicat. Si perturbationes animi viceris, omnia quæ in mundo sunt contemnes. Cum tales simus, nolite nos odio prosequi, sed dæmonibus rejectis, solum Deum sectamini: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*^a. Si quid autem veneni est in his quæ nascuntur, id propter peccatum nostrum supervenit. Horum inaginem demonstrare licet; tantum vos auscultate, et qui credit intelliget.

ferme Mileto accitum sacerdotem, hausta fontis arcani aqua edere responsa versibus. Vid. Greg. Nyss. *contra falsum, Vit. Apollonii lib. vii*, Porphyrium in epistola ad Anebonem, ubi videtur a Luciano dissentire. Nam Clarium quidem sacerdotem ait, epota aqua, in exstasim rapi; at Pythiæ id evenire, dum insidet cuidam orilicio; in Branchidis autem prophetissam id assequi, dum vaporibus ex aqua manantibus perfunditur.

(85) *Διὰ λιθάνων*. Legimus apud Dionem Cassium, pag. 42, exstitisse Apolloniæ oraculum quoddam, ubi ex thure in ignem injecto futura prænoscebantur. Ejusmodi oraculis operam videntur dedisse, qui a Cyrillo Alex. vi, in *Jul.*, p. 198, vocantur ἔμπυρομάντις.

(86) *Ξύλω μαντικῷ*. S. Hieronymus in illud Osee iv: *Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculus ejus annuntiavit ei*, sic loquitur: *Propheta quasi stupens et mirabundus eloquitur: Populus meus, qui quondam meo vocabatur nomine, lignum interrogavit et virgas; quod genus divinationis Græci ῥαβδομαντείαν vocant. Unde in Ezechiele legimus (c. xxv) quod virgas suas miscuerit Nabuchodonosor contra Ammon et Jerusalem, et exierit virga contra Jerusalem*. Vid. Cyrill. Alexand. in eundem Osee locum.

(87) *Ἀνώτερος*. Deest in Reg. 2, ubi ad marg. κρείττων.

(88) *Μόνον*. Anglicanus codex et edit. Tigur. pro hac voce habent *μὴν*.

20. *Pharmacis curati grates Deo agere debemus, A et materia spreta alas Spiritus querere.* — Etiam si te pharmacis cures, quod quidem tibi ad indulgentiam concedo, oportet tamen ut testimonio tuam rem Deo assignes. Trahit enim nos adhuc mundus, et materiam propter imbecillitatem quaero. Alae enim erant animae Spiritus sanctus, quem cum peccando projecisset, volavit instar pulli et humi cecidit; caelesti autem convictu delapsa inferiorum commercium appetivit. Transmigrarunt daemones, primi homines ejecti sunt; ac isti quidem e caelo detrusi, hi autem e terra, non ista quidem, sed hoc rerum ornatu praestantiore. Deinceps oportet ut, antiquae conditionis desiderio commoti, quidquid obstat removeamus. Non enim infinitum est caelum, o bone, sed finitum, et terminis circumscriptum. B Supra illud autem saecula praestantiora, quae tempestatum, ex quibus varii morbi nascuntur, vicissitudinem nesciunt, sed temperie omni praedita diem habent perpetuum ac lumen nostris hominibus inaccessum. Qui autem terrae descriptiones elaboraverunt, ii quantum homini fas erat, regiones descripserunt; sed cum non haberent quod de iis, quae ultra sunt, dicerent, propterea quod 262 invisibilia non possint, maris aestus causati sunt, et quod marium aliud alga, aliud luto plenum sit, et locorum alia torrida, alia frigida et gelu concreta. Nos autem quae a vobis ignorantur per prophetas didicimus; qui quidem cum certo tenerent corpus simul cum anima indumentum caeleste mortalitatis C immortalitatem adepturum, plurima caeteris animabus abscondita praenuntiabant. Potest autem quisquis nudus est hoc ornamentum consequi et ad veterem cognationem redire.

21. *Cum doctrina Christianorum de Deo sub hominis forma nato comparatur doctrina Graecorum de diis.* — Non enim desipimus, o Graeci, nec nugae praedicamus, Deum sub hominis forma natum nuntiantes. Qui nobis convicium facitis, fabulas ve-

(89) Προσάπτειν σὲ δεῖ. Postremam vocem addidimus ex Regiis codicibus, et Angl. et Tigur.

(90) Ἐτι καθέλκει. Sic Reg. 1, Angl., Fronto Ducæus, et ad marg. edit. Tigurina. Aliæ editiones ἐπι-καθέλκει.

(91) Μετωκίσθησαν. Ad marginem Regii primi legitur hoc scholium: Κατ' ἐξουσίαν διδασκαλικῶς, D οὐκ ἐπιδεικτικῶς ταῦτα.

(92) Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον. Nempe οὐρανόν, ex quo patet hac voce non caelum a Tatiano intelligi, ut Valesius existimavit, not. in Euseb., p. 259, sed orbem terrarum. Agit enim hic de paradiso, quem in terra longe praestantiore, quam haec nostra est, situm fuisse pronuntiat. Sed cum id difficile ad credendum videri posset, ultra eas regiones, quae nobis cognitae sunt, alias esse longe meliores contendit, ac testimonio utitur geographorum, qui, ut observat Ducæus, solebant teste Plutarcho Vit. Thes. ad marginem tabularum adnotare: Τὰ δὲ ἐπέ-κλεινα θῖνες ἀνδρῶν καὶ θηριῶδεις, ἢ πηλὸς αἰθῆρας, ἢ Σκυθικὸν κρύας, ἢ πέλαγος πεπηγός. Tota ergo Tatiani disputatio hujus orbis terrarum finibus continetur, ac proinde illud τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον idem valet ac τὰ δὲ ἐπέκλεινα, quod paulo post sequitur, ac de regionibus ultra eas, quae nobis cognitae sunt,

20. Κὰν θεραπεύσθε φαρμάκοις, κατὰ συγγνώ-μην ἐπιτρέπω σοι· τὴν μαρτυρίαν προσάπτειν σὲ δεῖ (89) τῷ Θεῷ. Κόσμος γὰρ ἡμᾶς ἔτι καθέλκει (90), καὶ δι' ἀτονίαν τὴν ὕλην ἐπιζητῶ. Πτέρωσις γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς τὸ Πνεῦμα τὸ τέλειον, ὅπερ ἀποβρίψασα διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἔπη ὡσπερ νεοσσός, καὶ χαμαι-πετῆς ἐγένετο· μεταβάσα δὲ τῆς οὐρανοῦ συνουσίας, τῶν ἐλαττόνων μετουσίαν ἐπεπόθησεν. Μετωκίσθη-σαν (91) οἱ δαίμονες, ἐξωρίσθησαν οἱ πρωτόπλαστοι· καὶ οἱ μὲν ἀπ' οὐρανοῦ κατεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀπὸ γῆς μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης, κρείττονος δὲ τῆς ἐνταυθοῖ διακοσμήσεως. Καὶ χρὴ λοιπὸν ἡμᾶς, ἐπιποθήσαντας τὸ ἀρχαῖον, παραιτήσασθαι πᾶν τὸ ἐμποδίων γινόμε-νον. Οὐκ ἔστι γὰρ ἄπειρος ὁ οὐρανός, ὡς ἄνθρωπε, πε-περασμένος δὲ, καὶ ἐπὶ τέρματι. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον (92), αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὥρων ἔχον-τες, δι' ὧν ποικίλαι νόσοι καθίστανται, πάσης δὲ εὐ-χρασίας μετεκληφότες ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσας, καὶ φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. Οὐ μὲν οὖν τὰς γεωγραφίας ἐκπονήσαντες, μέχρις ἦν δυνατὸν ἀνθρώπων, τῶν χωρίων τὴν ἀναγραφὴν ἐποιή-σαντο. Τὰ δὲ ἐπέκλεινα λέγειν οὐκ ἔχοντες διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς θεωρίας, ἀμπώτεις (93) ἠτιάσαντο, καὶ θαλασσῶν τὴν μὲν πρᾶσώδη, τὴν δὲ πηλώδη· τόπων δὲ, τῶν μὲν τὸ ἐκχυρὸν, τῶν δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ διαπεπηγός. Ἡμεῖς δὲ τὰ ὑπ' ὑμῶν ἀγνοούμενα διὰ προφητῶν μεμαθήκαμεν· οἵτινες ἅμα τῇ ψυχῇ πε-πεισμένοι, ὅτι πνεῦμα τὸ οὐράνιον ἐπέκλειμα τῆς θνητότητος τὴν ἀθανασίαν (94) κεκτήσεται, τὰ ὅσα μὴ ἐγίνωσκον αἱ λοιπαὶ ψυχᾶι, προβλεγόν. Δυνατὸν δὲ παντὶ γυμνητεύοντι κτήσασθαι τὸ ἐπικόσμημα, καὶ πρὸς τὴν συγγένειαν τὴν ἀρχαῖαν ἀναδραμεῖν.

21. Οὐ γὰρ μωρίζομεν, ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ λήρους ἀπαγγέλλομεν, Θεὸν ἐν ἀνθρώπου μορφῇ γε-γονέναι καταγγέλλοντες. Οἱ λοιδοροῦντες ἡμᾶς συγ-κρίνατε τοὺς μύθους ὑμῶν τοῖς ἡμετέροις διηγήμασι. Διήφοδος, ὡς φασιν, ἦν ἡ Ἀθηναῖα διὰ τὸν Ἐκτορα,

repositis accipi debet. Caeterum non soli Tatiano ejusmodi ultra Oceanum regiones placuerunt. Notum enim est omnibus illud S. Clementis in epist. 1 ad Cor., cap. 20: Ὁκεανὸς ἀνθρώποις ἀπέραντος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι. Oceanus hominibus imper-meabilis et qui post ipsum sunt mundi. Vide adno-tationem Cotelerii in hunc S. Clementis locum. In Platonis testimonio, quod citatur ab Athenagora, Apol., n. 4, οὐρανός idem sonat ac κόσμος, et cum mundus saepe orbem terrarum significet, videtur id Tatianum adduxisse, ut οὐρανόν eodem sensu usur-paret. Huc ergo redit tota illius sententia: mundus noster non est infinitus, sed nostrae ignoratio-ni tribuendum, si remotiores illius terminos non deprehendimus. Mok. cod. Joan. Tres. ἐν τέρματι.

(93) Ἀμπώτεις. Ita Reg. 1, et Front. Editi ἀμ-πώτεις.

(94) Τὴν ἀθανασίαν. Haec desunt in codice An-glicano, nec leguntur in Regio 1, nisi ad margi-nem, ac forte e margine in textum venerunt. Nullus autem dubito quin hoc loco legendum sit, ut in interpretatione expressi σῶμα, non vero Πνεῦμα. Non enim Spiritus sanctus, sed corpus cum anima induet immortalitatem.

καὶ χάριν Ἀδμήτου Φοῖβος ἀχειρεκόμενης (95) τὰς εὐλίποδας βοῦς ἐποιμαίνε, καὶ πρεσβῦτις ἀφικνεῖται πρὸς τὴν Σεμέλην ἢ τοῦ Διὸς γαμετή. Τοιαῦτα δὲ μελετῶντες, πῶς ἡμᾶς διαγελᾶτε; Τέθνηκεν ὑμῶν ὁ Ἀσκληπιὸς, καὶ ὁ τὰς πεντήκοντα παρθένους μὲν νυκτὶ Θεσπιάσι (96) διακορευσας, βορᾶ πυρὸς ἑαυτὸν παραδοῦς, οἴχεται. Προμηθεὺς τῷ Καυκάσῳ προσαρτηθεὶς, τιμωρίαν χάριν τῆς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας ὑπήνεγκεν. Φθονερός ὁ Ζεὺς καθ' ὑμᾶς (97), καὶ κρύπτει τὸν ὄνειρον (98) τοῖς ἀνθρώποις βουλόμενος ἀπόλλυσθαι. Διόπερ ἀποβλέψαντες πρὸς (99) τὰ οἰκεῖα ἀπομνημονεύματα, κἂν ὡς ὁμοίως μυθολογοῦντας (1) ἀποδέξασθε. Καὶ ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀφραίνομεν, φλήναφα δὲ τὰ ὑμέτερα. Γένεσιν ἂν λέγητε θεῶν, καὶ θνητοὺς αὐτοὺς ἀποφανείσθε. Διὰ τί γὰρ οὐ κῦει νῦν ἡ Ἥρα; Πότερον γεγήρακεν; ἢ τοῦ μηνύσαντος (2) ὑμῖν ἀπορεῖτε; Πείσθητέ μοι νῦν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, μηδὲ τοὺς μύθους; μηδὲ τοὺς θεοὺς ὑμῶν ἀλληγορήσητε. Κἂν γὰρ τοῦτο πράττειν ἐπιχειρήσητε, θεότης ἢ καθ' ὑμᾶς ἀνήρηται καὶ ὑφ' ὑμῶν (3). Οἱ γὰρ τοιοῦτοι παρ' ὑμῖν ὄντες οἱ δαίμονες, ὅποιοι καὶ λέγονται, φαῦλοι τὸν τρόπον εἰσὶν ἢ μεταγενόμενοι πρὸς τὸ φυσικώτερον, οὐκ εἰσὶν οἷοι καὶ λέγονται. Σέβειν δὲ τῶν στοιχείων τὴν ὑπόστασιν, οὐτ' ἂν πεισθεῖν, οὐτ' ἂν πείσαιμι τὸν πλησίον. Καὶ Μητρόδωρος δὲ ὁ Λαμψακηνὸς, ἐν τῷ περὶ Ὀμήρου λίαν εὐθήθως διελέχεται, πάντα εἰς ἀλληγορίαν μετάγων. Οὔτε γὰρ Ἥραν, οὔτε Ἀθηνᾶν, οὔτε Δία τοῦτ' εἶναί φησιν, ὅπερ οἱ τοὺς περιβόλους αὐτοῖς καὶ τεμένη καθιδρύσαντες νομίζουσι· φύσεως δὲ ὑποστάσεις καὶ στοιχείων διακοσμήσεις. Καὶ τὸν Ἔκτορα δὲ, καὶ τὸν Ἀχιλλέα δηλαδὴ, καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα, καὶ πάντας ἀπαξιαπλῶς Ἕλληνας τε καὶ βαρβάρους σὺν τῇ Ἑλένῃ καὶ τῷ Πάριδι τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπάρχοντας, χάριν οἰκονομίας ἐρεῖτε (4) παρεισῆχθαι, οὐδε-

(95) Ἀχειρεκόμενης. Joannis Frisii codex : ἀχειρεκόμενης.

(96) Θεσπιάσι. Non immerito castigavit Fronto Ducæus hanc Gesneri interpretationem : *Qui Thespiæ filias quinquaginta violavit*. Illud enim Θεσπιάσι locum, ubi gesta res est, necessario designat. Præterea, ut idem observat Ducæus, Thespiæ filias hoc stuprum passas esse testantur Pausanias in *Bæoticis*, Athenæus lib. xiii, Clemens in *Protrept.*, Arnobius lib. iv. His adjungi potest Gregorius Naz. *orat.* 3, p. 108. Favet tamen Gesneri sententiæ Diodorus Siculus, qui testatur *Thespiam Atheniensem Erechthei filium, cum quinquaginta filias ex diversis mulieribus genuisset, easque omnes ex Herculis complexu prolem suscipere vehementer optaret, eum ad solemne quoddam sacrificium invitasse, eidemque magnifice admodum et laute excepto singulas seorsim submisisse. Illum autem cum omnibus una eademque nocte congressum, eorum qui Thespiadæ vocantur patrem effectum esse*. Addit ex his Thespiadæ duos Thebis mansisse, septem vero in urbe Thespiarum, δημούχους fuisse, eorumque posteros per diu urbis principes fuisse.

(97) Καθ' ὑμᾶς. Sic Regius I, et edit. Tigurina. Aliæ editiones καθ' ἡμᾶς.

(98) Κρύπτει τὸν ὄνειρον. Frustra auctor Editionis Oxon. ὄνειρον hic poni putat pro ὄνηρον, auxiliatorem. Respicit Tatianus ad librum secundum *Iliadis*, ubi Jupiter dicitur Agamemnoni somnium perniciosum, οὐλὸν ὄνειρον, misisse, ut Achillem honore afficeret, ac multos perderet apud naves Achil-

stras conferte cum nostris narrationibus. Deiphobus erat, ut serunt, Minerva propter Hectorem, et in gratiam Admeti intonsus Apollo flexipedes boves pascebat; anusque venit ad Semelem Jovis conjux. Qui talia excolitis, quomodo nos irridetis? Obiit Æsculapius vester, et qui quinquaginta virgines una nocte Thespiis violavit, cum se voraci flammæ tradidisset, vitam reliquit. Prometheus Caucasso affixus pœnas ob collatum in homines beneficium persolvit. Jupiter secundum vos invidus est et somnium hominibus abscondit, eos perire volens. Quapropter propria monumenta intuentes, saltem nos, ut similia fabulantes, approbate. Ac nos quidem non desipimus: vestra autem meræ sunt nugæ. Si generationem deorum memoratis, etiam mortales eos declaratis. Cur enim nunc Juno non prægnat? Utrum consenuit, an deest qui vobis nuntium afferat? Credite nunc mihi, o Græci, nec fabulas, nec deos vestros ad allegoriam trahite. Nam si id facere tentetis, vestra etiam a vobis numina evertuntur. Vel enim dæmones improbis sunt moribus, si tales sunt quales apud vos dicuntur; vel si transferuntur ad naturam, non ii sunt qui dicuntur. Equidem ad colendam elementorum naturam nec adducar ipse, nec quemquam adduxerim. Metrodorus autem Lampsacenus in libro *De Homero* stolide prorsus disseruit, omnia ad physiologiam revocans. Nam nec Junonem, nec Minervam, nec Jovem id esse dicit quod existimant, qui ædes illis et templa constituerunt, sed naturæ partes et elementorum dispositiones. Hectorem etiam et Achillem et Agamemnonem, ac omnes omnino Græcos et barbaros cum Helena et Paride, ad eandem naturam referri dicetis, et artis ac dispensationis causa introductos fuisse, cum prædictorum vorum. Sic Somnium jussu Jovis alloquebatur Agamemnonem:

Θωρήξαι σε κέλευσε καρηκομῶντας Ἀχαιοὺς,
Πανσυδίη· νῦν γὰρ κεν ἔλοις πόλιν εὐρυάγυιαν
Τρώων.

Armare te jussit comatos Achivos omnibus copiis: nunc enim capies civitatem latos vicos habentem Trojanorum. Agamemnon cum ambiguam illam vocem πανσυδίη minus intelligeret, quæ, ut observat Synesius *De insomn.*, p. 149, Achillem et Myrmidonum phalangem complectebatur, stulte delusus est, quasi urbem primo impetu sine Achillis auxilio capturus.

(99) Πρὸς. Reg. 2 et Fris. εἰς.

(1) *Μυθολογοῦντας*. Fronto Ducæus addit ἡμᾶς.

(2) *Μηνύσαντος*. Legendum putat H. Stephanus μηνύσοντος.

(3) *Καὶ ὑφ' ὑμῶν*. Sic Ducæus, cui favent Regii codices, nisi quod habent ὑφ' ἡμῶν καὶ ὑφ' ὑμῶν. Aliæ editiones καὶ ὑφ' ἡμῶν. Mox leg. ἢ γὰρ τοιοῦτοι

(4) *Ἐρεῖτε*. Ita codex Anglicanus, Tigur. et Ducæus. Alii ἐρεῖ τε, nempe Achillem et omnes Græcos, Hectorem et omnes barbaros, Metrodorus, si secum constet, pariter asseverabit nullos exstitisse. Sed malim legere ἐρεῖτε. Monitis paulo ante Græcis ne fabulas suas ad physiologiam trahant, nunc demonstrat quid incommodi ex hac rerum explicandarum ratione consequatur. Ibidem codex Joannis Frisii ἐν τῇ ποιήσει παρεισῆχθησαν. Mox Reg. 1 τῶν προειρημένων. Deerat articulus in editis.

hominum nullus exstitisset. Atque hæc quidem animi causa protulimus; nostram enim Dei cognitionem ne conferre quidem fas est cum iis, qui in materia et luto volutantur.

22. *Solemnes ludi Græcorum et histriones exagitantur.* — Quales enim sunt disciplinae vestrae? Quis non rideat solemnes vestros et publicis peractos sumptibus ludos, qui pravorum dæmonum occasione celebrati, homines in ignominiam impingunt? Vidi sæpenumero quemdam, et cum viderem miratus sum, et postquam miratus sum contempsi, ut qui alius sit intus, foris autem id quod non est mentiatur. Hunc, inquam, vidi luxu valde diffluentem, et mollitie omni fractum, ac modo oculis rutilantem, modo manus huc et illuc versantem et luto vultu insanientem, et nunc Veneri, nunc Apollini similem; unum omnium deorum accusatorem, superstitionis compendium, vituperatorem actionum heroicarum, cædium histrionem, adulterii monstratorem et avaritiæ, cynædorum doctorem, occasionem sententiarum capitalium; eundem tamen ab omnibus laudatum. Ego autem illum omnia mentientem, ejusque impietatem et studia, ac totum

(5) Ὡς περ ἐπὶ ὑποθέσεως. Male Gesnerus, *argumento sermonis invitati*. Paulo ante comparaverat res Christianorum cum ethnicorum rebus dicendo: *Propria intuentes monumenta, saltem nos ut similia fabulantes approbate*. Inde adductus est ad Metrodori nugæ referret. Ne cui ergo videretur seriam comparationem instituisse inter res adeo dissimiles, declarat se hæc dixisse tanquam ex hypothesi, id est supponendo, at minime statuendo aut concedendo res Christianas cum Græcis posse conferri.

(6) Τοῖς εἰς ὕλην. Articulus additus ex cod. Angl. et editione Tigurina.

(7) Εἰδὼν τινα. Tatiani editores, et eruditi critici, in his Tillemontius, Crescentem Cynicum, jam antea notatum, iterum hoc loco describi existimant. Sed illis assentiri non possum. Nam Tatianum de mimis loqui demonstrant et quæ præcedunt, et quæ sequuntur, ac ipsa etiam instituta descriptio. Quod enim sic præfatur: *Quis non rideat solemnes ludos*, id cum non de philosophis, sed de spectaculis disputaturum indicat. Tres autem ludorum species percurrit, mimos, pugiles et gladiatores. De duobus postremis nulla prorsus controversia; neque etiam de primis ulla supererit, si attendamus hæc verba: *Ut qui alius sit intus, foris autem id quod non est mentiatur. Hunc vidi luxu valde diffluentem et mollitie omni fractum, ac modo oculis rutilantem, modo manus huc et illuc versantem, nunc Veneri, nunc Apollini similem*. Nonne hæc ad scenam necessario referenda, ubi, ut ait Tertullianus, lib. *De spect.*, cap. 10: *Quæ privata et propria sunt scenæ de gestu et flexu corporis, nam mollitiam Veneri et Libero immolant*; ubi, ut idem *Apol.*, cap. 15, *imago dei alicujus ignominiosissimum caput et famosum vestit, et corpus impurum et ad istam artem effeminatione productum Minervam aliquam vel Herculem representat*. Quod autem hunc hominem Tatianus cædium actorem et magistrum mæchandi vocat, id cum scena quadrare nemo non videt.

(8) Λυγιζόμενον. Reg. 2, λογιζόμενον.

(9) Διὰ πηλίνης ὄψεως. Quod ait Lucianus *Peregrinum facie luto illita prodiisse in publicum, χριόμενος δὲ πηλῶ τὸ πρόσωπον*, id ut insigne hujus

νόος ὕψους τῶν προειρημένων ἀνθρώπων. Ταῦτα δὲ ἡμεῖς προετίναμεν ὡς περ ἐπὶ ὑποθέσεως (5)· τὴν γὰρ ἡμετέραν περὶ τοῦ Θεοῦ κατάληψιν οὐδὲ συγκρίνειν ὅσιον τοῖς εἰς ὕλην (6) καὶ βόρβορον κυλινδουμένοις.

22. Οἷα γὰρ ἐστὶν ὑμῶν καὶ τὰ διδάγματα; Τίς οὐκ ἂν χλευάσει τὰς δημοτελεῖς πανηγύρεις ὑμῶν, αἷ, ἐροφάσει πονηρῶν δαιμόνων ἐπιτελούμεναι, εἰς ἀδοξίαν τοὺς ἀνθρώπους περιτρέπουσιν; Εἰδὼν τινα (7) πολλάκις, καὶ ἰδὼν ἐθαύματα, καὶ μετὰ τὸ θαυμάσαι, κατεφρόνησα, πῶς ἔσωθεν μὲν ἐστὶν ἄλλος, ἔξωθεν δὲ ὅπερ οὐκ ἐστὶ ψεύδεται, ἀβρυνόμενον σφόδρα, καὶ παντοίως διακλώμενον, καὶ τοῦτο μὲν τοῖς ὀφθαλμοῖς μαρμαρύσσοντα, τοῦτο δὲ τῷ χεῖρι λυγιζόμενον (8), καὶ διὰ πηλίνης ὄψεως (9) δαιμονῶντα, καὶ ποτὲ μὲν ὡς Ἀφροδίτην, ποτὲ δὲ Ἀπόλλωνα γινόμενον, ἓνα κατήγορον πάντων τῶν θεῶν (10), δεισιδαιμονίας (11) ἐπιτομήν, διάβολον ἡρωϊκῶν πράξεων, φόνων ὑποκριτὴν, μοιχείας ὑπομνηματιστὴν, θησαυρομανίας (12), κιναιδῶν παιδευτὴν, καταδικαζομένων ἀφορμὴν (13), καὶ τὸν τοιοῦτον ὑπὸ πάντων ἐπαινούμενον. Ἐγὼ δὲ αὐτὸν παρητησάμην πάντα ψευδόμενον, καὶ τὴν ἀθεότητά, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ τὸν ἀνθρώπον. Ὑμεῖς δὲ ὑπὸ τούτων συλαγω-

Cynici dementiæ exemplum narrat. Quare immerito eruditus Oxoniensis editor inde concludit, luteam faciem de qua hic Tatianus, Crescenti convenire. Multo aptius hac voce designatur larva ab histrionibus adhiberi solita.

(10) Ἐνα κατήγορον πάντων τῶν θεῶν. Hæc theatris optime conveniunt, ubi deorum flagitia et facinora agebantur aut acta referebantur. Unde Tertullianus *Apol.* cap. 15: *Cætera lasciviæ ingenia etiam voluptatibus vestris per deorum dedecus operantur... Sed et histrionum litteræ omnem sæditatem eorum designant*, et 1, ad *Nat.*: *Exinde quis non poetarum ex auctoritate principis sui in deos insolens, aut vera prodendo aut falsa fingendo? Et tragici quidem aut comici pepercunt, ut non ærumnas ac pœnas dei præferantur?* Sic etiam Lactantius lib. v, c. 20: *Qualis hæc religio aut quantæ majestas putanda est quæ adoratur in templis, illudatur in theatris!* Vid. Theophil. lib. iii, n. 15.

(11) Δεισιδαιμονίας. Quia scilicet, ut paulo ante dixit, hæc occasione pravorum dæmonum fieri solebant. Sic etiam Tertullianus *De spect.*, cap. 10, demonstrat res scenicas idololatria totas contineri, sive origo spectetur, sive apparatus, sive theatrum, quod proprie sacrarium Veneris est.

(12) Θησαυρομανίας. Videtur deesse καί, aut forte nomen aliquod simile iis quæ præcedunt et sequuntur.

(13) Καταδικαζομένων ἀφορμήν. Sæpe usu evenit, ut scenæ insignium virorum accusatoribus viam aperirent. Unde Aristophanes cum Anyto et Melito constituisse dicitur, ut Socratem luderet in *Nubibus*. Sed præcipue in Christianos invehi solebant mimi et scenobatae. *Odisse debemus*, inquit Tertullianus, *De spect.* 26, *istos conventus et cætus ethnicorum, vel quod illic nomen Dei blasphematur, illic in nos quotidiani leones expostulantur, inde persecutiones decernuntur, inde tentationes emittuntur*. Ex his emendari potest locus corruptus, lib. 1, ad *Nat.* cap. 10, ubi ait: *Quod si, ut unus atque alius... mus ait, idcirco vobis quoque irascuntur (dii) quoniam de nostra eradicatione negligitis, absolutum est de infirmitate et mediocritate eorum*. Videtur commode expleri hæc lacuna, si legatur, *unus atque alius mimus*.

γείσθε (14), καὶ τοὺς μὴ κοινωνοῦντας ὑμῶν ταῖς πραγματείαις λοιδορεῖτε. Κεχτηνῆναι πολλῶν ἀδόντων οὐ θέλω, καὶ τῶν νεύοντι καὶ κινουμένῳ παρὰ φύσιν οὐ βούλομαι συνδιατίθεσθαι. Τί θαυμαστὸν, ἢ παρ' ὑμῖν ἐξηρημένον διαπράττεται; Ῥιναυλοῦσι (15) τὰ αἰσχρά, κινουῦνται δὲ κινήσεις ἃς οὐκ ἐχρῆν, καὶ τοὺς ὅπως δεῖ μοιχεύειν ἐπὶ τῆς σκηνῆς σοφιστεύοντας αἰθυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ παῖδες θεωροῦσι. Καλὰ παρ' ὑμῖν (16) τὰ ἀκροατήρια, κηρύττονται πάνθ' ἅπερ ἐν νυκτὶ μοχθηρῶς πραγματεύεται, καὶ τέρποντα τοὺς ἀκροατὰς αἰσχυρῶν λόγων ἐκφωνήμασι. Καλοὶ δὲ εἰσιν ὑμῶν καὶ οἱ ποιηταὶ ψευδολόγοι, καὶ διὰ σχημάτων (17) ἐξαπατῶντες τοὺς ἀκροωμένους.

23. Εἶδον ἀνθρώπους ὑπὸ τῆς σωμασκίας βεβαρημένους, καὶ φορτίον τῶν ἐν αὐτοῖς κρεῶν περιφέροντας (18), οἷς ἐπαθλα καὶ στέφανοι πρόκεινται, παρακαλουμένων αὐτοῦς τῶν ἀγωνοθετῶν, οὐκ ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ, ὀδρεως δὲ καὶ στάσεως φιλονεικίᾳ, καὶ τὸν μᾶλλον πλήκτην στεφανούμενον. Καὶ ταῦτα μὲν ἔστι τῶν κακῶν τὰ ἐλάττονα· τὰ δὲ μείζονα τίς οὐκ ἂν ἐξεῖπειν ὀκνήσειεν; Ἀργίαν τινὲς ἐπανηρημένοι, διὰ τὴν ἀσωτίαν ἑαυτοῦς εἰς τὸ φονευθῆναι πιπράσκουσι. Καὶ πωλεῖ μὲν ἑαυτὸν ὁ πονῶν (19), ὁ δὲ πλουτῶν ὠνεῖται τοὺς φονεύοντας· καὶ τούτοις οἱ μαρτυροῦντες καθίζονται, μονομαχοῦσι τε οἱ πυκτεύοντες περὶ οὐδενός, καὶ ὁ βοηθήσων οὐ κάτεισιν. Ἄρα γε τὰ τοιαῦτα ὑφ' ὑμῶν καλῶς ἐπιτελεῖται; Τὸ μὲν γὰρ στρατόπεδον τῶν μαιφονούντων, ὁ προῦχων ἐν ὑμῖν συναγείρει, ληστοτροφεῖν ἐπαγγελλόμενος· οἱ δὲ ληστεύοντες ἀπ' αὐτοῦ προΐασι, καὶ πάντες ἐπὶ τὴν θέαν συνίετε κριταὶ γινόμενοι, τοῦτο μὲν πονηρίας ἀγωνοθέτου, τοῦτο δὲ καὶ αὐτῶν τῶν μονομαχοῦντων. Ὁ δὲ τῶν φόνῳ μὴ περιτυχῶν, λυπεῖται· διότι μὴ κατεκρίθη πονηρῶν καὶ ἀθέων καὶ μιαρῶν ἔργων θεατῆς γενέσθαι. Θύετε ζῶα διὰ τὴν κρεωφαγίαν, καὶ ἀνθρώπους ὠνεῖσθε τῇ ψυχῇ τὴν ἀνθρωποφαγίαν (20) παρεχόμενοι, τρέφοντες αὐτὴν αἱματοχυσίας (21) ἀθρευτάταις. Ὁ μὲν οὖν ληστεύων φονεύει χάριν τοῦ λαβεῖν· ὁ δὲ πλουτῶν μονομάχους ὠνεῖται χάριν τοῦ φονεύεσθαι (22).

24. Τί μοι συμβάλλεται πρὸς ὠφέλειαν, ὃ κατὰ τὸν Εὐριπίδην μαινόμενος, καὶ τὴν Ἀλκμαίωνος (23)

(14) *Συλαγωγείσθε*. Ita Reg. uterque, Angl. et Tigur. In Regio 2 legitur ad marginem ψυχαγωγείσθε. Aliæ editiones δημαγωγείσθε, ex conjectura Gesneri, ut observat editor Anglicus.

(15) *Ῥιναυλοῦσι*. Hic in margine ascriptum erat: Ἦτοι ῥινοκτυποῦσιν, οὐδὲν τὸ πνεῦμα τοῖς ῥῶθωσι συνέλκοντες (συνελκόντων *Ælion.*), ποιδὸν ἦγον ἐπὶ κατάγελων ἀποτελοῦσι (occurrit hoc Scholion in codice priore Regio), id est, spiritum naribus concipientes sonum risus excitandi gratia elidunt. GESNER. Ista, ni fallor, ob oculos habuit Clemens, *Pædag.*, lib. III, c. 4, ubi ait de ejusmodi hominibus: Τὸ πορνικὸν ἀναίδην εἰς ἀσέλγειαν διὰ ῥινῶν ἐπιψοφοῦντες ἐπικιναιδίσμα, et paulo post: Ἐπικροτοῦσι τῇ ῥινὶ, βατράχων δίκην, καθάπερ ἔνοιον τοῖς μυκτῆρσι τὴν χολὴν κεκτημένοι. WORTH. Sic etiam Persius sat. 1: *Rancidulum quiddam balba de nare locutus.*

(16) *Παρ' ὑμῖν*. Sic Anglicanus codex. Editi παρ' ἡμῖν. Ibidem Reg. 1, κηρύσσοντα. Editi habe-

denique hominem rejeci. Vos autem capiunt ejusmodi homines, et qui communia vobiscum studia non habent, eos conviciis exagitalis. Hiare nolo multis canentibus: ab eo, qui innuit oculis et movetur præter naturam, nolo me in eisdem affectus vocari. Quid mirabile apud vos aut egregium peragitur? Resonante naso turpia loquuntur; moventur indecore: 264 et dum in scena mœchandi artem docent, filii vestri spectant ac filia. Præclara apud vos auditoria, quidquid nefarie noctu perpetratur prædicantia, et turpium sermonum declamationibus auditores oblectantia. Laude etiam digni sunt mendaces poetæ vestri, qui etiam per gestus suum auditoribus faciunt.

23. *De pugilibus et gladiatoribus*. — Vidi homines corporis exercendi studio aggravatos et pondus carniū suarum circumferentes, quibus præmia et coronæ, adhortantibus eos agonothesis proponuntur, non ad præclarum facinus, sed ad faciendæ injuriæ et excitandæ discordiæ contentionem; et qui magis percussor fuerit, coronatur. Atque hæc quidem minora sunt mala; majora autem quis non dicere refugiat? Quidam inertiam profitentes, propter luxuriam seipsos vendunt occidendos. Vendit se pauper; emit dives homicidas; sedent qui testimonium de his ferant, ac singulare certamen ineunt gladiatores nullam ob causam, nec quisquam descendit, qui auxilietur? An hæc præclare a vobis peraguntur? Qui enim inter vos dignitate præstat, exercitum homicidarum colligit, seque latrones alere profitetur. Prodeunt ab eo latrones, vosque omnes ad spectaculum convenitis, iudices futuri, partim agonothetæ improbitatis, partim et ipsorum gladiatorum. Dolet qui cædi non interfuit, quod spectandis nefariis et impiis et scelestis facinoribus non fuerit damnatus. Occiditis animalia ut carnem edatis, ac homines emitis, ut humanæ carnis epulum apponatis animæ, eamque valde impia sanguinis effusione pascatis. Occidit latro ut accipiat; dives emit gladiatores ut occidantur.

24. *De aliis spectaculis*. — Quid me juverit ille apud Euripidem furiosus, et Alcmaëonem matrici-

bant κηρύσσονται. Mox Joannis Frisii codex ἐκφωνήματα.

(17) *Καὶ διὰ σχημάτων*. Non figuras poeticas, sed gestus indicat Tatianus. Sic apud Clem. Alex. *Pædag.*, lib. III, cap. 4, ejusmodi homines ἀκολάστοις ῥήμασι καὶ στήμασι τέρπειν dicuntur.

(18) *Περιφέροντας*. Angl. et Ducæus ἐπιφέροντας. Mox idem codex Angl. ὑδρίσεως.

(19) *Ὁ πονῶν*. Cod. Joan. Fris. ὁ πεινῶν.

(20) *Τὴν ἀνθρωποφαγίαν*. Angl. et Tigur. διὰ τὴν. Reg. 2.

(21) *Αἱματοχυσίας*. Reg. uterque αἱματεχυσίας.

(22) *Φονεύεσθαι*. Sic editio Tigurina ad marginem. Male in aliis editionibus φονεύσθαι.

(23) *Ἀλκμαίωνος*. Quæ sequuntur existimat cruditus editor Oxon. non Euripidis quidem verba esse, sed sententiam. At nihil ex Euripido decerpi hoc loco Tatianus; sed actorem poetice describit, cui mandatæ Alcmaëonis matricidæ partes.

dam agens, qui nec oris sui formam retinet, ac majorem in modum hiat, ensemque circumfert, clamansque incenditur, et stolam inhumanam gerit. Valeant Hegesilai fabulæ; valeat Menandri lingua versuum scriptoris. Quid est, quod fabulosum tibicinem admirer, aut ut Aristoxenus de Thebano Antigenide curiosius laborem? Concedimus vobis res inanes. Vos ergo vel credite dogmatibus nostris, vel nostra nobis similiter relinquite.

25. *Philosophorum jactantia et dissensiones. Christianorum concors et præstantior doctrina, mores innocui.*— Quid magnum aut mirabile faciunt apud vos philosophi? Alterum lumerum negligunt, plurimam demittunt comam, barbam 265 alunt, ungues ferinos circumferunt. Ac nullius quidem sese dicunt egere; sed tamen, Protei more, coriario indigent propter peram, textore propter vestem, lignario propter baculum, divitibus propter ingluviem, et coquo. O canis æmulator homo, Deum ignoras, et ad belluarum imitationem declinas; qui publice clamas, non sine quadam hominis haud egeni confidentia, ulcisceris te ipse, ac nisi accipias, conviciaris; tibi que sit ars lucrandi philosophia. Platonis decreta sequeris; ecce tibi Epicureus sophista palam et aperte adversatur. Rursus Aristotelem vis sectari; tibi que Democriti sectator aliquis conviciatur. Pythagoras Euphorbum se fuisse ait, et Pherecydis doctrinæ est hæres. Aristoteles animæ immortalitatem exagitat. Vos autem qui tumultuosas habetis dogmatum

A μητροκτονίαν ἀπαγγέλλων; ᾧ μηδὲ τὸ οἰκεῖον πρόσ-
εστι σχῆμα, κέχηνέ (24) τε μέγα καὶ ξίφος περι-
φέρει, καὶ κεκραγῶς πίμπραται, καὶ φορέει στολὴν
ἀπάνθρωπον. Ἐρρέτω καὶ τὰ Ἡγησιλάου (25) μυ-
θολογήματα, καὶ Μένανδρος τῆς ἐκείνου γλώττης (26)
ὁ στιχοποιός. Τί δέ μοι καὶ τεθηπέναι τὸν μυθικὸν
αὐλητὴν; τί μοι καὶ κατὰ Ἀριστόξενον τὸν Θη-
βαῖον (27) Ἀντιγενίδην πολυπραγμονεῖν; Παραχω-
ροῦμεν ὑμῖν τὰ μὴ ὠφέλιμα, καὶ ὑμεῖς ἢ πείσθητε
τοῖς δόγμασι ἡμῶν, ἢ κατὰ τὸ ὅμοιον τῶν ὑμετέ-
ρων (28) ἡμῖν ἐκχωρήσατε.

25. Τί μέγα καὶ θαυμαστὸν οἱ παρ' ὑμῖν ἐργάζονται
φιλόσοφοι; Θατέρου γὰρ τῶν ὤμων ἐξαμελοῦσι (29),
κόμην ἐπιειμένοι πολλήν, πωγωνοτροφοῦσιν, ὄνυ-
χας θηρίων περιφέροντες, καὶ λέγοντες μὲν δεῖσθαι
μηδενός· κατὰ δὲ τὸν Πρωτέα σκυτοδέψου μὲν χρεῖ-
ζοντες διὰ τὴν πήραν, ὑφάντου (30) δὲ διὰ τὸ ἱμάτιον,
καὶ διὰ τὸ ξύλον δρυσοτόμου, διὰ δὲ τὴν (31) γαστρι-
μαργίαν τῶν πλουτούντων καὶ ὄψοποιου. Ὡς ζῆλῶν ἀν-
θρώπου τὸν κύνα, τὸν θεὸν οὐκ οἶδας, καὶ ἐπὶ τὴν ἀλο-
γον μίμησιν (32) μεταδέδωκας. Ὁ δὲ κεκραγῶς
δημοσίᾳ μετ' ἀξιοπιστίας, ἐκδικος γίνῃ σαυτοῦ, καὶ
μὴ λάθῃς, λοιδορεῖς· καὶ γίνεται σοι τέχνη τοῦ πορί-
ζειν τὸ φιλοσοφεῖν. Τοῖς Πλάτωνος ἐπη (33) δόγμασι·
καὶ ὁ κατ' Ἐπίκουρον σοφιστεύων διαπρύσιος ἀνθί-
σταταί σοι. Πάλιν τε εἶναι θέλεις κατὰ τὸν Ἀριστο-
τέλην· καὶ τις κατὰ τὸν Δημόκριτον λοιδορεῖται σοι.
Πυθαγόρας Εὐφορβὸς γεγενῆσθαι φησιν. Ὁ δὲ Ἀρι-
στοτέλης τοῦ Φερεκύδους δόγματος (34) κληρονόμος
ἐστὶ, καὶ τῆς ψυχῆς διαβάλλει τὴν ἀθανασίαν. Στα-
σιώδεις δὲ ἔχοντες τῶν δογμάτων τὰς διαδοχάς,

(24) Κέχηνέ τε. Reg. 2, κσχήνει τε.

(25) Ἡγησιλάου. Legendum Ἀκουσιλάου mo-
net eruditus editor Oxoniensis atque hujus emen-
dationis auctorem citat Jonsium, lib. 1, cap. 3, *De
scriptoribus philosophicis*.

(26) Τῆς ἐκείνου γλώττης. Subaudiendum vi-
detur ἔνεκα. Editor Oxoniensis hanc esse senten-
tiam putat: Qui pariter ac Acusilaus in re my-
thica versatur.

(27) Τὸν Θηβαῖον. Interdum in hac oratione oc-
currunt verba loco suo depulsa, quæ restitui non
possunt, nisi accuratissime investigando. Deesse
aliquod videtur post τὸν μυθικὸν αὐλητὴν, nec satis
commode dicitur κατὰ Ἀριστόξενον, τὸν Θηβαῖον
Ἀντιγενίδην πολυπραγμονεῖν. Cum enim durior
hæc loquendi ratio, tum vero Aristoxenus non in
solo Antigenide Thebæo occupatus fuit, sed alio-
rum etiam tibicinum vitas scripsit. Quare videntur
hæc verba τὸν Θηβαῖον Ἀντιγενίδην multo aptius
collocari posse post τὸν μυθικὸν αὐλητὴν.

(28) Τῶν ὑμετέρων. Legendum ἡμετέρων, aut
nulla prorsus erit vel absurda sententia. Petit Ta-
tianus, ut cum sua ethnicis instituta permittat,
eodem se esse jure patientur. Eadem illis fert
conditionem, n. 20 et n. 25.

(29) Ἐξαμελοῦσι. Angl. et Reg. ἐξαμπλοῦσι,
et ad marg. ἐξαπλώσι. Cynici qui et ἐξωμῆαι sæ-
pius dicti sunt, pallium induebant humero dextro
subjectum, et in sinistrum coniectum, ante et re-
tro duplicatum. Unde et alterum humerum nuda-
tum et exsertum habebant, alterum duplicato pallii
textu coopertum. Idem de Cynicis notat et Cypria-
nus, lib. *De bono patientiæ: Apparet non esse illic
veram patientiam, ubi sit insolens affectatæ liberta-
tis audacia et exserti ac seminudi pectoris intere-
sunda jactantia.* WORTH.

(30) Ὑφάντου. Reg. 2, ὑφάντων.

(31) Διὰ δὲ τὴν. Illud δὲ addidi ex codice Angli-
cano et edit. Tigur. et Front.

(32) Ἀλογον μίμησιν. Lege ἀλόγων.

(33) Ἐπη. Sic ope Reg. 1 et Angl. emendavi, at-
que ita emendandum monuerat editor Oxoniensis
quod vitiose in editis legebatur: Τὸ φιλοσοφεῖν τοῖς
Πλάτωνος ἐπὶ δόγμασι.

(34) Τοῦ Φερεκύδους δόγματος. Aristoteles Phere-
cydis doctrinæ hæres est, et animæ immortalitatem
exagitat. Duo maxima vitia insunt huic vulgatæ
scripturæ. 1º Aristotelem Pherecydis doctrinæ hæ-
redem facit. At id prorsus absurdum, et veterum
testimoniis repugnans, in primis Tatiani, qui su-
pra n. 3, non Aristotelem, sed Pythagoram Phere-
cydis decretorum hæredem vocat. 2º Non minus
absurde Aristoteles Pherecydis imitator in exagi-
tanda animæ immortalitate diceretur; cum Phere-
cydes immortalis animæ asseverandæ princeps fuisse
dicatur. In eadem sententia, inquit Lactantius lib. vii,
cap. 8, fuit etiam Pythagoras antea (nempe ante
Platonem) ejusque præceptor Pherecydes, quem Ci-
cero tradit primum de immortalitate animarum disputa-
tasse. Dubium ergo non est, quin legendum sit:
Φησὶ, καὶ τοῦ Φερεκύδους δόγματος κληρονόμος ἐστὶ·
ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τῆς ψυχῆς, etc. His quæ de Phere-
cyde ejusque discipulo Pythagora dixi, contraria
videri non debent quæ apud Tertullianum leguntur
lib. *De resurr.*, cap. 1: *Nihil esse post mortem, in-
quit, Epicuri schola est. Ait et Seneca omnia finiri
post mortem, etiam ipsam. Satis est autem si non
minor philosophia Pythagoræ et Empedoclis. Sed
Platonici immortalem animam contrario reclamant.*
Non dubito quin legendum sit, Protagoræ et Em-
pedoclis.

ἀσύμφωνοι πρὸς τοὺς συμφώνους ἑαυτοῖς διαμάχεσθε. Σῶμά τις εἶναι λέγει Θεόν· ἐγὼ δὲ ἀσώματον· ἄλυτον εἶναι τὸν κόσμον, ἐγὼ δὲ λυόμενον· ἐκπύρωσιν ἀποβαίνειν κατὰ καιροῦς, ἐγὼ δὲ εἰσάπαξ· κριτὰς εἶναι Μίνω καὶ Ῥαδάμανθυν (35), ἐγὼ δὲ αὐτὸν τὸν Θεόν· ἀπαθανατίζεσθαι μόνην τὴν ψυχὴν, ἐγὼ δὲ καὶ τὸ σὺν αὐτῇ σαρκίον. Τί βλάπτομεν ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες; τί δὲ τοὺς Λόγῳ Θεοῦ κατακολουθοῦντας, καθάπερ μιαιρωτάτους μεμισήκατε; Παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν ἀνθρωποφαγία· ψευδομάρτυρες οἱ πεπαιδευμένοι (36) γέγονατε. Παρ' ὑμῖν δὲ ὁ Πέλοψ δεῖπνον τῶν θεῶν γίνεται, καὶ Ποσειδῶνος ἐρώμενος, καὶ Κρόνος τοὺς υἱοὺς ἀναλίσκει, καὶ ὁ Ζεὺς τὴν Μῆτιν καταπίνει.

26. Παύσασθε λόγους ἀλλοτρίους θριαμβεύοντες, καὶ ὡσπερ ὁ κολοῖδς οὐκ ἰδίῳ ἐπικοσμούμενοι περὶ τοῖς. Ἐκάστη πόλις ἐὰν ἀφέληται τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀφ' ὑμῶν λέξιν, ἐξαδυνατήσουσιν ὑμῖν τὰ σοφίσματα. Ζητοῦντες τίς ὁ Θεός, τὰ ἐν ὑμῖν (37) ἀγνοεῖτε· κελυφῶδες δὲ εἰς οὐρανὸν, κατὰ βαράθρων πίπτετε. Λαδυρίνθοις εἰκόασιν ὑμῶν τῶν βιβλίων (38) αἱ ἀναθέσεις, οἱ δὲ ἀναγινώσκοντες τῷ πῖθῳ τῶν Δαναῶδων. Τί μοι μερίζετε τὸν χρόνον, λέγοντες, τὸ μὲν τι εἶναι παρωχηκὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐνεστῶς (39), τὸ δὲ μέλλον; Πῶς γὰρ δύναται παρελθεῖν ὁ μέλλων, εἰ ἔστιν ὁ ἐνεστῶς; Ὡσπερ δὲ οἱ ἐμπλέοντες, τῆς νεῶς φερομένης οἴονται διὰ τὴν ἀμαθίαν ὅτι τὰ ὄρη τρέχουσιν· οὕτω καὶ ὑμεῖς οὐ γινώσχετε παρατρέχοντας μὲν ὑμᾶς, ἐστῶτα δὲ τὸν αἰῶνα, μέχρις ἂν αὐτὸν ποιήσας εἶναι θελήσῃ. Διὰ τί γὰρ ἐγκαλοῦμαι λέγων τὰ ἐμὰ, τὰ δὲ μου πάντα καταλύειν σπεύδετε; Μὴ γὰρ οὐχ ὑμεῖς κατὰ τὸν ὁμοίον τρόπον ἡμῖν γεγέννησθε, τῆς αὐτῆς τοῦ κόσμου διοικήσεως μετεκληφότες; Τί φάσκετε σοφίαν εἶναι παρ' ὑμῖν μόνοις, οὐκ ἔχοντες ἄλλον ἥλιον, οὐδ' ἀστέρων ἐπιφοιτήσεις, καὶ γένεσιν διαφορωτέραν, θάνατόν τε παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐξαίρετον; Ἀρχὴ τῆς φλυαρίας ὑμῖν γέγονασιν (40) οἱ γραμματικοί, καὶ οἱ μερίζοντες τὴν σοφίαν τῆς κατὰ ἀλήθειαν σοφίας ἀπετμήθητε· τὰ δὲ ὀνόματα τῶν μερῶν ἀνθρώποις προσενείματε. Καὶ τὸν μὲν Θεὸν ἀγνοεῖτε, πολεμοῦντες δὲ ἑαυτοῖς ἀλλήλους (41) καθαιρεῖτε. Καὶ διὰ τοῦτο πάντες οὐδὲν ἔστε· σφετερίζοντες μὲν τοὺς λόγους, διαλεγόμενοι δὲ καθάπερ τυφλὸς κωφῷ. Τί κατέχετε σκευὴ τεκτονικὰ, τεκταίνειν μὴ γινώσκον-

(35) Ῥαδάμανθυν. Ita tres mss. et Tigur. Aliæ edit. Ῥαδάμανθον.

(36) Οἱ πεπαιδευμένοι. Ita Reg. 1, haud paulo melius quam in editis οἱ ἐπιτηδευόμενοι, qui de industria id fingitis. Non enim hujus calumniæ inventores erant hi, quos alloquitur Tatianus, sed eam ab aliis traditam ac sine certo auctore et capite, sine argumentis jactatam probabant. Unde eos Tatianus, itidem ut falsos testes, edoctos et subornatos finisse dicit.

(37) Τὰ ἐν ὑμῖν. Ita Reg. uterque, in quibus tamen legitur τίνα ante τὰ, quemadmodum et in cod. Anglic., et in edit. Tigur. Aliæ editiones τὰ ἐν ἡμῖν, et sic Reg. 1, supra lineam.

(38) Βιβλίων. Reg. 2, βιβλίων.

(39) Τὸ δὲ ἐνεστῶς. Similis sententia apud Eusebium De laud. const. cap. 6, p. 615, ubi Eusebius docet ævum nec senescere nec interire, nec præsens apprehendi posse, nedum præteritum aut futurum.

A successiones, discordes cum concordibus pugnatis. Est qui Deum corpus esse dicat: ego incorporeum; mundum esse indissolubilem: ego dissolvendum; conflagrationem variis temporibus evenire: ego semel eventuram; iudices esse Minoem et Rhadamanthum: ego Deum ipsum; solam animam immortalitate donari: ego carnem quoque cum anima. Quid vos lædimus, o Græci, aut cur eos, qui Verbum Dei sequuntur, tanquam scelestissimos odistis? Carnem humanam non edimus; falsi testes estis, qui edocti estis ut id diceretis. Apud vos sit Pelops deorum cœna, quanquam a Neptuno amatus. Saturnus filios devorat; Jupiter Metim deglutit.

26. Græcorum inanes quæstiones et grammaticæ studia vellicantur.— Desinite alienos sermones velut in triumpho ostentare, et velut graculus pennis ornari non vestris. Una quæque civitas si propriam a vobis dictionem repetitum veniat, vestra vos deficient sophismata. Dum quæritis quid sit Deus, quid in vobis agatur ignoratis, et in cœlum hiantes in foveas deciditis. Similes sunt labyrinthis librorum vestrorum pertractationes, et qui eos legunt Danaidum dolio. Quid mihi tempus dividitis, aliud quidem præteritum dicentes, aliud præsens, aliud futurum? Quomodo enim futurum elabi possit, si præsens adest? Sed quemadmodum navigantes, præterlabente nave, putant præ imperitia montes currere; ita et vos non perspicitis vos quidem prætereurrere, 266 ævum autem stare, quamdiu illud esse voluerit qui creavit. Cur enim mea exponens incusor, et cur mea omnia evertere studetis? Nonne enim simili ac nos modo nati estis, ejusdem mundi administrationis participes? Cur sapientiam apud vos esse solos dicitis, cum nec alium solem, nec alios siderum ortus, nec generationem præstantiorem, nec mortem præter cæteros homines eximiam habeatis? Initium nugandi vobis fuere grammatici, et qui sapientiam dividitis, a vera sapientia abscissi estis, ac partium illius nomina hominibus attribuistis. Ac Deum quidem ignoratis; dum autem inter vos digladiamini, vos invicem evertitis. Propterea nihil prorsus estis omnes; et quamvis sermones vobis quasi proprio jure vindicetis, velut cæ-

D Hoc enim non est, quippe quod jam transiit; futurum vero nondum adest, ac proinde non est omnino. Præsens autem apprehendi non posse sic probat: Tò δὲ γε νῦν αὐτοῦ λεγόμενον, ἅμα νοήματι καὶ φωνῇ, λόγου θάπτον διαδιδράσκει. Οὐκ ἔστι δ' ἄλλως αὐτοῦ ἐπιλαθέσθαι, ὡς ἐστῶτος· ἢ γὰρ τὰ μέλλοντα (leg. ἢ γὰρ μέλλοντα) προσδοκᾶν, ἢ παρελθόντα συνορᾶν ἀνάγκη. Ἄμα γὰρ ἐννοία συνολισθαίνων φεύγει. Præsens autem quod dicitur tempus, simul cum ipsa cogitatione ac locutione, imo etiam citius evolat. Prorsus vero ipsum tanquam præsens apprehendere non licet. Nam illud aut futurum expectemus aut præteritum contemplemur necesse est. Quippe simul cum ipsa cogitatione fugiens elabatur.

(40) Γεγόνασιν. Reg. 2 habuit prima manu γέγονεν.

(41) Ἀλλήλους. Ita Reg. 1 et Ducæus. Aliæ editiones ἀλλήλους.

eus cum surdo disseritis. Quorsum tenetis fabrilis instrumenta, qui fabricari non scitis? Cur sermones profiteamini, qui longe ab operibus distatis; gloria nimirum inflati, in calamitatibus autem demissi? Habent actiones vestrae speciem a ratione alienam. Nam in publico cum pompa inceditis; sermones autem in angulis occultatis. Misos vos fecimus cum tales cognosceremus; nec jam de vestris rebus quidquam attingimus, sed verbum Dei sectamur. Cur enim, o bone, litterarum bellum excitas et earum pronuntiationes tanquam in pugilatu, attice balbutiendo, collidis, cum te magis apte ad naturam loqui deceret? Nam si cum Atheniensis non sis, sermonem Atticum affectas, dic mihi cur non Doricum? Cur alter tibi barbarus videtur, alter ad colloquia hilarior?

27. *Christiani immerito invisit. Mortem oppetere malunt, quam sua instituta deserere.* — Quod si te istorum tenet eruditio, cur mihi dogmatum, quae mihi placent, opiniones eligenti bellum indicis? Quomodo enim non absurdum latrones quidem propter nomen illud, quo appellantur, non puniri antequam veritas diligenter explorata fuerit: nos autem per anticipatam ex conviciis sine examine opinionem odium haberi? Diagoras Atheniensis erat, sed ei poenam irrogastis, quod Atheniensium mysteria vul-

(42) *Ἀποκρύπτετε.* Eruditus auctor editionis Oxoniensis hanc lectionem refellit ac legendum esse contendit ἀποκηρύσσετε, *pradicatis.* Hac potissimum ratione nititur, quod Christus, Pharisaeorum ostentationem notans, ἐν γωνίαις τῶν πλατειῶν, *in angulis platearum* stantes precari dicat. Sed non animadvertit vir eruditus aliud esse in angulis platearum orare, aliud in angulis loqui. Qui in angulis platearum orat, multorum oculos non effugit; qui in angulis loquitur, a paucis tantum audiri potest. Aliud autem dubium esse non potest quin latendi causa angulos philosophi quaesierint. Callicles apud Platonem in *Gorgia*, p. 485, ait philosophum *media urbis loca et forum fugientem latebras persequi μετὰ μειραχίων ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, cum tribus aut quatuor in angulo pueris sussurrantem.* Eodem sensu apud Themist. or. 22, ἐν γωνίᾳ ψιθυρίζειν. Apud Photium cod. 242, in Vita Isidori opponuntur vitae actuosae ac multas utilitates praestanti οἱ ἐν γωνίᾳ καθήμενοι λόγοι, *sedentes in angulis sermones. Quotusquisque nunc, inquit Hieronymus Praefat. lib. iii in epist. ad Galat., Aristotelem legit? Quanti Platonis vel libros novere vel nomen? Vix in angulis otiosi eos senes recolunt.* Lactantius lib. iv, cap. 16: *Bonos facere, inquit, oportet potius, quam inclusos in angulis facienda praecipere.* Testatur Origenes lib. iii *adv. Celsum*, n. 5, nonnullos Cynicos publice apud fortuitum auditorium solitos esse disserere, δημοσίᾳ πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας διαλεγόμενοι. Sed cum Tatianus opponat eorum in angulis disputationes superbiae in publicum proditioem, liquet eum loqui de doctrina, quam philosophorum plerique instar mysterii occultam tenebant. Vid. Origenem I *adv. Celsum*, Synesium ep. 142.

(43) *Τετιμωρήκατε.* Si nihil mutetur in textu, is erit sensus: Quamvis tanta fuerit licentia Diagorae, ut Athenis pulsus fuerit, tamen ejus Phrygios libros legitis, nec nobis insensum esse desinitis. Sed mihi valde arridet eruditi abbatis Orbacensis, jam non semel a me laudati, sententia, qui legendum putat τετιμωρήκατε. Diagoram Atheniensem, quamvis my-

στες; Τί λόγους ἐπαναιρεῖσθε, τῶν ἔργων μακρὰν ἀφειστώτες; φυσώμενοι μὲν διὰ δόξης, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς ταπεινούμενοι. Παρὰ λόγον καταχρᾶσθε τοῖς σχήμασι· δημοσίᾳ μὲν γὰρ πομπεύετε, τοὺς δὲ λόγους ἐπὶ τὰς γωνίας ἀποκρύπτετε (42). Τοιοῦτους ὑμᾶς ἐπιγνόντες καταλελοίπαμεν· καὶ τῶν ὑμετέρων οὐκέτι ψάσομεν, Θεοῦ δὲ λόγῳ κατακολουθοῦμεν. Τί γὰρ, ἄνθρωπε, τῶν γραμμάτων ἐξαρτύεις τὸν πόλεμον; τί δὲ ὡς ἐν πυγμῇ συγκρούεις τὰς ἐκφωνήσεις αὐτῶν διὰ τῶν Ἀθηναίων ψελλισμῶν, δέον σε λαλεῖν φυσικώτερον; Εἰ γὰρ Ἀττικίζεις, οὐκ ὦν Ἀθηναῖος, λέγε μοι τοῦ μὴ Δωρίζειν τὴν αἰτίαν. Πῶς τὸ μὲν εἶναι σοὶ δοκεῖ βαρβαρικώτερον, τὸ δὲ πρὸς τὴν ὁμιλίαν ἰλαρώτερον;

B

27. Εἰ δὲ σὺ τῆς ἐκείνων ἀντέχῃ παιδείας, τί μοι δόξας αἰρουμένῳ δογμάτων ὧν θέλω διαμάχῃ; Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τὸν μὲν ληστὴν διὰ τὸ ἐπικατηγούμενον ὄνομα μὴ κολάζειν, πρὶν ἢ τάληθές ἐπ' ἀκριβείᾳ καταμανθάνειν, ἡμᾶς δὲ προλήμματι λοδορίας ἀνεξετάστῳ μεμισηκέναι; Διαγόρας Ἀθηναῖος ἦν, ἀλλὰ τοῦτον ἐξορηχθῆσαν τὰ παρ' Ἀθηναίοις μυστήρια τετιμωρήκατε (43)· καὶ τοῖς Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις (44) ἐντυγχάνοντες (45), ἡμᾶς μεμισήκατε. Λέοντος κεκτημένοι τὰ ὑπομνήματα, πρὸς τοὺς

steria evulgaverit, in pretio habetis; et qui Phrygios illius libros legitis, nos odio habetis. Hanc emendationem confirmat vir doctissimus simili Tertulliani loco, ubi legitur, *Apol. cap. 12, edit. Pamel.: Idem estis, qui Senecam aliquem pluribus et majoribus de vestra superstitione perorantem reprehenditis.* Melius in edit. Rigaltii, *probatiss.*

(44) *Τοῖς Φρυγίοις αὐτοῦ λόγοις.* In his Phrygiis libris ea quae ad Cybelen pertinent, tractata a Diagora fuisse existimat Vossius lib. ii *De historicis Graecis*, cap. 2. Deorum autem refellendorum cum ipse Diagoras, tum duo alii, quos modo nominabit Tatianus, hanc viam sequebantur, ut eos vel homines esse vel res inanimas probarent. Arnobius lib. iv *Contra gentes* recenset Diagoram et Leontem Pellæum inter scriptores, *qui scrupulosae diligentiae cura in lucem res abditas libertate ingenua protulerunt;* seque posse declarat eorum testimonio *omnes istos deos homines fuisse monstrare.* Non dubium quin iidem scriptores non segniter elaboraverint in revocandis ad naturam fabulosis diis. Sic enim de Phrygiis et Aegyptiacis libris Plutarchus apud Eusebium *Præp. Evangel.* lib. iii, c. 1: "Ὅτι μὲν οὖν ἡ παλαιὰ φυσιολογία καὶ παρ' Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις λόγος ἦν φυσικὸς ἐγχεκαλυμμένος μύθοις, τὰ πολλὰ δι' αἰνιγμάτων καὶ ὑπονοῶν ἐπίκρυφος καὶ μυστηριώδης θεολογία, τὰ τε λαλούμενα τῶν σιγωμένων σαφέστερα τοῖς πολλοῖς ἔχοντα (leg. ἔχουσα), καὶ τὰ σιγώμενα τῶν λαλουμένων ὑποπτότερα, δῆλόν ἐστιν ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς ἔπεσι καὶ τοῖς Αἰγυπτιακοῖς καὶ Φρυγίοις λόγοις. *Antiquam physiologiam et apud Graecos et apud barbaros rationem fuisse naturalem fabulis involutam, et plerumque per aenigmata et abditas sententias occultam et mysterii plenum theologiam, in qua et his, quae tacentur, clariora non sunt apud vulgus ea quae enuntiantur, et quae tacentur plus suspicionis afferunt quam quae enuntiantur; id manifestum est ex Orphicis versibus et Aegyptiacis ac Phrygiis libris.* Leg. οὐ σαφέστερα

(45) *Ἐντυγχάνοντες.* Reg. uterque: ἐντυγχάνοντες.

ἀφ' ἡμῶν ἐλέγχους δυσχεραίνετε· καὶ τὰς περὶ τῶν Α κατ' Αἴγυπτον θεῶν δόξας Ἀππίωνος (46) ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς, ὡς ἀθεωτάτους ἡμᾶς ἐκκηρύσσετε. Τάφος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καθ' ὑμᾶς δείκνυται, καὶ ψεύδεσθαι τις τοὺς Κρήτας λέγει. Τῶν πολλῶν θεῶν ἡ ὁμήγουρις οὐδὲν ἐστὶ. Καὶ ὁ καταφρονῶν αὐτῶν Ἐπίκουρος δαδουχῆ, τοὺς ἄρχοντας (47) οὐδὲν πλέον τοῦ Θεοῦ· κατάληψιν ἦν ἔχω περὶ τῶν ὄλων ταύτην οὐκ ἀποκρύπτομαι. Τί μοι συμβουλευεῖς ψεύσασθαι τὴν πολιτείαν; τί ἢ λέγων θανάτου καταφρονεῖν, διὰ τέχνης φεύγειν αὐτὸν καταγγέλλεις; Ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω καρδίαν ἐλάφου· τὰ δὲ τῶν ὑμετέρων λόγων ἐπιτηδεύματα κατὰ τὸν ἀμετροσπῆ Θεοσίτην γίνεται. Πῶς πεισθῆσομαι τῷ λέγοντι μύδρον τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην γῆν; Τὰ γὰρ τοιαῦτα λόγων ἐστὶν ἄμιλλα, καὶ οὐκ ἀληθείας διακόσμησις. Ἡ πῶς οὐκ ἡλίθιον πείθεσθαι (48) τοῖς Ἡροδότου (49) βιβλίοις περὶ τοῦ καθ' Ἡρακλέα λόγου, γῆν ἄνω κηρύττουσιν, κατεληλυθέναι τε ἀπ' αὐτῆς λέοντα τὸν ὑφ' Ἡρακλέους φονευθέντα; Τί δ' ἂν ὠφελήσειε λέξις Ἀττικῆ, καὶ φιλοσόφων σωρεία, καὶ συλλογισμῶν πιθανότητες, καὶ μέτρα γῆς, καὶ ἀστρων θέσεις, καὶ ἡλίου δρόμοι; Τὸ γὰρ περὶ τοιαύτην ἀσχολεῖσθαι ζήτησιν νομοθετοῦντος ἐστὶν ἔργον ἑαυτῷ τὰ δόγματα.

28. Διὰ τοῦτο καὶ τῆς παρ' ὑμῖν κατέγων νομοθεσίας. Μίαν μὲν γὰρ ἔχρῃν εἶναι καὶ κοινὴν πάντων τὴν πολιτείαν. Νυνὶ δὲ ὅσα γένη πόλεων, τοσαῦτα καὶ τῶν νόμων θέσεις, ὡς εἶναι τὰ πρὸ ἐνόμοις ἀισχρά, C παρά τισι σπουδαῖα. Νομίζουσι γοῦν Ἕλληνας φευκτὸν εἶναι τὸ συγγίνεσθαι (50) μητρὶ· κάλλιστον δὲ τὸ τοιοῦτόν ἐστιν ἐπιτήδευμα παρά τοῖς Περσῶν μάγοις. Καὶ παιδεραστία μὲν ὑπὸ βαρβάρων διώκεται, προνομίας (51) δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ἡξίωται, παίδων ἀγέλας, ὡσπερ ἵππων φορβάδων, συναγείρειν αὐτῶν περρωμένων.

29. Ταῦτα οὖν ἰδὼν, ἔτι δὲ καὶ μυστηρίων μεταλαβῶν, καὶ τὰς παρὰ πᾶσι θρησκείας δοκιμάσας, διὰ θηλυδριῶν (52) καὶ ἀνδρογύνων συνισταμένας· εὐρῶν δὲ παρὰ μὲν Ῥωμαίοις τὸν Λατιάριον (53) Δία λύθροις ἀνθρώπων καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀνδροκτασιῶν αἵμασι τερπόμενον, Ἄρτεμιν δὲ οὐ μακρὰν τῆς Μεγάλης πόλεως τῶν αὐτῶν πράξεων ἐπανηρημένην τὸ D εἶδος, ἄλλον τε ἀλλαχῆ δαίμονα κακοπραγίας ἐπαναστάσεις πραγματευόμενον· κατ' ἑμαυτὸν γενόμενος

(46) Δόξας Ἀππίωνος. Editi Ἀπίωνος, manifesto errore. Vocatur enim Appion sub finem hujus orationis et apud Justinum *Cohort.* ii. 9, et alios scriptores.

(47) Δαδουχῆ· τοὺς ἄρχοντας. Conatus sum huic loco lucem afferre, sic interpungendo. Editi δαδουχῆ τοὺς ἄρχοντας. Sic reddidit Gesnerus: *Licet contemptor eorum Epicurus faces in deorum festis principibus serat.*

(48) Πείθεσθαι. Sic Reg. uterque et Ducæus. Aliæ editiones πιθέσθαι.

(49) Ἡροδότου. Legendum esse Ἡροδώρου probat eruditus Worthius, quia nihil huiusmodi occur-

gasset: et qui Phrygios illius legitis libros, odio nos habetis; **267** qui Leonis commentarios servatis, moleste fertis vos a nobis argui; et qui Appionis de diis Ægyptiis opiniones apud vos habetis, nos tanquam impiissimos putatis exterminandos. Sepulcrum Jovis Olympii apud vos monstratur, licet quidam Cretenses mentiri dicat. Nihil est illa multitudinis deorum congregatio. Quamvis Epicurus eorum contemptor lædiferi munere fungatur, nihilo magis quid de Deo ejusque universorum principata sentiam, principes et magistratus celabo. Quid mihi auctor es ut meum institutum mentiar; et qui mortem a te contemni dictitas, cur hortaris ut eam astu declinem? At ego cor cervi non habeo; vestrarum autem litterarum studia loquacissimum B Thersiten imitantur. Quomodo credam dicenti solem esse massam ignitam, lunamque terram? Hæc enim verborum pugna sunt, non veritatis illustratio. Quomodo enim non stultum Herodoti de Herculis historia libris credere, terram superiorem prædicantibus, ac inde delapsum leonem quem Hercules occidit. Quid enim prodest stylus Atticus et philosophorum sorites, et syllogismorum probabilitates et terræ mensuræ et astrorum positiones et solis cursus? Ejusmodi enim quæstionibus occupari hominum est sibi dogmata instar legis imponentium.

28. *Ne leges quidem Græcorum probandæ.*—Quapropter vestras quoque legum institutiones contempsi. Unam enim oportebat esse et communem omnium vivendi normam. Nunc autem quot civitates, tot legum institutiones, ita ut quæ apud nonnullos turpia sunt, apud alios sint præclara. Græcis nimirum fugiendum videtur ne quis cum matre jungatur; at id præclarissimum apud Persarum magos institutum. Puerorum amor a barbaris damnatur, a Romanis autem prærogativa donatur, qui puerorum greges, instar equorum gregalium, cogere student.

29. *Quomodo Tatianus ad Christianam religionem conversus.*—Hæc cum vidissem ac præterea mysteriorum particeps factus, varias ubique religiones, quæ quidem ab effeminatis et androgynis procurantur, explorassem, cumque reperissem Latiarem apud Romanos Jovem cruore humano et sanguine ex homicidiis delectari; Dianam non procul Megalopoli similes actiones profiteri, et aliorum alibi dæmonum molitione multa nefarie fieri; ut me ipse

rit apud Herodotum: at de Hercule scripsisse Herodorum patet ex Clem. Alex. *Strom.* i, pag. 306, idemque apud Athenæum lib. ix, c. ult., sub finem sic citatur: Ἡρόδωρος δ' ἐν ἑπτακαιδεκάτῃ τοῦ καθ' Ἡρακλέα λόγου.

(50) Συγγίνεσθαι. Reg. 1, συγγενέσθαι.

(51) Προνομίας. Reg. uterque, προνομίαις.

(52) Διὰ θηλυδριῶν. Observat Augustinus lib. vi *De civ. Dei*, sacra committi infamibus gallis, quibus ne in scenam quidem prodire liceat.

(53) Τὸν Λατιάριον. Tres mss. et edit. Tigr. habent τὸν κατὰ τοὺς. Reg. 2, ad marg., τὸν κατ' αὐτούς, atque ita legendum existimabat H. Stephanius.

collegi, quomodo verum invenire possem inquisivi; cumque animum per optima quæque versarem, forte in quosdam barbaricos libros incidi, antiquiores quam ut cum Græcorum disciplinis, diviniore quam ut cum eorum erroribus conferri possint. Usu mihi evenit, ut his fidem haberem propter dicendi genus minime arrogans, scriptorum ingenium artificii expertus, universi creationis explicationem captu facilem, futurorum præcognitionem, præceptorum excellentiam, ac singularem universorum principatum. Itaque mente mea divinitus edocta intellexi ista quidem condemnationi affinia esse, ab his autem servitutem illam, quæ in mundo est, dissolvi, nosque a multis principibus et infinitis tyrannis liberari, ac dono augeri non illo quidem alias non concessio, sed quod acceptum retinere error non siverat.

30. *Quomodo statuit resistere diabolo.* — Horum cognitione initiatus et instructus, volo instar puerorum infantium exui et nudari. Nequitiae enim naturam minimorum seminum naturæ similem esse scimus; quippe cum ex parvis momentis iste corroboretur, rursus tamen dissolvendus, si verbis Dei fidem adjungamus nec nos ipsi dissipemus. Nostra enim invasit ope occulti cujusdam thesauri, quem dum fodimus, pulvere quidem impietati sumus, ipsi autem consistendi copiam præbuimus. Omnia enim suam possessionem esse ducens, pretiosiores divitias in suam potestatem redegit. Atque hæc quidem nostris dicta sint. Vobis autem Græcis quid aliud dicam, nisi ut ne minoribus convicium faciatis, nec, si barbari dicuntur, inde ansam arripiatis cavillandi? Nam cur alii aliorum linguam invicem intelligere non possint, causam, si vultis, reperire poteritis. Nostra enim inquirere si velitis, facilem vobis et copiosam narrationem instituiam.

31. *Christiana philosophia quanto antiquior Græca. De Homeri ætate variæ opiniones.* — Nunc au-

(54) *Δύναμαι.* Legendum δύνωμαι: existimavit H. Stephanus. Sed non videtur Tatiani oratio ad accuratissimas grammaticæ leges semper revocanda.

(55) *Ἐλάβομεν.* Reg. 2, Angl. et edit. Tigur. ἐλαύνομεν.

(56) *Πεποιημένος.* Ita tres mss. et Tigur. Aliæ editiones πεπεισμένος ex conjectura Gesneri, qui immerito immutavit scripturam a Tatiano non semel usurpatam; supra enim n. 13: Τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ πεποιημένη, anima Dei cognitione instructa.

(57) *Τούτου.* Ita Reg. uterque, Angl. et Tigur. Habent aliæ editiones τοῦ πονηροῦ ex conjectura Gesneri, satis illa quidem accommodata ad sententiam Tatiani, sed tamen minime necessaria. Liqueat enim Tatianum loqui de diabolo, qui nostra invasit et omnia possessionem suam esse ducit, cuique consistendi copiam damus, dum thesaurum occultum fodimus. Hæc de peccato, sive de nequitia, de qua paulo ante locutus est, intelligi non possunt, sed diabolo prorsus conveniunt. Atque hunc quidem hac voce, iste, satis manifeste designat Tatianus; cum præsertim, ut ipse paulo post admonet, non Græcis, sed Christianis hæc dicta voluerit.

ἔζητουν, ὅτω τρόπῳ τάληθές ἐξευρεῖν δύναμαι (54). Περινοοῦντι δέ μοι τὰ σπουδαῖα συνέθη γραφαῖς τισιν ἐντυχεῖν βαρβαρικαῖς, πρεσβυτέραις μὲν ὡς πρὸς τὰ Ἑλλήνων δόγματα, θειοτέραις δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων πλάνην. Καί μοι πεισθῆναι ταύταις συνέθη διὰ τῶν λέξεων τὸ ἄτυπον, καὶ τῶν εἰπόντων τὸ ἀνεπιτήδευτον, καὶ τῆς τοῦ παντός ποιήσεως τὸ εὐκατάληπτον, καὶ τῶν μελλόντων τὸ προγνωστικόν, καὶ τῶν παραγγελμάτων τὸ ἐξαίσιον, καὶ τῶν ὄλων τὸ μοναρχικόν. Θεοδιδάκτου δέ μου γενομένης τῆς ψυχῆς, συνῆκα, ὅτι τὰ μὲν καταδείκῃς ἔχει τρόπον, τὰ δὲ ὅτι λύει τὴν ἐν κόσμῳ δουλείαν, καὶ ἀρχόντων μὲν πολλῶν, καὶ μυρίων ἡμᾶς ἀποσπᾶ τυράννων, δίδωσι δὲ ἡμῖν οὐχ ὅπερ μὴ ἐλάβομεν (55), ἀλλ' ὅπερ λαβόντες ὑπὸ τῆς πλάνης ἔχειν ἐκωλύθημεν.

30. Τούτων οὖν τὴν κατάληψιν μεμυημένος καὶ πεποιημένος (56), βούλομαι καθάπερ τὰ νήπια τῶν βρεφῶν ἀποδύσασθαι. Τὴν γὰρ τῆς πονηρίας σύστασιν ἐοικυῖαν τῇ τῶν βραχυτάτων σπερμάτων ἴσμεν· ἅτε διὰ μικρᾶς ἀφορμῆς τούτου (57) κρατυθέντος, πάλιν δὲ αὐτοῦ λυθησομένου ἡμῶν πειθομένων λόγοις Θεοῦ (58), καὶ μὴ σκορπιζόντων ἑαυτοῦς. Διὰ τινὸς γὰρ ἀποκρύφου θησαυροῦ τῶν ἡμετέρων ἐπεκράτησεν, ὃν ὀρύττοντες, κονιορτῶ (59) μὲν ἡμεῖς ἐνεπλήσθημεν, τούτῳ (60) δὲ τοῦ συνεστάναι τὴν ἀφορμὴν παρέχομεν. Τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν (61) ἀποδεχόμενος κτήμα, τοῦ πολυτιμοτέρου πλοῦτου τὴν ἐξουσίαν ἐχειριόσατο. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς τοὺς ἡμῶν οἰκείους εἰρήσθω. Πρὸς δὲ ὑμᾶς τοὺς Ἑλληνας τί ἂν ἕτερον, ἢ τὸ μὴ τοῖς κρείττοσι λοιδορεῖσθαι, μηδὲ εἰ βάρβαροι λέγοιντο, ταύτην λαμβάνειν τῆς γλεῦθς τὴν ἀφορμὴν; Τοῦ γὰρ πάντα ἀλλήλων ὑπακούειν τῆς διαλέκτου μὴ δύνασθαι, τὴν αἰτίαν εὐρεῖν, ἣν ἐθέλητε, δυνήσεσθε· ἐξετάζειν γὰρ βουλόμενος τὰ ἡμέτερα, βᾶδιαν καὶ ἀφθονον ποιήσομαι τὴν διήγησιν.

31. Νῦν δὲ προσήκόν (62) μοι νομίζω παραστῆσαι πρεσβυτέραν τὴν ἡμετέραν φιλοσοφίαν τῶν παρ' Ἑλ-

Quare nulla contextus immutandi causa, nec probandus videtur is qui ad oram Reg. 1 scripsit, λέπειν δοκεῖ, *desse aliquid videtur*

(58) *Λόγοις Θεοῦ.* Angl. et Tigur. λόγων Θεοῦ.

(59) *Κονιορτῶ.* Ita Reg. uterque. Editi κονιορτῶν. Videtur Tatianus respicere ad illum Heracliti dictum: Χρυσὸν οἱ διζόμενοι γῆν πολλὴν ὀρύσσουσι καὶ εὐρίσκουσιν ὀλίγον. *Qui rimantur aurum, plurimam terram effodiunt, parumque inveniunt,* apud Theodoret. 1 *adv. Græc.*, p. 478.

(60) *Τούτῳ.* Sic uterque Reg. Editi habebant τούτων: atque hujus scripturæ vitio tenebræ erant Tatiani verba, adeo ut editor Oxoniensis, dum malam interpretationem emendare conatur, pejorem effecerit, ad Deum referens, quæ de diabolo dicuntur. Legendum videtur παρέσχομεν.

(61) *Τὸ γὰρ αὐτοῦ πᾶν,* etc. Hæc etiam diabolo optime conveniunt, qui dicere ausus est Christo: *Hæc omnia tibi dabo, quia mihi tradita sunt.*

(62) *Προσήκον.* Προσῆκειν Reg. 2, Angl. Sic etiam Eusebius, qui totum hunc Tatiani locum, iis tamen omissis, quæ numeris 32, 33, 34 et 35 continentur, inseruit lib. x *Præp.*, cap. 11. Paulo ante leg. βουλομένους.

λησιν ἐπιτηδευμάτων. Ὅροι δὲ ἡμῖν κείσονται Μωϋσῆς καὶ Ὅμηρος τῷ ἐκάτερον (63) αὐτῶν εἶναι παλαιότερον· καὶ τὸν μὲν ποιητῶν καὶ ἱστορικῶν εἶναι πρεσβύτερον, τὸν δὲ πάσης βαρβάρου σοφίας ἀρχηγόν. Καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν (64) εἰς σύγκρισιν παραλαμβάνεσθωσαν. Εὐρήσομεν γὰρ οὐ μόνον τῆς Ἑλλήνων παιδείας τὰ παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐτι καὶ τῆς (65) τῶν γραμμάτων εὐρέσεως ἀνώτερα. Μάρτυρας δὲ οὐ τοὺς οἴκοι παραλήφομαι, βοηθοὺς δὲ μᾶλλον Ἑλλησι χρήσομαι (66). Τὸ μὲν γὰρ ἄγνωμον, ὅτι μηδὲ ὑφ' ὑμῶν (67) παραδεκτέον (68)· τὸ δ' ἂν ἀποδεικνύηται θαυμαστὸν, ὅταν ὑμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων ὀπλῶν (69) ἀντερειδῶν (70) ἀνυπόπτους παρ' ὑμῶν τοὺς ἐλέγχους λαμβάνω (71). Περὶ γὰρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου, γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου καθ' ὃν ἤκμασεν, προηρεύνησαν οἱ πρεσβύτατοι, Θεαγένης τε ὁ Ῥηγίος κατὰ Καμβύσην γεγονῶς, Στησίμβροτός (72) τε ὁ Θάσιος, καὶ Ἀντίμαχος (73) ὁ Κολοφώνιος, Ἡρόδοτός τε ὁ Ἀλικαρνασσεύς, καὶ Διονύσιος ὁ Ὀλύμπιος. Μετ' ἐκείνους Ἐφορος ὁ Κυμαῖος, καὶ Φιλόχορος ὁ Ἀθηναῖος, Μεγακλείδης τε καὶ Χαμαιλέων (74), οἱ Περιπατητικοί· ἔπειτα γραμματικοί, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης, Καλλιμάχος, Κράτης, Ἐρατοσθένης, Ἀρίσταρχος, Ἀπολλόδωρος. Τούτων δὲ οἱ περὶ Κράτητα πρὸ τῆς (75) Ἡρακλειδῶν καθόδου φασὶν αὐτὸν ἤκμακέναι μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν· οἱ δὲ περὶ Ἐρατοσθένη (76) μετὰ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἀλώσεως· οἱ δὲ περὶ Ἀρίσταρχον κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἣ ἔστι μετὰ ἑκατὴν καὶ τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἰλιακῶν· Φιλόχορος δὲ μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν (77), ἐπὶ ἀρχόντος Ἀθήνησιν Ἀρχίππου (78), τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον ἑτεσὶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα· οἱ δὲ περὶ Ἀπολλόδωρον, μετὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν ἑτεσὶν ἑκατὸν· ὅπερ (79) γένοιτο ἂν ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν διακοσίων τεσσαράκοντα (80). Τινὲς δὲ πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔφασαν αὐτὸν γεγονέναι, τουτέστι μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν ἑτεσὶ τετρακοσίοις ἐννεμήκοντα (81).

(63) *Τῷ ἐκάτερον*. Euseb. τῷ γὰρ et mox παλαιότατον, πρεσβύτατον. Testatur Worthius in codice ms. collegii S. Joan. B. legi παλαιότατον.

(64) *Νῦν*. Deest apud Euseb., sed non deesse in codice ms. testatur idem vir eruditus.

(65) *Ἄλλ' ἐτι καὶ τῆς*. Euseb. ἐτι δὲ καὶ τῆς.

(66) *Χρήσομαι*. Euseb. καταχρήσομαι.

(67) *ὑφ' ὑμῶν*. Ita Eusebius. Editi ἡμῶν. Reg. 1 habet ὃ supra lineam.

(68) *Παραδεκτέον*. Euseb. παραδεκτόν. Mox Reg. 1 et Tigur., τὸσῶ δ' ἂν ἀποδεικνύηται. Mox Euseb. ὁπόταν.

(69) *Ὀπλῶν*. Ita Euseb. et codices mss. Editi ὄλων, excepta Oxon. edit.

(70) *Ἀντερειδῶν*. Ita Euseb. et tres mss. et Tigur. et Oxon. Editiones aliæ ἀναντιρρήτων.

(71) *Λαμβάνω*. Euseb. παραλαμβάνω, et mox πρεσβύτατοι μὲν... Ῥηγίος.

(72) *Στησίμβροτος*. Euseb. Στησίμβροτος.

(73) *Ἀντίμαχος*. Euseb. Καλλιμάχος. Idem paulo post μετὰ δὲ ἐκείνους.

(74) *Καὶ Χαμαιλέων*. Conjunctionem ex Eusebio addidi: editi nostri habebant ὁ Χαμαιλέων. Reg. 1, Angl. et cod. Joan. Fris. Χαμαιλέων. Reg. 2 Χαμαλέων. Euseb. Χαμελέων.

(75) *Πρὸ τῆς*. Paulo aliter Clemens Alexandrinus: Περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον μετὰ ἔτη ὀγδοήκοντα.

tem convenire arbitror, ut philosophiam nostram Græcorum disciplinis antiquiorem esse demonstrarem. Termini nobis erunt Moyses et Homerus, quod uterque sit vetustissimus, ac iste quidem poetarum et historicorum antiquissimus, hic autem barbaræ omnis sapientiæ princeps. Eos ergo in comparationem vocemus. Nostra enim reperiemus non solum Græcorum disciplinis, sed etiam litterarum inventionem antiquiora. Testes autem non domi assumam, sed potius Græcis utar adjutoribus. Alterum enim insulsum, quia ne admittendum quidem a vobis est. Alterum vero admirabile ostenditur, si vestris vobiscum armis pugnant, non suspecta a vobis argumenta desumam. Nam de Homeri pœsi, ejusque genere, et tempore quo floruit, investigarunt antiquissimi, Theagenes Rhegius, qui regnante fuit Cambyse; Stesimbrotus 269 Thasius, Antimachus Colophonius, Herodotus Halicarnasseus, et Dionysius Olynthius. Post hos Ephorus Cumæus, Philochorus Atheniensis, Megaclides et Chamæleo peripatetici: deinde grammatici Zenodotus, Aristophanes, Callimachus, Crates, Eratosthenes, Aristarchus, Apollodorus. Ex his Crates Homerum ante Heraclidarum reditum floruisse ait, intra annos post bellum Trojanum octoginta; Eratosthenes post annum centesimum ab Ilio capto; Aristarchus circa Ionicam migrationem, quæ post Troica annis centum et quadraginta contigit; Philochorus post Ionicam migrationem, archonte Athenis Archippo, annis post Iliaca centum et octoginta; Apollodorus post Ionicam profectionem annis centum, id est post Iliaca ducentis et quadraginta. Quidam, illum ante Olympiades vixisse dixerunt annis nonaginta, id est post Trojam captam trecentis supra decem et septem. Alii tempus infra deducunt, et Homerum Archilochæ æqualem fuisse dicunt; floruit autem Archilochus circa Olympiadem vigesimam ter-

(76) *Ἐρατοσθένη*. Euseb. Ἐρατοσθένην.

(77) *Ἀποικίαν*. Addit Eusebius ἑτεσιν.

(78) *Ἀρχίππου*. Ita Ducæus. Editi Ἀρξίππου.

(79) *Ὅπερ*. Legitur ὃ apud Euseb. ὃ γὰρ in mss. et Tigur.

(80) *Τεσσαράκοντα*. Sic habet Eusebius, sicque emendandum monuit Ducæus tum ex cod. ms. Reg. tum quod paulo ante dixerit Tatianus migrationem Ionicam annis 740 post bellum Trojanum contigisse. Legebatur in editis πεντήκοντα. Hieronymus in *Chronico* habet sexaginta.

(81) *Τετρακοσίοις ἐννεμήκοντα*. Sic Reg. uterque, et Angl. Ducæus et edit. Tigurina, cujus ad marginem cum positum fuisset, τετρακοσίοις ἑπτὰ, placuit id Gesnero, et inductum fuit in Parisienses editiones, sed utraque scriptura bis vitiosa est. Primum vitium in his verbis occurrit: *Τουτέστι πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔφασαν αὐτὸν γεγονέναι*. Quos hactenus nominaverat Tatianus, hi omnes natu majorem Olympiadibus Homerum dixerant. Cur ergo nunc, velut in singulari quadam opinione, dicit: *Quidam autem illum ante Olympiades exstitisse dixerunt!* Huc accedit aliud erratum. Nam si ante Olympiades exstitit, neque annis 490, neque 407, post Iliaca exstitit; si quidem annos ipsos 407, ab Iliacis rebus ad Olympiades numerat Tatianus. Utrumque vulnus sanabitur, si post has voces αὐτὸν γεγονέναι, addamus ἑτεσιν ἐννεμήκοντα, *quidam illum ante Olym-*

tiam, tempore Gygis Lydi, annis a bello Trojano quingentis. Atque hæc quidem a nobis de prædicti poetæ, id est Homeri ætate, ac eorum, qui de ipso locuti sunt, dissensione, satis multa his, qui diligenter investigare possunt, licet breviter et compendiose dicta sint. Falsi enim argui possent et quæ de rebus ipsis feruntur opinioniones. Ubi enim temporum descriptio non cohæret, nec vera esse possit historia. Quid enim causæ est cur in scribendo erratur, nisi quia non vera componuntur?

ξας. Παρ' οἷς γὰρ ἀσυνάρτητός ἐστιν ἡ τῶν χρόνων ἀναγραφὴ, παρὰ τοῦτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δυνατόν (88). Τί γὰρ τὸ αἷτιον τῆς ἐν τῷ γράφειν πλάνης, εἰ μὴ τὸ συντάττειν τὰ μὴ ἀληθῆ;

52. *Christiana doctrina a dissensionibus remota et ad omnem ætatem et conditionem accommodata.* — Apud nos autem nec inanis gloriæ cupiditas, nec varietas sententiarum. Remoti enim a pervulgata et terrena doctrina, Dei præceptis parentes, ac legem patris incorruptionis sequentes, quidquid humanis opinionibus continetur, rejicimus. Philosophantur non solum divites, sed et gratuito pauperes doctrina perfruuntur. Majora enim sunt quæ a Deo proficiuntur, quam ut mundi muneribus 270 rependi possint. Quicumque autem audire voluerint, omnes hoc modo admittemus etiamsi anus, etiamsi adolescentis fuerint; ac omni prorsus ætati suus est apud nos honor, sed longe abest lascivia. Nihil sane mentimur, sed præclarum fuerit, si vestra in incredulitate perseverantia modum accipiat; sin minus, res nostræ Dei sententia confirmatæ maneat. Vos autem ridete, ut et ploraturi. Nonne enim absurdum est Nestorem, tarde equorum lora abscindentem ob infirmam et gelidam ætatem, admirationi apud vos esse, quod se juvenibus in bello adæquare conetur; qui autem apud nos cum senectute luctantur, et res divinas pertractant, irrideri? Quis vos non rideat, quod dum Amazones et Semiramis et nonnullas alias dicitis bellicosas existisse, convicium nostris virginibus faciatis? Adolescens erat Achilles, et admodum generosus fuisse creditur.

viades existisse dixerunt annis nonaginta. Nititur hæc emendatio pluribus rationum momentis. 1° Favent codices mss. in quibus paulo post, sed loco non suo, legitur vox illa ἐννενηχόντα. 2° Manca erit, ut jam dixi, sententia, si Homerus ante Olympiades collocari dicatur, non addito annorum numero. 3° Huc accedit testimonium S. Clementis Alexandrini, qui Homerum a Sosibio Lacone annis 90 ante Olympiades collocatum narrat, *Strom.* 1, p. 337. Ex his autem alterum erratum sanatur. Ait enim sub finem orationis Tatianus se jam numerasse annos 407 ab Iliacis rebus ad Olympiades. Locus autem in quo ita numeraverit, alius afferri non potest præter eum, qui nunc in manibus est. Quare pro annis 407, aut 490, aut etiam, ut apud Eusebium, 480, apponendus est ejusmodi numerus ex quo sequatur Tatianum numerare annos 407 ab Iliacis rebus ad Olympiades, ac proinde legendum τὶς', sive 317.

(82) *Κατὰ Γύγην.* Ita Eusebius et Worth. Editi nostri καὶ Γύγην.

(83) *Ἵστερον.* Hanc vocem, quæ deerat in editis, restituit Reg. 1. Hanc etiam habet in marg. Reg. 2. Legitur apud Eusebium ἕστερον τῶν Ἰλιακῶν.

(84) *Περὶ μὲν τοῦ χρόνου.* Euseb. τῶν χρόνων.

Ἄλλοι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπέγαγον, σὺν Ἀρχιλόχῳ γεγονέναι τὸν Ὀμηρον εἰπόντες. Ὁ δὲ Ἀρχιλόχος ἤχμασε περὶ Ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστήν, κατὰ Γύγην (82) τὸν Λυδὸν, τῶν Ἰλιακῶν ἕστερον (83) ἔτεσι πεντακισίοις. Καὶ περὶ μὲν τοῦ χρόνου (84) τοῦ προειρημένου ποιητοῦ, λέγω δὲ Ὀμήρου, συστάσεώς τε καὶ τῶν εἰπόντων περὶ αὐτοῦ (85) ἀσυμφωνίας, τοῖς ἐπ' ἀκριβὲς ἐξετάζειν δυναμένοις, αὐτάρκως (86) ἡμῖν ὡς ἐπὶ κεφαλαίων εἰρήσθω. Δυνατὸν γὰρ ψευδεῖς ἀποφῆνασθαι καὶ τὰς περὶ τοὺς λόγους (87) δόξαν ἀναγραφὴ, παρὰ τοῦτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δυνατόν (88). Τί γὰρ τὸ αἷτιον τῆς ἐν τῷ γράφειν πλάνης, εἰ μὴ τὸ συντάττειν τὰ μὴ ἀληθῆ;

52. Παρ' ἡμῖν δὲ τῆς μὲν κενοδοξίας ὁ ἴμερος οὐκ ἔστι, δογμάτων δὲ ποικιλίας οὐ καταχρώμεθα. Λόγου γὰρ τοῦ δημοσίου καὶ ἐπιγείου κεχωρισμένοι, καὶ πειθόμενοι Θεοῦ παραγγέλμασι, καὶ νόμῳ Πατρὸς ἀφθαρσίας ἐπόμενοι, πᾶν τὸ ἐν δόξῃ κείμενον ἀνθρωπίνῃ παραιτούμεθα. Φιλοσοφοῦσι τε οὐ μόνον οἱ πλουτοῦντες (89), ἀλλὰ καὶ οἱ πένητες προῖκα τῆς διδασκαλίας ἀπολαύουσι. Τὰ γὰρ παρὰ Θεοῦ τῆς ἐν κόσμῳ δωρεᾶς ὑπερπαλεῖ (90) τὴν ἀμοιβήν. Τοὺς δὲ ἀκροᾶσθαι βουλομένους πάντας οὕτως προσιέμεθα, κἂν πρεσβυτιδες ᾖσι, κἂν μεράκια· πᾶσά τε ἀπαξ ἀπλῶς ἡλικία παρ' ἡμῖν τυγχάνει τιμῆς· τὰ δὲ τῆς ἀσελγείας πόρρω κεχώρισται. Καὶ ἡμεῖς μὲν λέγοντες οὐ ψευδόμεθα· τὰ δὲ τῆς ὑμετέρας περὶ τὴν ἀπιστίαν ἐπιμονῆς καλὸν μὲν (91) εἰ λαμβάνοι περιγραφὴν· εἰ δ' οὐ, τὰ ἡμέτερα ἔστω Θεοῦ γνώμη βεβαιούμενα. Γελάτε δὲ ὑμεῖς, ὡς καὶ κλαύσοντες. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, Νέστορα μὲν καὶ ὑμᾶς τῶν ἵππων τὰς παρηορίας βραδέως ἀποτέμνοντα, διὰ τὸ ἄτονον (92) καὶ νωθὲς τῆς ἡλικίας, θαυμάζεσθαι, πειρώμενον ἐπίσης τοῖς νέοις πολεμεῖν· τοὺς δὲ παρ' ἡμῖν τῷ γῆρα παλαίοντα, καὶ τὰ περὶ Θεοῦ πραγματευομένους γελάσθαι; τίς δὲ οὐκ ἂν γελάσειεν Ἀμαζόνας μὲν καὶ Σεμίραμιν, καὶ τινὰς ἄλλας πολεμινὰς φασκόντων ὑμῶν γεγονέναι, τὰς δὲ παρ' ἡμῖν παρθένους λοιδορούντων (93); Μειράκιον ἦν ὁ Ἀχιλλεύς, καὶ γενναῖος εἶναι πεπίστευται σφόδρα. Καὶ ὁ Νεοπτόλεμος νεώτερος, ἀλλὰ ἰσχυρὸς ἦν. Φιλοκτήτης

Paulo post idem στάσεώς τε, quod melius mihi videtur.

(85) *Περὶ αὐτοῦ.* Euseb. τὰ περὶ αὐτῶν.

(86) *Αὐτάρκως.* Ita Reg. uterque et Euseb. Editi αὐταρχέως. Mox idem δυνατόν γὰρ παντί.

(87) *Λόγους.* Ita Euseb. tres mss. et editio Tigurina. Aliæ editiones χρόνους ex mala Gesneri conjectura.

(88) *Δυνατόν.* Euseb. δύναται. Quod deinde ait Tatianus: *Quid enim causæ est cur in scribendo erratur, nisi quia non vera componuntur,* sic debet intelligi: *Quid causæ est cur temporibus in scribendo erratur, nisi quia non vera componuntur?*

(89) *Πλουτοῦντες.* Ita Reg. 1, et ad marginem secundus. Editi πληροῦντες.

(90) *ὑπερπαλεῖ.* Editio Paris. anni 1656, nescio unde habet ὑπεραίρει.

(91) *Καλὸν μὲν.* Particula addita ex tribus mss. et Tigur. Ibidem editi εἰ δ' οὐν. Melius Ducæus, quem secuti sumus. Mox ex Gesneri conjectura ἔτι Θεοῦ. Tres mss. et Tigur. ἔστω.

(92) *ἄτονον.* Male in Paris. edit. ἄτοπον.

(93) *λοιδορούντων.* Codex Joan. Fris. λοιδορεῖσθαι.

ἀσθενής, ἀλλ' ἐχρηζεν αὐτοῦ κατὰ Τροίας τὸ δαιμόνιον. Ὁ Θερσίτης ὁποῖος ἦν; ἀλλ' ἐστρατήγει τὸ δ' ἀμετροεπὲς εἰ μὴ προσῆν αὐτῷ διὰ τὴν ἀμαθίαν, οὐκ ἂν ὡς φοβὸς καὶ ψεδνὸς διεβάλλετο. Πάντες οἱ βουλόμενοι φιλοσοφεῖν παρ' ἡμῖν ἄνθρωποι, οὐ μὲν δρώμενον δοκιμάζομεν, οὐδὲ τοὺς προσιόντας ἡμῖν ἀπὸ σχήματος κρίνομεν. Τὸ γὰρ τῆς γνώμης ἐρῶμενον (94) παρὰ πᾶσιν εἶναι δύνασθαι λελογίσμεθα, καὶ ἄσθενεῖς ὡς τοῖς σώμασι τὰ δὲ ὑμέτερα φθόνου μεστὰ καὶ βλακειᾶς πολλῆς.

53. Διὰ τοῦτο προεθυμήθην ἀπὸ τῶν νομιζομένων παρ' ὑμῖν τιμῶν παριστᾶν, ὅτι τὰ μὲν ἡμέτερα σωφρονεῖ, τὰ δὲ ὑμέτερα ἔθη μανίας (95) ἔχεται πολλῆς. Οἱ γὰρ ἐν γυναιξὶ καὶ μεираκίοις (96), παρθένοις τε καὶ πρεσβύταις φλυαρεῖν ἡμᾶς λέγοντες, καὶ διὰ τὸ μὴ σὺν ὑμῖν εἶναι χλευάζοντες, ἀκούσατε τῶν παρ' Ἑλλήνων πραγμάτων τὸν λῆρον. Αἰθαίνει γὰρ διὰ δόξης μᾶλλον πολλῆς τῶν παρ' ὑμῖν θεῶν τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ διὰ τῆς γυναικωνίτιδος ἀσχημονεῖτε (97). Πράξιλλαν μὲν γὰρ Λύσιππος ἐχαλκούργησεν, μηδὲν εἰποῦσαν διὰ τῶν ποιημάτων χρήσιμον. Λεαρχίδα δὲ Μενέστρατος, Σιλανίων (98) δὲ Σαπφῶ τὴν ἑταίραν, Ἑρινναν τὴν Λεσβίαν Ναυκύδης (99), Βοῖσκος (1) Μυρτίδα, Μυρῶ (2) τὴν Βυζαντίαν Κηφισόδοτος, Γόμφος Πραξιγορίδα, καὶ Ἀμφίστρατος Κλειτίω. Τί γὰρ μοι περὶ Ἀνύτης λέγειν, Τελεσίλλης τε καὶ Μυστίδος; τῆς μὲν γὰρ Εὐθυκράτης τε καὶ Κηφισόδοτος, τῆς δὲ Νικήρατος, τῆς δὲ Ἀριστόδοτος, εἰσὶν οἱ δημιουργοὶ (3). Μνησιαρχίδος τῆς Ἐφεσίας Εὐθυκράτης, Κορίννης-Σιλανίων, Θαλαρχίδος τῆς Ἀργείας Εὐθυκράτης. Ταύτας δὲ εἰπεῖν προῦθυμήθην, ἵνα μηδὲ παρ' ἡμῖν ξένον τι πράττεσθαι νομιζήτε· καὶ συγκρίναντες τὰ ὑπ' ἑσῶν ἐπιτηδεύματα, μὴ χλευάζετε τὰς παρ' ἡμῖν φιλοσοφούσας. Καὶ ἡ μὲν Σαπφῶ γύναιον πορνικὸν ἐρωτομανὲς, καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀσέλγειαν ἄδει· πᾶσαι δὲ αἱ παρ' ἡμῖν σωφρονοῦσι, καὶ περὶ τὰς ἑλακάτας αἱ παρθένοι τὰ κατὰ Θεὸν λαλοῦσιν ἐκφωνήματα (4) τῆς παρ' ὑμῖν παιδός (5) σπουδαιότερον. Τούτου χάριν αἰδέσθητε, μαθηταὶ μὲν ὑμεῖς τῶν γυναικῶν εὐρισκόμενοι, τὰς δὲ σὺν ἡμῖν πολιτευο-

A Junior Neoptolemus, sed fortis erat. Infirmus Philoctetes, sed tamen eo egebat adversus Trojam demonium. Qualis fuit Thersites? Sed tamen agminis ductor erat; ac nisi immoderata in eo loquacitas ob imperitiam exstitisset, non sane ei acutum et calvum caput exprobratum fuisset. Quicumque philosophari apud nos volunt, eos ex vultu non probamus; nec de accedentibus iudicium ex specie et habitu facimus. Nam robur animi omnibus inesse posse censemus, quamvis infirmis sint corporibus. Vestra autem invidiæ plena ac plurimæ socordiae.

B 53. *Mulieres Christiana philosophia imbutas frustra rident, qui statuas meretricibus posuere.* — Quapropter ex iis rebus, quas vos in pretio habetis, planum facere decrevi, nostra instituta temperantiam servare; vestra vero insania referta esse. Nam qui nos inter mulieres et adolescentes, inter virgines et anus nugari dicitis, et quia vobiscum non sumus, irridetis; quid nugarum ferant res Græcorum audite. Nugantur enim eorum artes, dum majore in pretio sunt, quam vestri dii, et circa gynæceum indecore vos geritis. Praxillam enim, quæ nihil utile carminibus dixit, æream fecit Lysippus. Learchidem Menestratus, Sappho meretricem Silanion, Eriinam Lesbianam Naucydes, Boiscus Myrtidem, Myrum Byzantium Cephisodotus, Praxigoridem Gomphus, Clitum Amphistratus. Quid enim dicam de Anyta, Telesilla et Mystide? Primæ Euthycrates et Cephisodotus, secundæ Niceratus, tertiæ Aristodotus, opifices fuerunt. Mnesarchidis Ephesiæ Euthycrates, Corinnæ Silanion, Thalarchidis Argivæ Euthycrates. Has recensere volui, ne quid novi apud nos existimetis fieri, atque ut obversantia oculis monumenta 271 comparantes, eas quæ apud nos philosophantur non irrideatis. Ac Sappho quidem meretrix et impudica muliercula; ac suam ipsius lasciviam canit. At omnes pudicæ apud nos sunt, et circum cola virgines, multo præclarius, quam vestra illa puella, divina oracula pronuntiant. Quapropter pudere vos debet, quod ipsi quidem muliercularum discipuli sitis, mulieres autem insti-

(94) Ἐρῶμενον. Ita Reg. 1, sic etiam Reg. 2 in margine. Editi, excepto Frontone Ducæo et Oxon., ἐρωμένην.

(95) *Μανίας*. Hanc vocem suppeditavit Reg. 1, μέθης ad marginem Reg. 2. Paulo ante editi παρ' ἡμῖν, excepto Ducæo, quem secutus sum.

(96) Ἐν γυναιξὶ καὶ μεираκίοις. Hoc probri genere utebatur Celsus in Christianos, quod lanifices, sutores, fullones in suis ædibus, et illitteratissimos quosque, pueros et mulierculas ad Christianam religionem adducere conentur, ac pueris dicant debere eos, relicto patre et præceptoribus, ire cum mulierculis et collusoribus pueris in conclave mulierum aut officinam sutoriam, fulloniamve, ut mysteriis initientur, ἵνα τὸ τέλειον λάβωσι. Digna est quæ perlegatur Origenis præclarissima responsio, l. ii, p. 145. Quod autem ethnici Christianis, ut probrum objiciebant, id religionis defensores magnæ laudi esse ducebant, ut paulo antea Tatianus, Justinus *Apol.* ii, n. 10; Athenag. *Apol.*, n. 11; Clem. Alexandr. *Strom.* iv, p. 497; Lactantius l. vi *Instituti.*, c. 4; Theodoret. *adv. Græcos* l. v. Vide Ju-

liani impia dicitia apud S. Cyrill. l. vii, p. 229, et responsionem S. Cyrilli.

(97) Ἀσχημονεῖτε. Reg. 2 ἀσχημονεῖται.

(98) Σιλανίων. Reg. uterque Σειλανίων.

(99) Ναυκύδης. Angl. Ναυύδης.

(1) Βοῖσκος. Gesnerus, cujus adnotatio in editione Oxoniensi apponitur, legendum conjicit Βοηθός, qui sculptor insignis fuit, Plinio majorem in modum laudatus lib. xxxiii, c. 12, et xxxiv, c. 8, et xxxvi, c. 13.

(2) Μυρῶ. Reg. 2, Τυρῶ.

(3) Δημιουργοί. Post hanc vocem addunt uterque Regius et Angl. Κλειτοῦς δὲ Ἀμφίστρατος.

(4) Ἐκφωνήματα. Sic etiam supra n. 12: Θειοτέρας δὲ τινος ἐκφωνήσεως λόγοις καταχρωμένων, et n. 3, ἐκπεφώνηκε pro eo quod habebatur in Tigurina editione ἐκπεφρόνηκε. Eadem editio hoc loco ἐκφρονήματα.

(5) Τῆς παρ' ὑμῖν παιδός. In Reg. 1, legitur hoc scholium ad marginem: Γλαυκίππην λέγει, Γλαυκίππην dicit. Sed inepta prorsus hæc adnotatio, cum luce clarius sit Tatianum de Sappho loqui.

tuto nostro addictas, cum solemnibus, quas illæ A obeunt, conventibus exagitetis. Qualem enim vobis et quam præclaram prolem edidit Glaucippe, quæ monstrum peperit, quemadmodum demonstrat illius statua, opifice Nicerato Atheniensi Euctemonis filio. Etsi enim Elephantem peperit Glaucippe, quid causæ est cur publico honore perfruatur? Phrynen vobis meretricem Praxiteles et Herodotus fecerunt, Panteuchidem e scortatore gravidam Euthycrates. Besantidem Pæonum reginam, quod nigrum infantem peperisset, arte sua Dinomenes hominum memoriæ commendavit. Ego autem et Pythagoram qui Europam tauro imposuit, et vos condemno, qui Jovis accusatorem honore ob ipsius artem afficitis. Rideo et Myronis artem, qui buculum effinxit, eique victoriam imposuit, quod rapta Agenoris filia adulterii et intemperantiæ præmium reportasset. Glyce-ram meretricem et Argivam psaltriam Herodotus Olynthius expressit. Bryaxis Pasiphaen statuit, cuius lasciviam commemorantes tantum non studio habetis, ut tales sint hodie mulieres. Quædam Melanippe sapiens erat, eamque idcirco Lysistratus effinxit; at vos sapientes esse apud nos mulieres non creditis.

34. *Improbis etiam hominibus statuæ positæ.*
— Egregius sane Phalaris tyrannus; qui pueros lactentes vorans Polystrati Ampraciotæ arte etiamnum, quasi vir quidam admirandus, monstratur. Ac talem quidem illius vultum Acragantini ob hu- manæ carnis esum intueri reformidant; at qui eru- ditioni dant operam, gloriantur quod eum per ima- ginem aspiciant. Annon flagitiosum est fraternam cædem apud vos honorari, qui Polynicis et Eteoclis imagines aspicitis, ac non potius eas cum opifice Pythagora defodistis, ut nequitiae monumenta inte- rirent? Quid causæ est cur mulierem triginta pueros enixam, propter Periclymenum, veluti admirandum quidpiam, intuear et contempler? Nam cum multæ in- temperantiæ fructus tulisset, præclarum erat illam detestari, utpote illi apud Romanos Scrophæ assimi- lam, quæ et ipsæ sacrum aliquem cultum ob similem partum fertur assecuta. Mæchatus est Mars cum Venere, et natam ex illis Harmoniam Andron vobis expressit. Sophron qui nugas 272 et ineptias lit- teris mandavit, clarior fuit ob æream fabricam, quæ etiamnum exstat. Fabulatorem Æsopum immorta- litati non solum fabulæ commendarunt, sed etiam

μέννας σὺν τῇ μετ' αὐτῶν πανηγύρει (6) χλευάζοντες. Τί γὰρ ὑμῖν ἡ Γλαυκίππη σεμνὸν εἰσηγήσατο παι- δίον; ἢ τί τεράστιον ἐγέννησεν, καθὼς δείκνυσιν αὐ- τῆς ἡ εἰκὼν, Νικηράτου τοῦ Εὐκτῆμονος Ἀθηναίου τὸ γένος χαλκεύσαντος; Εἰ γὰρ ἐκύησεν ἐλέφαντα, τί τὸ αἴτιον τοῦ δημοσίας (7) ἀπολαῦσαι τιμῆς τὴν Γλαυκίππην; Φρόνην τε τὴν ἑταίραν ὑμῖν Πραξιτέ- λης καὶ Ἡρόδοτος πεποιήκασι, καὶ Παντευχίδα συλ- λαμβάνουσιν ἐκ φθορέως Εὐθυκράτης ἐχαλκούργη- σεν. Βησαντίδα τὴν Παίωνων βασίλισσαν, ὅτι παιδίον μέλαν ἐκύησε, Δεινομένης διὰ τῆς ἑαυτοῦ τέχνης μνη- μονεύεσθαι παρεσκεύασεν. Ἐγὼ καὶ Πυθαγόρου κα- τέγνωκα τὴν Εὐρώπην ἐπὶ τοῦ ταύρου καθιδρύσαντος, καὶ ὑμῶν, ὅτινες τοῦ Διὸς τὸν κατήγορον διὰ τὴν ἐκείνου τέχνην τιμηθήκατε. Γελῶ καὶ τὴν Μύρω- νος (8) ἐπιστήμην ποιήσαντος μόσχον, ἐπὶ δὲ αὐτοῦ νίκη, ὅτι τὴν Ἀγήνορος ἀρπάσας θυγατέρα, μοιχείας καὶ ἀκρασίας βραβεῖον ἀπηνέγκατο. Τὴν Γλυκέραν (9) τὴν ἑταίραν καὶ Ἀργεῖαν τὴν ψάλτριαν ὁ Ὀλύμπιος Ἡρόδοτος κατεσκεύασεν. Βρύαξις Πασιφάνην ἐστη- σεν, ἧς τὴν ἀσέλγειαν μνημονεύσαντες, μονονουχί καὶ τὰς γυναῖκας τὰς νῦν τοιαύτας εἶναι (10) προφη- ρησθε. Μελανίππη τις ἦν σοφῆ, διὰ τοῦτο ταύτην ὁ Λυσίστρατος ἐδημιούργησεν, ὑμεῖς (11) δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν σοφὰς οὐ πεπιστεύκατε.

34. Πάνυ γοῦν σεμνὸς καὶ ὁ τύραννος Φάλαρις, ὃς τοὺς ἐπιμαστιδίους θοινώμενος παῖδας, διὰ τῆς Πολυ- στράτου τοῦ Ἀμπρακιώτου κατασκευῆς μέχρι νῦν ὡς τις ἀνὴρ θαυμαστὸς δείκνυται. Καὶ οἱ μὲν Ἀκρα- γαντῖνοι βλέπειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον τὸ προειρημένον διὰ τὴν ἀνθρωποφαγίαν ἐδεδίδεσαν· οἷς δὲ μέλον ἐστὶ παιδείας, ἀρχοῦσιν, ὅτι δι' εἰκόνας αὐτὸν θεωροῦσι. Πῶς γὰρ οὐ χαλεπὸν ἀδελφοκτονίαν παρ' ὑμῖν τιτι- μῆσθαι, οἱ Πολυνεῖκους καὶ Ἐτεοκλέους ὀρῶντες τὰ σχήματα, καὶ μὴ σὺν τῷ ποιήσαντι Πυθαγόρα κατα- βοθρῶσαντες (12), ἐναπόλλυτε (13) τῆς καχίας τὰ ὑπομνήματα; Τί μοι, διὰ τὸν Περικλύμενον, γυναῖον ὅπερ ἐκύησε τριάκοντα παῖδας ὡς θαυμαστὸν ἡγεῖ- σθαι καὶ κατανοεῖν (14) ποίημα; Πολλῆς γὰρ ἀκρα- σίας ἀπενεγκαμένη τὰ ἀκροθίνια βδελύττεσθαι καλὸν ἦν, τῇ κατὰ Ῥωμαίους σὺ παρεικαζομένη, ἧτις καὶ αὐτὴ διὰ τὸ ὅμοιον μυστικωτέρας (15), ὡς φασιν, ἡξίωται θεραπείας. Ἐμοίχευσε δὲ Ἀρης τὴν Ἀφρο- δίτην, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν Ἀρμονίαν Ἄνδρων ὑμῖν κατεσκεύασε. Λήρους (16) καὶ φλυαρίας Σώφρων διὰ συνταγμάτων παραδοὺς, ἐνδοξότερος χάριν τῆς χαλκευ- τικῆς, ἢ μέχρι νῦν ἐστι. Καὶ τὸν ψευδολόγον Αἴσω- πον ἀείμνηστον οὐ μόνον τὰ μυθολογήματα (17), ἀλλὰ

(6) Πανηγύρει. Joan. Fris. ὀμηγύρει.

(7) Δημοσίας. Reg. 2, δημοσίου.

(8) Μύρωνος. Hæc lectio conjectura est Gesneri in editiones Tigurina posteriores inducta. Legitur Μήκωνος in tribus mss. et Tigur. Gesnerus Myconem aut Myronem restituendum esse existimat. Uterque inter insignes statuarios numeratur et a Plinio ob artis præstantiam laudatur lib. xxxiv, c. 8. Addit Gesnerus in Buculam Myronis permulta epigrammata legi lib. 4 Florileg. Græc., sect. 7.

(9) Γλυκέραν. Reg. uterque, Angl. et Tigur. διὰ τὴν Γλυκέραν.

(10) Τοιαύτας εἶναι. Deest postrema vox in cod.

Angl. et Reg. 2.

(11) Ὑμεῖς. Reg. 1, ἡ ὑμεῖς.

(12) Καταβοθρῶσαντες. Ita Reg. 1, et Angl. et Ducæus. Reg. 2 ad marginem καταβορῶσαντες. Editi καταβορῶσαντες.

(13) Ἐναπόλλυτε. Ducæus ἐναπόλοιτο, cod. Joan. Fris. ἐναπόλλοιτο.

(14) Καὶ κατανοεῖν. Ita Reg. 2. et Angl. Legitur in Reg. 1, ἡγεῖσθαι κατανοεῖν et supra lineam καὶ. Editi ἡγεῖσθαι τὸ κατανοεῖν.

(15) Μυστικωτέρας. Reg. 2, μυστικώτερον.

(16) Λήρους. Angl. λήρους τε καί.

(17) Μυθολογήματα. Fris. ψευδολογήματα.

καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἀριστοδήμον πλαστικὴ περισπούδα-
στον ἀπέδειξεν. Εἶτα πῶς οὐκ αἰδεῖσθε, τσαύτας
μὲν ἔχοντες ποιητρίας οὐκ ἐπὶ τι χρήσιμον, πόρννας
δὲ ἀπείρους, καὶ μοχθηροὺς ἀνδρας, τῶν παρ' ἡμῖν
γυναικῶν διαβάλλοντες τὴν σεμνότητα; τί μοι σπου-
δαῖον μανθάνειν Εὐάνθην ἐν περιπάτῳ τεκεῖν (18),
καὶ πρὸς τὴν Καλλιστράτου κεχημένα τέχνην, καὶ
πρὸς τὰ Καλλιάρχου (19) Νεαίρα παρέχειν τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς; Ἐταίρα γὰρ ἦν. Λαῖς ἐπόρνευσε, καὶ ὁ Τοῦρ-
νος αὐτὴν ὑπόμνημα τῆς πορνείας ἐποίησεν. Διὰ τί
τὴν Ἡφαιστίωνος οὐκ αἰδεῖσθε πορνείαν, καὶ εἰ πάνυ
Φίλων αὐτὸν (20) ἐντέχνως ποιεῖ; Τίνος δὲ χάριν διὰ
Λεωχάρους Γανυμήδη, τὸν ἀνδρόγυνον, ὡς τι σπου-
δαῖον ἔχοντες κτῆμα, τιμηθήκατε; Καὶ Σπιλούμε-
νόν (21) τι γύναιον Πραξιτέλης ἐδημιούργησεν.
Ἐχρῆν δὲ πᾶν τὸ τοιοῦτον (22) παραιτησαμένους τὸ
κατὰ ἀλήθειαν σπουδαῖον ζητεῖν· καὶ μηδὲ Φιλαινίδος
μηδὲ Ἐλεφαντίδος τῶν ἀρρήτων ἐπινοῶν ἀντιποιου-
μένους, τὴν ἡμετέραν πολιτείαν βδελύττεσθαι.

35. Ταῦτα μὲν οὖν οὐ παρ' ἄλλου μαθὼν ἐξεθέμην,
πολλὴν ἐπιφοιτήσας γῆν, καὶ τοῦτο μὲν σοφιστεύσας
τὰ ὑμέτερα, τοῦτο δὲ τέχναις καὶ ἐπινοαῖς ἐγκυρή-
σας πολλαῖς, ἔσχατον δὲ τῇ Ῥωμαίων ἐνδιατρίψας
πόλει, καὶ τὰς ἀπ' ὑμῶν ὡς αὐτοὺς (23) ἀνακομισθεί-
σας ἀνδριάντων ποικιλίας καταμαθὼν. Οὐ γὰρ ὡς (24)
ἔθος ἐστὶ τοῖς πολλοῖς, ἀλλοτρίαις ἰδέσθαι τὰ μαυτοῦ
κρατύνειν πειρῶμαι· πάντων δὲ ὧν ἀποποιήσομαι
αὐτὸς τὴν κατάληψιν, τούτων καὶ τὴν ἀναγραφὴν
συντάσσειν βούλομαι. Διόπερ χαίρειν εἰπὼν καὶ τῇ
Ῥωμαίων μεγαλαυχίᾳ, καὶ τῇ Αθηναίων ψυχρολογίᾳ, ὁ
δόγμασιν ἀσυναρτήτοις, τῆς καθ' ἡμᾶς (25) βαρβάρου
φιλοσοφίας ἀντεποιησάμην· ἥτις ὅν τρόπον ἐστὶν τῶν
παρ' ὑμῖν ἐπιτηδεύματων ἀρχαιοτέρα, γράφειν μὲν
ἀρξάμενος, διὰ δὲ τὸ κατεπεῖγον τῆς ἐξηγήσεως ὑπερ-
θέμενος, νῦν, ὅτε καιρὸς, περὶ τῶν κατ' αὐτὴν δο-
γμάτων λέγειν πειράσομαι. Μὴ γὰρ δυσχεράνητε τὴν
ἡμετέραν παιδείαν, μηδὲ φλυαρίαις καὶ βωμολοχίαις
μεστὴν ἀντιλογίαν καθ' ἡμῶν πραγματεύσθε, λέ-
γοντες· Τατιανὸς ὑπὲρ τοὺς Ἕλληνας, ὑπὲρ τὸ ἀπει-
ρον τῶν φιλοσοφούντων (26) καινοτομεῖ τὰ βαρβάρων
δόγματα. Τὸ γὰρ χαλεπὸν ἀνθρώπους πεφηνότας ἀμα-
θεῖς, ὑπὸ ἀνθρώπου νῦν ὁμοιοπαθοῦς συνελέγεσθαι;
Τί δὲ καὶ ἄτοπον, κατὰ τὸν οἰκεῖον ὑμῖν σοφιστὴν,
γηράσκειν ἀεὶ πάντα (27) διδασκόμενους;

(18) *Τεκεῖν*. Ita Reg. uterque et Ducæus. Editi
τέχνων.

(19) *Πρὸς τὰ Καλλιάρχου*. Legendum πρὸς τῇ,
vel πρὸς τὴν Νεαίραν.

(20) *Αὐτόν*. Reg. 2 et Joan. Fris. αὐτὴν.

(21) *Σπιλούμενον*. Tres codices mss. habent ὁ
φελιούμενον. Tigurina editio ὁ φελιούμενον. Unde
Gesnerus effecit Σπιλούμενον, quia Praxiteles apud
Plinium lib. xxxiv, c. 8, Spilumenen, id est con-
taminatam dicitur efflinxisse. Fecit Praxiteles Ste-
phusam, Spilumenen, Oenophorum. Probat Gesneri
conjecturam Ducæus; sed eruditus Oxoniensis
editor legendum existimat ὁ φελιούμενον, mulier-
culam arinilla instructam.

(22) *Τὸ τοιοῦτον*. Editi addunt εἶδος, quod multo
elegantius deest in perantiquo codice Regio, cujus
tamen ad oram alia manu additum fuit.

(23) *Ὡς αὐτοὺς*. Ita Reg. 1 et Angl. et Tigur.

A Aristodemi ars decus illi et celebritatem conciliavit.
Quomodo ergo qui tot poetrias nullam ad rem utili-
lem, innumeras meretrices et tot improbos viros
habetis, mulierum apud nos temperantiam calum-
niari non pudet? Quid præclari fecerim, si Evan-
then in Peripato discam peperisse, aut Callistrati
arti inhierim, aut in Calliadæ Neæra oculos defigam?
Erat enim meretrix. Lais scortata est, eamque
Turnus scortationis monumentum statuit. Cur non
vobis pudori est Hephæstionis scortatio, quamvis
eum Philo affabre expresserit? Aut qua de causa,
propter Ganymedem Leocharis, cinædum, veluti
præclarum quidpiam possidentes, honore afficitis?
Spilumenem etiam Praxiteles mulierculam efflinxit.
Satius erat omnibus ejusmodi rebus amandatis,
quæ vere præclara et honesta sunt quærere; nec
Philænidis et Elephantidis nefanda inventa ascis-
centes, instituta nostra detestari.

35. *Tatianus eorum quæ objicit Græcis, oculatus
testis est.* — Hæc equidem non ab alio accepta ex-
posui, qui multas regiones peragravi, ac partim in
vestris exercitatus sum disciplinis, partim in artes
et inventa multa incidi, ac tandem in Romanorum
urbe commoratus, statuarum varietates a vobis illuc
exportatas vidi. Non enim, ut plerique solent, alie-
nis opinionibus mea confirmare, sed quæcunque
vidi, ea litteris mandare aggredior. Vale igitur dicto
et Romanorum jactantiæ, et frigido Atheniensium
sermoni, male sartis opinionibus, barbaram no-
stram philosophiam complexus sum; quæ quomodo
vestris institutis antiquior sit, cum scribere ince-
perim, sed propter instantem narrationem distule-
rim, nunc, cum tempus est, de illius decretis dis-
serere instituum. Ne ergo stomachum vobis faciat
eruditio nostra; nec refertam nugis et scurriliter
dictis confutationem in nos elaboretis, dicentes:
Tatianus supra Græcos, supra infinitam philoso-
phorum multitudinem, novus est barbarorum do-
ctrinæ sectator. Quid enim incommodi homines,
quorum imperitia monstrata est, nunc ab homine
ejusdem naturæ argui? Aut quid absurdi, more
vestri sophistæ, semper aliquid discentes senescere?

D Deerat vocula in aliis editionibus. Reg. 2, ὡσαύτως.

(24) *Ὡς γὰρ ὡς*. Sic emendatum ope Reg. 1. Le-
gebatur οὐχ ὡς in editis.

(25) *Τῆς καθ' ἡμᾶς*. H. Stephanus legendum
conjecit τῆς καθ' ὑμᾶς, eam philosophiam, quam vos
barbaricam appellatis, amplexus sum. Sed pluribus
locis Tatianus Judæorum et Christianorum doctri-
nam hoc nomine barbaram dicit. Barbaricos libros
commemorat n. 29; Moysem barbaræ omnis sapien-
tiæ principem vocat, n. 31; barbaræ philosophiæ
addictum se esse dicit n. 42.

(26) *Φιλοσοφούντων*. Reg. 1, et Angl. φιλοσοφη-
σάντων. Ibidem editi addunt πλῆθος. Sed elegantius
abest a Regio 1, ad oram tamen additum fuit.

(27) *Πάντα*. Melius πολλά. Sic enim, ut obser-
vavit Gesnerus, in *Elegiis* Solonis legitur versus
quem Tatian. citat:

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλά διδασκόμενος.

36. *Moysis antiquitas probatur testimonio Chaldaeorum scriptorum.* — Sit sane Homerus non modo non junior Iliacis rebus, sed ipsi bello æqualis, et cum Agamemnone militasse, ac si quis velit, ante litteras inventas exstitisse existimetur. Perspicuum erit prædictum Moysem Trojæ **273** excidio omnino antiquiorem esse multis annis, ut qui Ilii constructionem, et Trois ac Dardani ætatem antecedit. Cujus rei demonstrandæ causa testibus utar Chaldæis, Phœnicibus et Ægyptiis. Quid plura dicam? Oportet enim, ut qui persuadendi operam proficitur, res quasque audientibus breviter et compendiose enarrat. Berossus Babylonius, Beli apud Babylonios sacerdos, qui Alexandro æqualis fuit, et tertio post eum Antiocho historiam Chaldæorum tribus libris inscripsit, ac res gestas regum exposuit, quemdam ex eis commemorat nomine Nabuchodonosor, a quo suscepta in Phœnices et Judæos expeditio. Hæc a prophetis nostris prædicata scimus; ac multo quidem Moysis ætate serius contigisse, annis vicelicet ante Persarum imperium septuaginta. Est autem Berossus longe doctissimus scriptor, cujus rei argumentum est, quod Juba de rebus Assyriorum scribens, historiam se a Beroso didicisse declarat. Scripsit autem libros duos de rebus gestis Assyriorum.

37. *Idem testantur Phœnices.* — Post Chaldæos sic se habent res Phœnicum. Exstiterunt apud eos tres viri, Theodotus, Hypsicrates, Mochus; horum **libros** in Græcam linguam convertit Latus, qui et **vitas philosophorum accurate conscripsit.** In his **autem historiis narratur** sub quodam rege raptus **Europæ, Menelai in Ægyptum adventus,** ac res etiam a Chiramo gestæ, qui filiam suam Salomoni Judæorum regi in matrimonium dedit, ac omne lignorum genus ad templi constructionem suppeditavit. Eadem scribit Menander Pergamenus. Ac Chirami quidem ætas Iliacis rebus vicina est; Salomon autem Chiramo æqualis multo recentior est Moysis ætate.

38. *Moysen sub Inacho Ægyptii collocant.* —

(28) *Μὴ μόνον.* Ita Eusebius. Legitur in Reg. 1, μὴ ὕστερον. Deerat negatio in editis.

(29) *ὑπειλήφθω.* Eusebius addit γεγενῆσθαι.

(30) *Συστρατεύεσθαι.* Euseb. συνεκστρατεύσαι.

(31) *Καὶ εἰ βούλεται.* Euseb. καὶ ἂν βούληται.

(32) *Τῆς δὲ Ἰλίου.* Secundam voculam desumpsi ex Eusebio, qui sic habet: Πολλοὶ ἔτεσι τῆς δὲ γεγενῆσθαι Ἰλίου.

(33) *Τί μοι λέγειν.* Euseb. τί με λέγειν δεῖ.

(34) *Βηρωσός.* Euseb. Βηρωσός, et sic infra ubi idem nomen occurrit.

(35) *Γεγονώς.* Euseb. γενόμενος.

(36) *Τῷ μετ' αὐτὸν τρίτῳ.* Euseb. τῷ μετὰ Σέλευκον τρίτῳ.

(37) *Ἐκθέμενος.* Eusebius ἐκτιθέμενος.

(38) *Πρὸ δὲ τῆς.* Secundam voculam suppeditavit Eusebius. Ex eodem sumpsimus κατώτερον pro eo quod erat in editis nostris κατώτερα.

36. Πλὴν Ὅμηρος ἔστω μὴ μόνον (28) ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν, ἀλλὰ κατ' ἐκείνον αὐτὸν ὑπειλήφθω (29) τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν, ἔτι δὲ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀγαμέμνονα συστρατεύεσθαι (30) καὶ, εἰ βούλεται (31) τις, πρὶν καὶ τῶν στοιχείων γεγενῆσθαι τὴν εὐρεσιν. Φανήσεται γὰρ ὁ προειρημένος Μωϋσῆς, αὐτῆς μὲν τῆς Ἰλιακῆς ἀλώσεως πρεσβύτερος πάνυ πολλοῖς ἔτεσι γεγενῆσθαι, τῆς δὲ Ἰλίου (32) κτίσεως, καὶ τοῦ Τρωῆος καὶ Δαρδάνου λίαν ἀρχαιότερος. Ἀποδείξεως δὲ ἔνεκεν μάρτυσι χρήσομαι Χαλδαίους, Φοίνικιν, Αἰγυπτίους. Καὶ τί μοι λέγειν (33) πλείονα; Χρὴ γὰρ τὸν πείθειν ἐπαγγελλόμενον συντομωτέρας ποιῆσθαι τὰς περὶ τῶν πραγμάτων πρὸς τοὺς ἀκούοντας διηγήσεις. Βηρωσός (34) ἀνὴρ Βαβυλώνιος, ἱερεὺς τοῦ παρ' αὐτοῖς Βήλου, κατ' Ἀλέξανδρον γεγενῆσθαι (35), Ἀντιόχῳ τῷ μετ' αὐτὸν τρίτῳ (36) τὴν Χαλδαίων ἱστορίαν ἐν τρισὶ βιβλίοις κατατάξας, καὶ τὰ περὶ τῶν βασιλέων ἐκθέμενος (37), ἀφηγεῖται τινος αὐτῶν, ὄνομα Ναβουχοδονόσορ, τοῦ στρατεύσαντος ἐπὶ Φοίνικας καὶ Ἰουδαίους· ἅτινα διὰ τῶν καθ' ἡμᾶς προφητῶν ἴσμεν κεκτηρυγμένα, γεγενῆσθαι μὲν πολὺ τῆς Μωϋσέως ἡλικίας κατώτερον, πρὸ δὲ τῆς (38) Περσῶν ἡγεμονίας ἔτεσιν ἑβδόμηκοντα. Βηρωσός δὲ ἐστὶν ἀνὴρ ἰκανώτατος, καὶ τούτου τεκμήριον Ἰόδας, ὃς, περὶ (39) Ἀσσυρίων γράφων, παρὰ Βηρωσοῦ φησι μεμαθηκέναι τὴν ἱστορίαν. Εἰσὶ δὲ αὐτῷ βιβλίοι περὶ Ἀσσυρίων δύο.

37. Μετὰ δὲ τοὺς Χαλδαίους (40) τὰ Φοινίκων οὕτως ἔχει. Γεγόνασιν παρ' αὐτοῖς τρεῖς ἄνδρες, Θεόδοτος, Ὑψικράτης, Μῶχος· τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν Χαῖτος, ὁ καὶ (41) τοὺς βίβλους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβῆς πραγματευσάμενος. Ἐν δὲ ταῖς τῶν προειρημένων δηλοῦται ἱστορίαις, κατὰ τινος τῶν βασιλέων Εὐρώπης ἀρπαγὴν γεγενῆσθαι, Μενελάου τε εἰς τὴν Φοινίκην ἀφίξις (42), καὶ τὰ περὶ Χείραμον (43), ὅστις Σολομῶνι τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δοῦς τὴν θυγατέρα (44), καὶ ξύλων παντοδαπῶν ὕλην εἰς τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν ἔδωρῆσατο. Καὶ Μένανδρος δὲ ὁ Περγαμηνὸς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν ἀναγραφὴν ἐποίησατο. Τοῦ δὲ Χειράμου ὁ χρόνος ἤδη πού τοις Ἰλιακοῖς ἐγγίζει. Σολομῶν δὲ ὁ κατὰ Χείραμον πολὺ κατώτερός ἐστι τῆς Μωϋσέως ἡλικίας.

38. Αἰγυπτίων δὲ εἰσὶν αἱ ἐπ' ἀκριβῆς (45) χρό-

(39) Ὅς περὶ. Illud etiam ὃς Eusebio debemus.

(40) *Τοὺς Χαλδαίους.* Ita Reg. uterque et Euseb. Editi τὰ Χαλδαίων. Tigur. τοὺς Χαλδαίων. (Sic etiam Angl.) et ad marginem τὰ Χαλδαίων.

(41) *Χαῖτος ὁ καί.* Editi nostri καὶ ὁ, quod quidem emendavi beneficio Eusebii. Sed aliud erratum est in voce Χαῖτος. Eusebius ἄσιτος. Legendum esse ἄσιτος, probat eruditus Oxoniensis Editor testimonio Clementis Strom. 1, pag. 326, atque ita placuisse Reinesio et Bocharto monet.

(42) *Ἀφίξις.* Ita Regius uterque et Eusebius. Editi ἀφίξιν. Habet etiam Eusebius ἀρπαγῆ.

(43) *Χείραμον.* Eusebius Εἰραμον.

(44) *Τὴν θυγατέρα.* Euseb. τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, et mox τοῦ νεώ.

(45) *Ἐπ' ἀκριβῆς.* Ita Ducæus et ad marginem Tigur. Eusebius ἀκριβεῖς. Editi ἐπ' ἀκριβεῖς.

νων (46) ἀναγραφαί, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμά-
των (47) ἑρμηνεύς ἐστὶ Πτολεμαῖος, οὐχ ὁ βασιλεὺς,
ἱερεὺς δὲ Μένδητος. Οὗτος, τὰς τῶν βασιλέων πρά-
ξεις ἐκτιθέμενος, κατ' Ἀμωσιν (48) βασιλέα Αἰγύπτου
γεγονέναι Ἰουδαίοις φησὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν,
εἰς ἅπερ ἦλθον (49) χωρία, Μωϋσέως ἡγουμένου.
Λέγει δὲ οὕτως· Ὁ δὲ Ἀμωσις ἐγένετο κατ' Ἰνα-
χον βασιλέα. Μετὰ δὲ τοῦτον Ἀππίων ὁ γραμμα-
τικὸς, ἀνὴρ δοκιμώτατος, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυ-
πτιακῶν (πέντε δὲ εἰσὶν αὐτῶν γραφαί) πολλὰ μὲν
καὶ ἄλλα, φησὶ δὲ ὅτι κατέσκαψε τὴν Αὔαριν (50)
Ἀμωσις κατὰ τὸν Ἀργεῖον γενόμενος Ἰναχον, ὡς
ἐν τοῖς χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μανθῆσιος Πτολεμαῖος.
Ὁ δὲ ἀπ' Ἰνάχου χρόνος ἄχρι τῆς Ἰλίου ἀλώσεως
ἀποπληροῖ γενεὰς εἴκοσι· καὶ τὰ τῆς ἀποδείξεως
ἔχει τοῦτον τὸν τρόπον.

39. Γεγόνασιν Ἀργείων βασιλεῖς οἷδε· Ἰναχος,
Φορωνεὺς, Ἄπις, Κρίσις (51), Τριόπας, Ἀργεῖος,
Φόρβας, Κροτώπας (52), Σθενέλαος (53), Δαναὸς,
Λυγκεὺς, Προῖτος, Ἀβᾶς (54), Ἀκρίσιος, Περσεὺς,
Σθενέλαος (55), Εὐρυσθεὺς, Ἄτρεὺς, Θυέστης, Ἀγα-
μέμνων· οὗ κατὰ τὸ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος τῆς βασι-
λείας Ἰλίου ἐάλω. Καὶ χρὴ τὸν νουνεχῆ συνιέναι (56)
μετὰ πάσης ἀκριθείας, ὅτι κατὰ τὴν Ἑλλήνων πα-
ράδοσιν οὐδ' ἱστορίας (57) τις ἦν παρ' αὐτοῖς ἀνα-
γραφὴ. Κάδμος γὰρ, ὁ τὰ στοιχεῖα τοῖς προειρημέ-
νοις παραδοὺς, μετὰ πολλὰς γενεὰς τῆς Βοιωτίας
ἐπέβη. Μετὰ δὲ Ἰναχον ἐπὶ Φορωνέως, μόγις (58)
τοῦ θηριώδους βίου καὶ νομάδος περιγραφὴ γέγονεν,
μετεκοσμήθησαν δὲ οἱ ἄνθρωποι (59). Διόπερ εἰ κατὰ
Ἰναχον πέφηνεν ὁ Μωϋσῆς γεγονὼς, πρεσβύτερός
ἐστὶ τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσι τετρακοσίοις. Ἀποδείκνυται
δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχον, ἀπὸ τε τῆς τῶν Ἀττικῶν βασι-
λέων διαδοχῆς, καὶ Μακεδονικῶν, καὶ Πτολεμαϊκῶν,
εἰ δὲ καὶ Ἀντιοχικῶν. Ὅθεν, εἰ μετὰ τὸν Ἰναχον (60)
αἱ διαφανέστεραι πράξεις παρ' Ἑλλησιν ἀνεγράφη-

(46) Χρόνων. Ita mss. et Euseb. Editi χρόνω, ex-
cepta tamen Ducæi editione.

(47) Πραγμάτων. Eusebius γραμμάτων, apud
quem etiam legitur, omisso verbo ἑρμηνεύς, Πτολε-
μαῖος.

(48) Ἀμωσιν. Codex Joannis Frisii Ἀμασιν.

(49) Ἠλθον. Eusebius ἦθελεν, apud quem etiam
adnotatur ad marginem fortasse delenda esse hæc
verba: Λέγει δὲ οὕτως.

(50) Κατέσκαψε τὴν Αὔαριν. Eusebius habet
κατέστρεψε, sed præcipua varietas in voce sequenti
posita. Habet enim Clemens Alexandrinus Ἀθυ-
ρίαν. Reg. 1, Αὔαρίαν. Codex Joan. Fris. Αὔαρία.
Eusebius Ἀβαριν, quod idem est ac Αὔαριν urbem.
Sic etiam codex ms. Clementis pro Ἀθυρίαν. Edi-
tiones Tatiani Μαρίαν. Existimat Ducæus legi posse
Μαρσίαν, ac fortasse intelligendum, Amosim effo-
disse Mariam, id est Euripo ducto commisisse Ma-
riam cum Nilo, vel cum ipso mari Mediterraneo. Sed
tamen alteram vocem in textum recipere non dubi-
tavi, tum quia ei favent mss. codices et Clemens ac
Eusebius; tum quia consentit cum historice monu-
mentis. Nam rex ille, sub quo egressi sunt ex
Ægypto Israelitæ, apud Manethonem Tethmosis,
apud Appionem, ut non solum ex Tatiano patet,
sed etiam ex Justino Cohort., n. 9, Amasis dictus
est. Is autem cum bellum gesserit cum Israelitis,
non mirum si urbem Avarim evertisse dicitur, quæ
præcipua videtur Israelitarum fuisse, teste Mane-

Sunt etiam Ægyptiorum tempora accurate descri-
pta, rerumque apud eos gestarum interpret est
Ptolemæus, non ille quidem rex, sed sacerdos Men-
desius. Is regum res gestas exponens, Judæos sub
Amose Ægyptiorum rege ex Ægypto in ea, quæ oc-
cuparunt, loca, duce Moysæ, profectos esse testa-
tur. Sic autem loquitur: *Amosis autem erat æqualis
Inacho regi.* Post hunc Appion grammaticus, vir
doctissimus, in quarto Ægyptiacorum (sunt enim
quinque illius libri), inter alia multa testatur Ava-
rim evertisse Amosim Argivo Inacho **274** *æqua-
lem*, ut in Annalibus scripsit Ptolemæus Mende-
sius. Tempus autem, quod ab Inacho ad Ilii exci-
dium effluxit, ætates implet viginti; idque hoc
modo demonstratur.

B

39. *Series Regum Argivorum.* — Hi fuerunt Ar-
givorum reges: Inachus, Phoroneus, Apis, Criasis,
Triopas, Argius, Phorbas, Crotopas, Sthenelaus,
Danaus, Lynceus, Præctus, Abas, Acrisius, Perseus,
Sthenelaus, Eurysthes, Atreus, Thyestes, Agamem-
non, cujus regni anno decimo octavo capta est Troja.
Debet autem quisquis sapit diligenter observare,
nullum historiæ monumentum apud Græcos, quem-
admodum ipsi perhibent, litteris consignatum
fuisse. Nam Cadmus, qui litteras eis tradidit, post
multas generationes in Bœotiam venit. Post Inachum
autem sub Phoroneo vix tandem homines, ab esse-
rata nomadum vita ad liberaliorem cultum traducti
sunt. Quamobrem si Inacho æqualis Moyses, annis
quadringentis bello Trojano antiquior. Atque id
etiam demonstratur ex regum Atticorum, et Mace-
donum, et Ptolemæorum et Antiochorum succes-
sionibus. Unde si post Inachum clariore quæque
res gestæ apud Græcos scriptæ ac notæ fuerunt;
nimirum etiam post Moysen. Nam Phoroneo, qui

thone apud Josephum *contra App.*, p. 1052.

(51) Κρίσις. Sic habet Eusebius Ἀργεῖος, Κρί-
σος, Φόρβας, Τριόπας. Sic etiam in cod. Angl., nisi
quod habet Χρίσις, pro quo legendum Χρίσος
existimat Munckerus in editione Mythographorum,
citatus ab Editore Oxoniensi.

(52) Κροτώπας. Euseb. Κροτωπός.

(53) Σθενέλαος. Fris. Σθένελοσ.

(54) Προῖτος, Ἀβᾶς. Euseb. Ἀβᾶς, Προῖτος.

(55) Σθενέλαος. Deest in utroque Regio et apud
Eusebium.

(56) Συνιέναι. Ita Eusebius, melius quam in
editis nostris συνῆναι. Codex Joan. Fris. habet ut
Eusebius. Legitur συνεῖναι in utroque Reg. et apud
Ducæum.

(57) Οὐδ' ἱστορίας. Ita Eusebius multo melius
quam editi nostri οὐ δὲ ἱστορίας.

(58) Ἐπὶ Φορωνέως, μόγις. Euseb. ὑπὸ Φορω-
νέως μόλις.

(59) Οἱ ἄνθρωποι. Ita Reg. 1, Euseb., Fris. et
Ducæus. Male in editis nostris αἱ οὐρανοί, in quibus
etiam mox aliud erratum, nempe οἱ κατὰ Ἰναχον,
quod quidem auctore Eusebio sustulimus. Reg. 2
habet εἰ, sed ad marginem. Sic etiam Joannes Frisius
et Ducæus.

(60) Εἰ μετὰ τὸν Ἰναχον. Habet Eusebius:
Εἰ κατὰ τὸν Ἰναχον αἱ διαφανέσταται... ἐ-
γράφτην.

successit Inacho, Ogygus apud Athenienses æqualis fuit, sub quo primum diluvium contigit: Phorbanti autem Actæus, a quo et Actæa dicta Attica regio: Triopæ Prometheus et Epimetheus, et Atlas, et Cecrops ille Diphyes, et Io. Sub Cecrope Phaethontis incendium et Deucalionis diluvium. Sub Sthenelo regnum Amphictyonis, Danaï in Peloponnesum adventus, et Dardania a Dardano condita, et Europæ ex Phœnicia Cretam reditus. Sub Lynceō Proserpinæ raptus, templi in Eleusine constructio, Triptolemi agricultura, Cadmi Thebas adventus, Minois regnum. Sub Præto Eumolpi bellum adversus Athenienses. Sub Acrisio Pelopis ex Phrygia descensus, et Ionis Athenas adventus, quemadmodum et Cecrops secundus, et Persei ac Bacchi res gestæ, et discipulus Orphei Musæus. Sub Agamemnonis regno captum Ilium.

Φρυγίας διάβασις, καὶ Ἴωνος εἰς τὰς Ἀθήνας ἀφιξίς, καὶ ὁ (66) δεῦτερος Κέκροψ, αἱ τε Περσέως καὶ Διονύσου πράξεις, καὶ Ὀρφέως μαθητῆς Μουσαῖος. Κατὰ δὲ τὴν Ἀγαμέμνονος βασιλείαν, ἔαλω τὸ Ἴλιον.

40. *Moysi, ut antiquiori, credendum.* — Ex his ergo perspicitur Moysen vetustis heroibus et bellis et dæmonibus antiquiorem esse. Quamobrem, cum antiquitate præstet, credendum ei potius quam Græcis, qui ex fonte hauserunt, non grato animo, illius **275** dogmata. Multi enim apud eos sophistæ, cum curiosius indagarent, quæcunque a Moysæ, et ab iis, qui similiter ac ille philosophati, cognoverunt, ea adulterare conati sunt; primum quidem, ut aliquid proprie suum dicere viderentur; C deinde, ut quæ minus intellexerunt, ea disertis quibusdam commentis obvolvunt, fabulæ speciem affingerent veritati. De nostro igitur instituto, ac de legum nostrarum historia quænam eruditi apud Græcos dixerint, quamque multi et quales sint

σάν τε καὶ γινώσκονται, δῆλον, ὡς καὶ μετὰ Μωϋσέα. Κατὰ γὰρ Φορωνέα τὸν μετ' Ἴναχον μνημονεύεται παρ' Ἀθηναίους Ὀγυγὸς, ἐφ' οὗ κατακλυσμὸς ὁ πρῶτος· κατὰ δὲ Φόρβαντα Ἀκταῖος, ἀφ' οὗ καὶ Ἀκταῖα (61) ἢ Ἀττική· κατὰ Τριόπαν (62) Προμηθεύς, καὶ Ἐπιμηθεύς, καὶ Ἄτλας, καὶ ὁ Διφυῆς Κέκροψ, καὶ ἡ Ἰώ (63)· κατὰ δὲ Κέκροπα (64), ἡ ἐπὶ Φαέθοντος ἐκπύρωσις, καὶ ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐπομβρία. Κατὰ δὲ Σθένελον, ἡ τε Ἀμφικτύονος βασιλεία, καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον Δαναοῦ παρουσία, καὶ ἡ ὑπὸ Δαρδάνου τῆς Δαρδανίας κτίσις, ἡ τε ἐκ Φοινίκης τῆς Εὐρώπης (65) εἰς τὴν Κρήτην ἀνακομιδὴ. Κατὰ δὲ Λυγκέα τῆς Κόρης ἡ ἀρπαγὴ, καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσίνι τεμένους καθιδρύσις, καὶ ἡ Τριπτολέμου γεωργία, καὶ ἡ Κάδμου εἰς Θήβας παρουσία, Μίνωός τε ἡ βασιλεία. Κατὰ δὲ Προῖτον, ὁ Εὐμόλιπου πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος. Κατὰ δὲ Ἀκρίσιον ἢ Πέλοπος ἀπὸ

40. Οὐκοῦν πέφηνε Μωϋσῆς ἀπὸ γε (67) τῶν προειρημένων πρεσβύτερος (68) ἡρώων παλαιῶν, πολέμων, δαιμόνων (69). Καὶ χρὴ τῷ πρεσβεύοντι κατὰ τὴν ἡλικίαν πιστεύειν, ἢ περ (70) τοῖς ἀπὸ τῆς πηγῆς ἀρυσσάμενοις Ἑλλήσιν, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν (71) τὰ ἐκείνου δόγματα. Πολλοὶ γὰρ οἱ κατ' αὐτοὺς σοφισταὶ, κεχρημένοι περιεργίᾳ, τὰ ὅσα παρὰ τῶν κατὰ Μωϋσέα καὶ τῶν ὁμοίως αὐτῷ φιλοσοφούντων ἔγνωσαν, καὶ παραχαράττειν (72) ἐπειράθησαν· πρῶτον μὲν ἵνα τι λέγειν ἴδιον νομισθῶσι (73), δεῦτερον δὲ ὅπως τὰ ὅσα μὴ συνίεσαν, διὰ τινος ἐπιπλάστου ῥητολογίας (74) παρακαλύπτοντες, ὡς μυθολογίαν (75) τὴν ἀλήθειαν παραπρεσβεύωσι (76). Περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας, ἱστορίας τε τῆς κατὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους, ὅσα τε εἰρήκασιν οἱ

(61) Καὶ Ἀκταῖα. Deest conjunctio apud Euseb. et Clement. Strom. 1, p. 321.

(62) Τριόπαν. Reg. 2 Πριόπαν in margine. Sic etiam Angl. in textu. Euseb. κατὰ δὲ Τριόπαν. Mox Clemens, καὶ Ἄτλας καὶ Ἐπιμηθεύς.

(63) Καὶ ἡ Ἰώ. Clemens καὶ Ἰνώ.

(64) Κατὰ δὲ Κέκροπα. Legendum esse κατὰ δὲ Κροτωπὸν demonstrat Ducæus, tum quia Eusebius et Clemens ita habent, tum quia recenset Tatianus Argivos reges, quos inter jam antea numeravit Crotopum. Mox Eusebius Σθενέλαον.

(65) Τῆς Εὐρώπης. Hæc desunt apud Clementem, apud quem legitur: Ἡ τε ἐκ Κρήτης εἰς Φοινίκην ἀνακομιδὴ.

(66) Καὶ ὁ. Ita Euseb. et Clem. et Reg. 1. Editi ὡς ὁ; Mox Eusebius et Clemens Ὀρφέως τε καὶ Μουσαῖος.

(67) Ἀπὸ γε. Ita Eusebius; ἀπὸ τε Reg. uterque.

(68) Πρεσβύτερος. Euseb. πρεσβύτατος.

(69) Πολέμων, δαιμόνων. Sic in tribus mss. Apud Eusebium, πόλεων. Male in editis ἀπὸ τε πάλαιων δαιμόνων.

(70) Ἡπερ. Eusebius μᾶλλον ἢπερ. Sic etiam Reg. 2 in margine.

(71) Οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. Ut hæc verba sic redderem, non grato animo, persuasit mihi Clemens Alexandrinus, qui ea non aliam in sententiam videtur accepisse. Ait enim Strom. 1, p. 312: *Græcos philosophos fures esse et latrones, qui ante adventum Domini ab Hebræis prophetis partes veritatis non*

grato animo desumpserint, sed eas sibi tanquam propria dogmata attribuerint. Ταῦτα δ' ἂν εἶεν κλέπτει καὶ λησταὶ οἱ παρ' Ἑλλήσι φιλόσοφοι, καὶ πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας παρὰ τῶν Ἑβραϊκῶν προφητῶν μέρη τῆς ἀληθείας οὐ κατ' ἐπίγνωσιν λαβόντες, ἀλλ' ὡς ἴδια σφετερισάμενοι δόγματα. Ἐπίγνωσιν ergo intelligebat grati animi significationem, cui officio deesse existimabat Græcorum philosophos, quia sibi tanquam propria attribuerant, quæ ab Hebræis mutuo acceperant.

(72) Παρὰ τῶν... καὶ παραχαράττειν. Ita Eusebius, melius quam editi nostri περὶ τῶν... ἢ καὶ παραχαράττειν. Habet etiam Clemens παρὰ τῶν. Legitur apud Eusebium οἱ ὅσα.

(73) Νομισθῶσι. Sic etiam Eusebius. Tres mss. et Tigur. νομίζωσι. Ad oram editionis Tigurinae positum erat νομίζονται, quod inde in alias fluxit editiones.

(74) Ῥητολογίας. Reg. 2, ad marg. ῥητορολογίας. ab al. m.

(75) Ὡς μυθολογίαν. Ita Euseb. Angl. ὡς μυθολογίας. Editi ταῖς μυθολογίαις. Reg. 1 ὡς μυθολογίας. Consentit hæc sententia cum Justino martyre, qui docet Apol. 1, n. 54, fabulas inventas fuisse, ut veritas pro fabula haberetur.

(76) Παραπρεσβεύωσι. Euseb. παραβραβεύωσι. Sententiam Tatiani sic imitatur Clemens loco jam citato: Καὶ τὰ μὲν παραχαράττοντες, τὰ δὲ ὑπὸ περιεργίας ἀμαθῶς σοφισάμενοι, τὰ δὲ καὶ ἐξευρόντες.

παρά τοῖς Ἑλλήσιν λόγιοι, καὶ πόσοι καὶ τίνες A qui his de rebus meminere, in libro adversus eos
 εἰσὶ (77) μνημονεύσαντες, ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἀποφνηνα-
 μένους (78) τὰ περὶ Θεοῦ δειχθήσεται.

41. Τὸ δὲ συνέχον (79) σπευστέον μετὰ πάσης ἀκρι-
 βείας σαφηνίζειν, ὡς οὐχ Ὀμήρου μόνον πρεσβύτε-
 ρός ἐστιν ὁ Μωϋσῆς· ἔτι δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγρα-
 φέων, Λίνου, Φιλάμμωνος, Θαμύριδος, Ἀμφίονος,
 Μουσαίου, Ὀρφέως (80), Δημοδόκου, Φημίου, Σι-
 βύλλης, Ἐπιμενίδου τοῦ Κρητῆς, ὅστις εἰς τὴν
 Σπάρτην ἀφίκετο, Ἀρισταίου τοῦ Προκοννησίου τοῦ
 τὰ Ἀριμάσπια (81) συγγράψαντος, Ἀσβόλου τε τοῦ
 κενταύρου, καὶ Ἰσάτιδος, Δρυμῶνός τε καὶ Εὐμί-
 κλου (82) τοῦ Κυπρίου, καὶ Ὠρου τοῦ Σαμίου, καὶ
 Προσναυτίδου (83) τοῦ Ἀθηναίου. Λίνος μὲν γὰρ
 Ἡρακλέους ἐστὶ διδάσκαλος· ὁ δὲ Ἡρακλῆς μιᾶ
 τῶν Τρωϊκῶν προγενέστερος πέφηνε γενεᾶ· τοῦτο δὲ B
 ἐστὶ φανερόν ἀπὸ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Τληπολέμου,
 στρατεύσαντος ἐπὶ Ἴλιον. Ὀρφεὺς δὲ κατὰ τὸν αὐ-
 τὸν χρόνον Ἡρακλεῖ γέγονεν, ἄλλως τε καὶ τὰ εἰς
 αὐτὸν ἐπιφερόμενα (84), φασὶν ὑπὸ Ὀνομακρίτου
 τοῦ Ἀθηναίου συντετάχθαι, γενομένου κατὰ τὴν
 Πεισιστρατιδῶν ἀρχὴν, περὶ τὴν πεντηχοστὴν Ὀλυμ-
 πιάδα. Τοῦ δὲ Ὀρφέως μαθητῆς Μουσαῖος· Ἀμφίων
 δὲ δυοὶ προάγων γενεαῖς τῶν Ἰλιακῶν (85), τοῦ πλείονα
 πρὸς τοὺς φιλομαθεῖς συντάττειν ἀπείργει (86) ἡμᾶς.
 Δημοδόκος δὲ καὶ Φημῖος κατὰ τὸν αὐτὸν τῶν Τρωϊ-
 κῶν πόλεμον γεγονᾶσι· διέτριβον γὰρ ὁ μὲν
 παρὰ τοῖς μνηστῆρσιν, ὁ δὲ παρὰ τοῖς Φαίαισιν.
 Ὁ Θαμυρίς δὲ καὶ ὁ Φιλάμμων οὐ πολὺ τού-
 των εἰσὶν ἀρχαιότεροι. Περὶ μὲν οὖν τῆς καθ' C
 ἑκαστον λόγον πραγματείας, χρόνων τε καὶ ἀναγρα-
 φῆς αὐτῶν, ὡς οἶμαι, σφόδρα μετὰ πάσης ἀκριβείας
 ὑμῖν ἀνεγράψαμεν. Ἴνα δὲ καὶ τὸ μέχρι νῦν ἐνδέον
 ἀποπληρώσωμεν, ἔτι καὶ περὶ τῶν νομιζομένων σο-
 φῶν ποιήσομαι (87) τὴν ἀπόδειξιν. Μίνως γὰρ ὁ πά-
 σης προὔχειν νομισθεὶς σοφίας, ἀγχινοίας τε καὶ
 νομοθεσίας (88), ἐπὶ Λυγκέως, τοῦ μετὰ Δαναὸν βα-
 σιλεύσαντος, γέγονεν, ἐνδεκάτῃ γενεᾷ μετὰ Ἴναχον.

(77) Καὶ τίνες εἰσὶ. Deest verbum apud Euse-
 bium.

(78) Πρὸς τοὺς ἀποφνηναμένους. Vertit Gesne-
 rus: In libro ad eos qui rebus divinis simplicem
 fidem detrahunt, sive ut in adnotatione explicat:
 Qui de Deo et rebus divinis demonstrationibus agunt.
 In hac adnotatione, quam adoptat eruditus Ox-
 oniensis editor, existimat Gesnerus Tatianum idem
 sensisse ac Apellem, nempe non oportere omnino D
 fidei discuti rationem, sed unumquemque debere in
 eo, quod credat, permanere, apud Euseb. lib. v, c.
 45. Sed 1° Verbum ἀποφνίσθαι non idem hoc loco
 valet ac demonstrationibus agere. 2° Tatianus adhuc
 catholicus idem sentire non potuit ac Apelles. 3° Si
 religionem Tatianus argumentis defendi debere non
 putabat; cur in promisso illo opere statuerat exqui-
 sitis argumentis et ex remotissima antiquitate com-
 portatis uti? Ante ἀποφνηναμένους supplendum παρὰ
 τοῖς Ἑλλήσιν, quæ quidem verba, cum paulo ante
 præcedant, repeti necesse non fuit. Erant tunc apud
 gentiles plurimi, et ii quidem eruditione insignes
 viri, qui de Christiana religione plurima sibi ignota
 et inexplorata effutire non dubitabant. Talis erat
 Crescens, cujus indoctam temeritatem Justinus cor-
 ram multis testibus convicerat, *Apol.* ii, n. 3. Sta-
 tuerat Tatianus veterum testimonio novos refellere.
 Neque enim alio videtur spectare potuisse meditata

qui his de rebus meminere, in libro adversus eos
 qui de rebus divinis asseveraverunt demonstra-
 bitur.

41. *Vetustior Moyses aliis scriptoribus Homero
 antiquioribus.* — Nunc autem, quod instat, quam
 diligentissime demonstrandum est, non solum Ho-
 mero antiquiorem esse Moysem, sed etiam vetustio-
 ribus Homero scriptoribus, Lino, Philammone,
 Thamyride, Amphione, Musæo, Orpbeo, Demodoco,
 Phemio, Sibylla, Creta Epimenide qui Spartam ven-
 nit, Aristæo Proconnesio qui scripsit Arimaspia,
 Asbolo Centauro, Isatide, Drymone, Eumiclo Cyprio,
 Horo Samio, Prosnautide Atheniensi. Nam Linus
 Herculis magister fuit: Hercules autem una ætate
 bellum Trojanum antecedit, ut planam est ex ejus filio
 Tlepolemo, qui adversus Ilium profectus est. Or-
 pheus autem Herculi æqualis; nam quæ sub illius
 nomine feruntur, ea ab Onomacrito Atheniensi,
 qui Pisistratidis regnantibus circa Olympiadem
 quinquagesimam degebat, composita existimantur.
 Orphei discipulus fuit Musæus; Amphion autem,
 cum duabus ætatibus Iliaca antecedit, plura di-
 scendi cupidus proferre prohibet. Demodocus et
 Phemius ipsius belli Trojani tempore fuerunt; erat
 enim alter apud Procos, alter apud Phæaces. Tha-
 myris et Philammon non multo his antiquiores sunt.
 Igitur de scriptis ad unamquamque doctrinam spe-
 ctantibus, ac de temporibus et temporum descri-
 ptione, arbitror me satis multa quam accuratissime
 scripsisse. Sed ut ea etiam, quæ hactenus super-
 sunt, expleamus; adhuc et de iis, qui existimati
 sunt sapientes, demonstrationem instituem. Minos
 enim, qui in omni sapientiæ genere, ac prudentia et
 legum institutione prævisse existimatus 276 est,
 sub Lynceo Danai successore exstitit, undecima
 post Inachum ætate. Lycurgus, multo post captum
 Ilium natus, annis centum ante Olympiades Lacedæ-
 moniis leges præscribit. Draco circa trigesimam
 illa tot rerum collectio.

(79) Τὸ δὲ συνέχον. Euseb. τὸ δὲ νῦν ἔχον.

(80) Μουσαίου, Ὀρφέως. Melius Eusebius Ὀρ-
 φέως, Μουσαίου.

(81) Τὰ Ἀριμάσπια. Corrupte Eusebius τὰ Ἀρι-
 μῶσπια.

(82) Εὐμίκλου. Eusebius Εὐκλου, quod quidem
 magis placet erudito Oxoniensi editori, eique assen-
 titur Fabricius *Biblioth. Græc.* tom. I, p. 58.

(83) Προσναυτίδου. Uterque Reg. Προναυτίδου.
 Euseb. Προταυτίδου et ad marg. Προναυτίδου. Gy-
 raldus *Dialog.*, p. 48, *De poet. hist.* et Vossius lib.
 i, *De historicis Græcis*, cap. 1, legendum putant
 Προσναυτίδου. Sed id minime probatur erudito
 Worthio, eique magis arridet Προναυτίδου. Is enim
 Homeri præceptor fuisse perhibetur apud Diodorum
 Siculum lib. iii, p. 140. Erudito editori assentitur
 Fabricius *Biblioth.* tom. I, p. 159.

(84) Ἐπιφερόμενα. Euseb. ἐπιπροφερόμενα. Joan.
 Fris. ἀναφερόμενα. J. Scal. l. *De emendat. tempo-
 rum* ἐπιφερόμενα

(85) Ἰλιακῶν. Euseb. Τρωϊκῶν.

(86) Ἀπείργει. Ita Reg. 1, et Euseb. et Reg. 2,
 ad marginem. Editi ἀπείργειν.

(87) Ποιήσομαι. Euseb. ποιήσωμεν.

(88) Ἀγχινοίας τε καὶ νομοθεσίας. Sic Euse-
 bius. Editi nostri ἀγχινοία τε καὶ νομοθεσία.

nonam Olympiadem reperitur extitisse, Solon A circa quadragesimam octavam, Pythagoras circa sexagesimam secundam. Olympiades autem annis post Iliaca septem et quadringentis institutas demonstravimus. Sed his ita demonstratis, non jam multa et de septem sapientium ætate adscribemus. Nam cum horum antiquissimus Thales circa Olympiadem quinquagesimam floruerit; ea etiam quæ ad minores natu pertinent, fere a nobis compendiose dicta sunt.

42. *Perorat Tatianus.* — Hæc vobis, o Græci, ego Tatianus barbaræ philosophiæ addictus composui, natus in terra Assyriorum, ac primum quidem vestris disciplinis imbutus, deinde illis, quas me B profiteor prædicare. Jam vero cum noverim quis sit Deus et quod ejus opus, paratum me vobis ad examen dogmatum exhibeo, manente mihi citra infli-ciationem colendi Dei ratione.

(89) *Σόλων περι μζ'.* Ita Reg. uterque et Angl. et Euseb. Editi περι μ'. Observat editor Oxon. Meursium, lib. 1 *De archont. Athen.* legendum monere περι μζ', circa quadragesimam sextam. Addit observationem Meursii confirmari his verbis Clementis Alexandrini, *Strom.* 1, p. 302: "Ἐκμασεν οὖν ὁ Σόλων κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην Ὀλυμπιάδα. Floruit ergo Solon Olympiade quadragesima

Λυκούργος δὲ, πολὺ γεννηθεὶς μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλω-σιν, πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις. Δράκων δὲ περὶ Ὀλυμπιάδα τριακοστὴν καὶ ἑννάτην εὐρίσκειται γεγονώς, Σόλων περι μζ' (89), Πυθαγόρας περι ξβ'. Τὰς δὲ Ὀλυμπιάδας ὕστερον τῶν Ἰλιακῶν ἔτεσιν ἀπεδείξαμεν γεγονυίας τετρακοσίοις ἑπτὰ. Καὶ δὴ τούτων οὕτως ἀποδεδειγμένων, διὰ βραχέων ἔτι καὶ περὶ τῆς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἡλικίας ἀναγράφομεν. Τοῦ γὰρ πρεσβυτάτου τῶν προειρημένων Θάλητος, γενομένου περὶ τὴν πεντηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, καὶ τὰ περὶ τῶν μετ' αὐτὸν σχεδὸν ὁμῖν (90) συντόμως εἴρηται.

42. Ταῦτα ὑμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ὁ κατὰ βαρ-βάρου; φιλοσοφῶν Τατιανὸς συνέταξα, γεννηθεὶς μὲν ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῆ, παιδευθεὶς δὲ πρῶτον μὲν τὰ ὑμέτερα, δεύτερον δὲ ἄτινα νῦν κηρύττειν (91) ἐπαγγέλλομαι. Γινώσκων δὲ λοιπὸν τίς ὁ Θεὸς, καὶ τίς κατ' αὐτὸν (92) ποίησις, ἔτοιμον ἑμαυτὸν ὑμῖν πρὸς τὴν ἀνάκρισιν τῶν δογμάτων παρίστημι, μενούσης μοι κατὰ Θεὸν πολιτείας ἀνεξαρνήτου.

sexta. Sed tamen ea videtur retinenda Tatiani scriptura, quam Eusebius et codices mss. astruunt.

(90) *Ἑμῖν.* Legendum esse ἡμῖν nemo est qui non facile animadvertat. Ibidem Euseb. μετ' αὐτὸν

(91) *Κηρύττειν.* Ita Euseb. Reg. 1, Ducæus et Oxon. Legebatur in aliis codicibus mss. et editis κρύπτειν.

(92) *Κατ' αὐτόν.* Euseb. ἡ κατ' αὐτόν. Sic etiam Reg. 2, mox Euseb., ἑαυτὸν εἰ τῆς κατὰ Θεόν.

277 ANALYSIS APOLOGIÆ ATHENAGORÆ.

Obtulit hanc Apologiam Athenagoras anno 177 imperatori Marco Aurelio, ejusque filio Commodo, ut in Præfatione pluribus demonstramus. Queritur (n. 1, 2) quod sub æquissimis imperatoribus Christiani, nec in summa erga Deum pietate eandem ac alii in variis et absurdis superstitionibus licentiam, nec in summa morum innocentia eandem ac gravissimorum criminum rei judiciorum formam obtineant. Deinde (n. 3) venit ad officia Christianis crimina, atheismum, Thyesteas cœnas, OEdipodeos concubitus.

Probat (n. 4) atheos non esse Christianos ex eorum de uno et ingenito Deo doctrina: cui cum similia dixerint poetæ et philosophi (n. 5, 6), nec tamen visi sint athei, multo minus hoc crimine notandos Christianos (n. 7), qui non, ut poetæ et philosophi, Deum frustra quæsierunt, sed Spiritus divini oraculis nituntur. Hanc Christianorum doctrinam confirmant (n. 8) incommoda ex deorum multitudine consequentia, et prophetarum testimonia (n. 9). Christiani (n. 10) cum Deo Patre ipsius etiam Filium colunt et Spiritum sanctum; angelos etiam agnoscunt; postremo sic vivendi præceptis informantur, sic vivunt, ut eos atheos esse nemo suspicari possit (n. 11, 12).

Sed quia criminatio inde potissimum orta, quod nec sacrificarent Christiani, nec deos colerent, probat Athenagoras (n. 13) Deum nidoribus et victimis cruentis colendum non esse. Quod autem spectat ad deos, demonstrat, si athei sint Christiani, quia non eosdem ac civitates deos colunt, idem omnibus civitatibus crimen inhærere (n. 14), quia sibi invicem impiæ sunt, dum aliæ alios colunt; atque etiam si omnes in hac superstitione consentirent, laudandos esse Christianos (n. 15), quod creatorem a re creata, materiam a Deo discernant, ac neque mundum (n. 16), neque mundi partes colant, nedum opera hominum, et deos quorum nomina admodum recentia, et statuæ nudius tertius inventæ (n. 17.)

Cum autem nonnulli objicerent cultum statuis adhibitum ad deos referri, ac loco argumenti sumerent insitam nonnullis simulacris efficaciam; respondet (n. 18, 19) deos illos poetis et philosophis consentientibus creatos esse ac proinde non colendos; idemque efficit (n. 20, 21, 22) ex eorum absurdis figuris et prave factis et cupiditatibus et amoribus, quæ quidem frustra ad naturam revocari demonstrat.

Sed cum objiceretur mira interdum ad deorum statuas fieri; opinatam illam efficaciam ut explicet Athenagoras, ponit in medio (n. 23) sententias Thaletis et Platonis de dæmonibus; tum ipse docet (n. 24) angelos a Christianis agnosci, eosque, cum Dei operibus præpositi fuissent, alios in officio permansisse, alios prævaricatos esse et mulierum amore captos fuisse. Inde geniti gigantes, sive dæmones. Hi dæmones (n. 25), itidem ut mali angeli, dum bono Dei adversantur, locum dederunt nonnullis providentiæ perperam negandæ. Hi nidorum avidi ad simulacra homines pertrahunt (n. 26), et eorum nomina, quibus erectæ sunt statuæ, sibi arrogat; perficiuntque ut ad infirmas animas, tanquam a simulacris, visa inania effluant (n. 27); et si quid anima aut conjiciendo divinet, aut medendo et curando navet, hujus rei gloriam arripiunt. Cum antea promisisset Athenagoras, nempe n. 17, se de nominibus deorum dicturum, idque leviter perstrinxisset, paulo uberius probat (n. 28, 29) ex Herodoto et poetis deos illos homines fuisse, et quomodo divinitatis existimationem assecuti sint, investigat (n. 30).

Odiūm Christianæ virtutis duo alia crimina peperit (n. 31), sed quæ satis superque ex Christianorum de Deo et præmiis æternis doctrina confutata sunt. Præterea nulla flagitiorum suspicio in iis qui liberiores aspectum adulterium ducunt (n. 32); quorum summa et in salutando inter se charitas, et in osculis cautio; qui usum matrimonii liberorum procreatione definiunt (n. 33) ac virginitatem perpetuam colunt, aut unicus nuptiis contenti sunt (n. 34). Perinique ergo fieri ut adulteri et puerorum **278** corruptores in eunuchos et semel nudentes invehantur; raptores et malefici in homines non justitiæ solum, sed etiam patientiæ cultores.

Thyesteæ cœnæ sine homicidio fieri non possunt. At nemo unquam vidisse se dixit hominem a Christianis occisum (n. 35). Nulla hujus facinoris suspicio in iis, qui ne justam quidem cædem aspicere velint, nedum gladiatorum ludos; quique abortivis medicamentis uti homicidium, liberos exponere parricidium existimant.

Huc accedit (n. 36) Christianorum de resurrectione et præmiis æternis doctrina, quæ si absurda videatur, non idcirco improbi Christiani; sed potius (n. 37) æquum est, ut, cum omnes criminationes diluerint, imperatores eorum petitioni, pro summa sua in omnes humanitate, annuant.